

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry
20 vuotta työpajakentän
vaikuttajana ja kehittäjänä

Reetta Pietikäinen & Anne Välimaa (toim.)

MAHDOLLISUUKSIA RAKENTAMASSA

© VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS RY JA KIRJOITTAJAT 2017

ISBN 978-951-95008-1-2

Kustantaja

VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS RY

Graafinen suunnittelu ja taitto

TERHI KETOLAINEN

**VALTAKUNNALLINEN
TYÖPAJAYHDISTYS**
oikeus tekemällä oppimiseen

MAHDOLLISUUKSIA RAKENTAMASSA

**Valtakunnallinen työpajayhdistys ry 20 vuotta
työpajakentän vaikuttajana ja kehittäjänä**

Reetta Pietikäinen & Anne Välimaa (toim.)

SISÄLLYS

ESIPUHE

6

ANNELI KILJUNEN

1 ALUKSI – TPY TYÖPAJATOIMINNAN TUKIJANA

10

Johdanto – TPY 20 vuotta

11

MARI AHONEN-WALKER, ANNA KAPANEN & REETTA PIETIKÄINEN

Työpajatoiminnan ja Valtakunnallisen työpajayhdistyksen tarinaa kahdelta vuosikymmeneltä

16

JAANA WALLDÉN & ERIK HÄGGMAN

2 TYÖPAJATOIMINNAN ULOTTUVUUKSIA

30

TYÖPAJATOIMINTA: SUUNNITELMALLISTA, VALMENNUKSELLISTA, VAIKUTTAVAA

31

Työpajatoiminta avaa mahdollisuuksia ja tukee jatkopoluille

31

SUSANNA PALO

Valmennusprosessi työpajalla

40

OUTI RAUTIO

Työpajatoiminnan vaikuttavuudesta: jatkopoluille sijoittuminen ja sosiaalinen vahvistuminen

45

REETTA PIETIKÄINEN

TYÖPAJATOIMINTA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

52

Nuorten elämänpolut ja hyvinvointivaltion palvelukartat

52

SANNA AALTONEN

Taloudellisia ja koulutuksellisia näkökulmia työpajatoimintaan

59

JUKKA OHTONEN

3	TYÖPAJA-ARKEA	72
	TYÖPAJATOIMINTA JA VALMENNUSTYÖ NUORTEN JA VALMENTAJIEN KOKEMANA	73
	<i>Työpaja on pop: nuoret valmentautujat arvostavat saamaansa sosiaalista tukea</i>	73
	MATILDA WREDE-JÄNTTI	
	<i>Työpajalta ohjat omiin käsiin</i>	81
	PIA TORKKELI & HENRIKKI MOLIIS	
	NÄKÖKULMIA TYÖPAJOJEN KEHITTÄMISTYÖHÖN	86
	<i>Työpajatoiminnan laatua kehittämässä</i>	86
	VIRPI JONSSON	
	<i>Osaaminen näkyväksi</i>	92
	VIRPI ULMANEN	
	<i>Älä mieti, onnistuuko se vai ei, mietitään yhdessä, miten se onnistuu!</i>	99
	ANU LAASANEN	
	VALMENTAUTUJIEN KOKEMUKSIA TYÖPAJATOIMINNASTA	106
	<i>"Työpajat antavat tarvittavaa onnistumisen kokemusta ja itsetunnon pönkitystä"</i>	106
	<i>"Koin että minusta ja kuntoutumisestani todella välitettiin"</i>	107
	<i>"Pieni muutos minun arkeeni oli kasvanut suureksi muutokseksi minussa"</i>	109
	<i>"Toivon ja uskon olevani valmis työmarkkinoille"</i>	111
	<i>"Nyt hän on löytänyt polkunsä alun ja on valmis jatkamaan matkaansa"</i>	113
4	LOPUKSI – TYÖPAJATOIMINNAN TULEVAISUUDEN NÄKYMÄ	116
	<i>Rinnalla kulkemista ja rakenteisiin vaikuttamista</i>	117
	MARI AHONEN-WALKER	

ESIPUHE

1990-luvun alkupuolella työpajatoiminta oli kehittynyt Suomessa niin pitkälle, että toimijat näkivät tarpeen yhteiselle edunvalvojalle. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry rekisteröitiin nykyisellä nimellään yhdistysrekisteriin 1.9.1997. Tänä vuonna on siis kulunut 20 vuotta siitä, kun työpaja-ammattilaiset perustivat itselleen oman järjestön, Valtakunnallisen työpajayhdistyksen. Vuonna 2017 TPY:n jäsenenä on yli 250 työpajaorganisaatiota ympäri Suomen ja yhdistys toimii työpajakentän äänitorvena tuoden kentän äänen kuuluviin toimintaa koskeissa kysymyksissä valtakunnallisesti.

Yhdistyksen vuoteen 2020 yltävän strategiakauden yksi kärki on työpajatoiminnan laadun ja vaikuttavuuden vahvistaminen. Yhdistyksen juhlavuoden ja sen kunniaksi kootun artikkelikoelman teemaksi olemme valinneet työpajatoiminnan vaikuttavuuden. Teema liittyy niin yhdistyksen 20-vuotiseen historiaan ja työhön työpajojen toimintaedellytysten turvaajana kuin myös ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen. TPY on pyrkinyt luomaan puitteet ja työkaluja työpajatoiminnan vaikuttavuuden todentamiseksi kehittämällä toiminnan laatua, osaamista, tilastointia ja mittareita sekä verkottamalla toimijat keskenään valtakunnallisesti. Kentän vaikuttava työ ilmenee myös tämän julkaisun artikkeleissa.

Yhdistys viettää juhluvuottaan Suomen 100-vuotisen itsenäisyyden juhluvuonna, jonka kunniaksi Järjestö100-kampanja on nostanut esiin kansalaisjärjestöjen saavutuksia. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen kehittämä Sovari-mittari on noteerattu yhtenä saavutuksena. Mittarilla voidaan todentaa työpajatoiminnan laadullisia, sosiaalisesti vahvistavia vaikutuksia. Tulosten mukaan yli 90 prosenttia työpajojen valmentautujista kokee sosiaalista

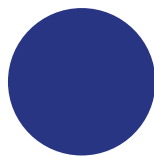
vahvistumista työpajajakson aikana. Nämä tulokset kertovat osaltaan työpajojen laadukkaasta ja vaikuttavasta valmennuksesta ja siitä, että se voidaan todentaa valtakunnallisesti.

Yhdistyksen juhluvuosi on työpajatoiminnan kannalta merkittävä myös siten, että vuoden alussa voimaan astuneessa uudessa nuorisolaissa säädetään ensimmäistä kertaa nuorten työpajatoiminnan tehtävistä ja tavoitteista. Lisäksi vietämme yhteisen järjestömme juhluvuotta tilanteessa, jossa koko palvelujärjestelmä on murroksessa. Tämä tulee heijastumaan tulevien vuosien työhön työpajakentällä niin valtakunnallisesti kuin alue- ja paikallistasolla. Tarve toiminnalle ei kuitenkaan tule vähenemään. Yhteisellä, vaikuttavalla työllä on hyvä mennä eteenpäin muutostenkin keskellä!

Helsingissä 4.9.2017

ANNELI KILJUNEN

Hallituksen puheenjohtaja

Tämä julkaisu rakentuu neljästä osasta. Ensimmäinen, *Aluksi – TPY työpajatoiminnan tukijana* -luku tuo esille Valtakunnallisen työpajayhdistyksen (TPY) roolia työpajakentän kehittäjänä, asemoi työpajatoimintaa osana yhteiskunnallista järjestelmää ja taustoittaa työpajatoiminnan kehityskaarta erityisesti nuorten työpajatoiminnan näkökulmasta. Toisessa, *Työpajatoiminnan ulottuvuuksia* -luvussa määritellään työpajatoimintaa, tarkastellaan sen vaikuttavuutta ja kytketään työpajatoiminta laajempiin yhteiskunnallisiin konteksteihinsa. Kolmannessa, *Työpaja-arkea* -luvussa työpajatoimintaa kuvataan valmennushenkilöstön ja valmentautujien kokemusten sekä keskeisten kehittämisteemojen, osaamisen tunnistamisen, laatutyön ja työnantajayhteistyön kautta. Viimeinen, *Lopuksi – työpajatoiminnan tulevaisuuden näkymiä* -luku nostaa esille työpajakenttää koskettavia uudistuksia, luo kuvaa tulevaisuuden työpajatoiminnasta ja avaa TPY:n tekemää vaikuttamistyötä.

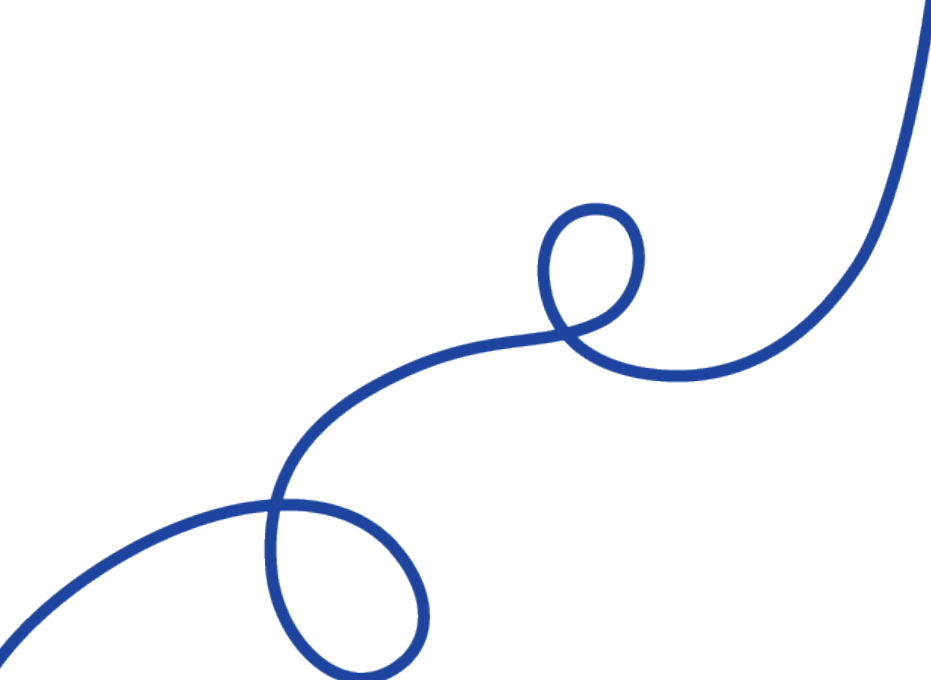
Mari Ahonen-Walkerin, Anna Kapasen ja Reetta Pietikäisen johdantoartikkelissa todetaan, että TPY:n toiminta rakentuu tiiviille yhteistyölle jäsenistön ja sidosryhmien kanssa. Toiminnan ytimen muodostavat monipuoliset jäsenpalvelut ja tietoon perustuva, vahva vaikuttamistyö. Artikkelissa tuodaan esille, että työpajatoiminnan tarve on tunnustettu ja työpajatoiminta on vakiinnuttanut paikkansa palvelujärjestelmässämme. Työpajatoiminta sekä tukee peruspalveluita että paikkaa palveluiden väliin jääviä katvealueita. Työpajatoiminnan vahvuus rakentuu järjestelmän rajapinnoilla toimimiselle ja monialaiselle yhteistyölle.

Erik Häggmanin ja Jaana Walldénin artikkelissa kuvataan nuorten työpajatoiminnan erityisyyttä ja lisäarvoa,

nostetaan esille nuorten työpajatoiminnan merkittäviä kehitysvaiheita toiminnan alkuvaiheista tähän päivään saakka sekä käsitellään valtion, aluehallinnon ja TPY:n rooleja nuorten työpajatoiminnan kehityskulussa. Nuorten työpajatoiminnan nähdään avanneen nuorisopolitiikkaan uusia ovia ja tuoneen sille uusia keinoja etsiä ratkaisuja nuorisotyöttömyyteen, syrjäytymiseen sekä nuorten ulkopuolisuuteen. Työpajojen kuvataan olevan nuoruuden puolestapuhujia. Artikkelissa luonnehditaan TPY:tä luotettavaksi yhteistyökumppaniksi, uuden polun avaajaksi ja keskeiseksi tekijäksi nuorten työpajatoiminnan ammatillistumisessa.

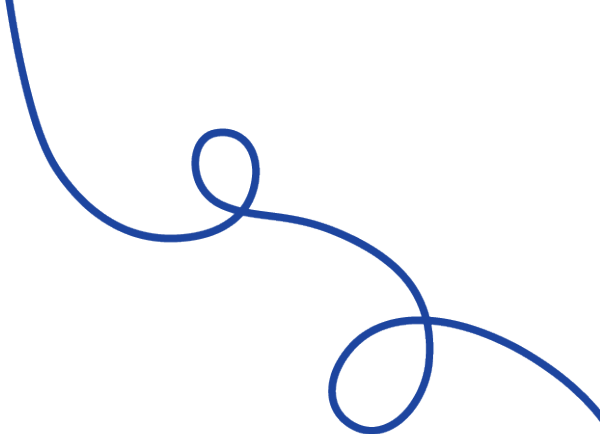
Tämä julkaisu kuvastaa osaltaan työpajakentän moninaisuutta ja lähestyy toimintaa useista eri näkökulmista. Kuten julkaisun artikkeleissa tuodaan esille, työpajatoiminta on suunnattu moninaisille koulutukseen ja työmarkkinoille sijoittumiseen tukea tarvitseville kohderyhmille, niin nuorille kuin aikuisillekin. Monta kiinnostavaa teemaa jäikin vielä tällä kertaa käsittelemättä. Toivomme julkaisusta kuitenkin välittyvän sekä työpajakentän moniäänisyyden ja rikkauden että toiminnan yhteisen tarkoituksen ja tavoitteet.

Julkaisun toimittajat kiittävät kaikkia julkaisuun kirjoittaneita ja toivottavat antoisia lukuhetkiä!

1

Aluksi – TPY työpajatoiminnan tukijana

Johdanto – TPY 20 vuotta

MARI AHONEN-WALKER, ANNA KAPANEN & REETTA PIETIKÄINEN
Valtakunnallinen työpajayhdistys

Työpaja-ammattilaisten perustama Valtakunnallinen työpajayhdistys täyttää tänä vuonna 20 vuotta. Vuosi 1997 oli Valtakunnallisen työpajayhdistyksen perustamisvuosi, jolloin toiminta järjestäytyi ensimmäisen opetusministeriöltä saadun avustuksen ja työntekijän myötä. Syyskuussa 1997 järjestettiin yhdistyksen toimintaa suunnannut kaksipäiväinen ideariihi, jonka puitteissa pidettiin myös yhdistyksen ensimmäinen hallituksen kokous 18.9.1997. Noiden päivien aikana laadittiin suuntaviivat yhdistyksen tulevalle toiminnalle ja muun muassa seuraavat toimintamuodot päätettiin ottaa käyttöön: valtakunnalliset koulutuspäivät työpaja-ammattilaisille, yhteistyö tärkeiden kumppaneiden, kuten ministeriöiden, Kuntaliiton ja muiden alan valtakunnallisten järjestöjen kanssa, PajaInfo-tiedote, laatuprojekti työpajojen sisällölliseen kehittämiseen ja aluetoiminta kiinteässä yhteistyössä silloisten lääninesittelijöiden ja yhdistyksen välillä.

Yhdistyksen toiminnan ytimessä sen alkutaipaleelta saakka ovat siis olleet vaikuttamistyö, laatu, alueellinen toiminta sekä työpaja-ammattilaisten osaamisen vahvistaminen. Näiden peruskivien ympärille rakentuu myös 20-vuotiaan yhdistyksen toiminta. Yhdistyksen nykyisten sääntöjen mukaisena tehtävänä on ehkäistä syrjäytymistä edistämällä työpajatoiminnan ja sosiaalisen

työllistämisen kehitystä Suomessa. Toiminnallaan TPY vahvistaa sekä työpajojen toimintaedellytyksiä että työpaja-ammattilaisten osaamista. Yhdistyksen toiminnan ytimen muodostavat monipuoliset jäsenpalvelut ja tietoon perustuva vahva vaikuttamistyö. Yhdistyksen toiminta perustuu vahvalle alueelliselle toiminnalle ja yhteistyölle jäsenistön ja sidosryhmien kanssa. Yhdistyksen 20-vuotisjuhlavuoden teemaksi on valittu työpajatoiminnan vaikuttavuus. Yhteinen ääni on avain vaikuttavaan työpajatoimintaan, ja myös tämä julkaisu on syntynyt kentän toimijoiden, työpaja-ammattilaisten, sidosryhmien ja työpajojen valmentautujien yhteisellä äänellä.

Työpajatoimintaa on toteutettu Suomessa monin paikoin jo reilun 30 vuoden ajan. Toiminnan tarve on tunnistettu ja tunnustettu, ja työpajatoiminta on vakiinnuttanut paikkansa palvelujärjestelmässämme. Työpajatoiminta sekä tukee peruspalveluita että paikkaa palveluiden väliin jääviä katvealueita. Työpajat toimivat palvelujärjestelmän eri sektoreiden rajapinnoilla ja niiden välissä, ja työpajatoiminnalle on ominaista hallinnollisten ja organisatoristen rajojen ylittäminen. Työpajatoiminta toimialana ei myöskään kuulu suoraan minkään yksittäisen hallintosektorin sisään, vaan yhteistyötä toteutetaan ja toimintaa kehitetään yhdessä, monialaisesti.

Nykyaikainen työpajatoiminta asemoituu niin koulutus- ja nuorisopolitiikan kuin työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alueille. Koulutusjärjestelmän näkökulmasta työpajat tukevat ennen kaikkea koulutukseen sijoittumista ja ehkäisevät opintojen keskeyttämistä. Nuorten työpajatoiminta on määritelty nuorisolaissa (1285/2016), ja nuorisotyön kannalta työpajatoiminnassa korostuvat esimerkiksi yksilöllisen kasvun, itsenäistymisen ja yhteiskunnallisen osallisuuden edistäminen. Työllisyyspolitiikan ja TE-palveluiden näkökulmasta työpajatoiminta tukee erityisesti ammatti- ja uravalintojen tekemistä ja ammattitaidon vahvistamista sekä avoimille työmarkkinoille sijoittumista. Sosiaalityön

ja kuntoutuksen näkökulmasta työpajoilla vahvistetaan etenkin arjenhallintaa sekä toiminta- ja työkykyä.

Myös työpajojen käytännön työ pohjautuu sektorirajat ylittävälle verkostoyhteistyölle työpajan palveluprosessin kaikilla tasoilla. Laadukkaan ja vaikuttavan työpajatoiminnan lähtökohta ovat toimiva yhteistyöverkosto ja yhtenäiset palvelukokonaisuudet. Työpajatoiminnan vahvuus rakentuu juuri järjestelmän rajapinnoilla toimimiselle ja monialaiselle yhteistyölle, kun työllisyys kohtaa sosiaalisen ja koulutus työllisyyden – ja kun yksilön kasvu yhdistyy yhteisöön liittymiseen.

Tämä julkaisu valottaa työpajatoimintaa useista eri suunnista sekä useiden eri teemojen ja toimijatahojen näkökulmista. Työpajatoimintaa tarkastelevat niin tutkijat, työpajoilla työskentelevät valmentajat ja toiminnan kehittäjät, työpajojen asiakkaat eli valmentautujat, aluehallinnon ja ministeriön virkamiehet kuin Valtakunnallisen työpajayhdistyksen henkilöstö. Julkaisussa nostetaan esille työpajatoiminnan roolia palvelujärjestelmässä sekä sen merkitystä ja arvoa yksilöiden ja yhteiskunnan kannalta. Julkaisun on tarkoitus tukea työpajatoimijoiden tekemää vaikuttamistyötä sekä avata työpajatoiminnan hyötyjä ja mahdollisuuksia työpajakentän sidosryhmille ja yhteistyökumppaneille. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen viesti on, että työpajatoiminta on tarpeisiin vastaavaa, laadukasta ja vaikuttavaa, ja siihen panostaminen on investointi tulevaisuuteen.

TYÖPAJATOIMINNAN TUNNUSLUKUJA 2016

- Työpajatoimintaan osallistui vuonna 2016 yhteensä 25 770 valmentautujaa, joista 14 867 (57,7 %) alle 29-vuotiaita nuoria.
- Valmentautujista 60,2 % oli miehiä.
- 57 % työpajaksoista kesti korkeintaan 6 kuukautta.
- Yleisimmät valmentautujia työpajoille ohjaavat tahot olivat työhallinto, kunnan sosiaali- ja terveystoimi sekä nuorisotoimi (etsivä nuorisotyö).
- Valmentautajat ovat työpajoilla pääsääntöisesti ohjaavan tahon toimenpiteessä. Vuonna 2016 noin 47 prosenttia (12 154) valmentautujista oli kunnan tai työhallinnon kuntoutuksessa työtoiminnassa, noin 27 prosenttia (7 021) oli työkokeilussa ja palkkatuella oli noin 10 prosenttia (2 454) valmentautujista.
- Työpajojen 1 826 työntekijästä (htv) 72 % työskenteli työ- tai työhönvalmentajana, yksilövalmentajana tai etsivänä nuorisotyöntekijänä.
- Työpajatoiminnan rahoitus on monikanavaista ja muodostuu kuntien rahoituksesta, valtionavustuksista, muista julkisista rahoituksista ja avustuksista (RAY/STEA, ESR) sekä työpajatoiminnan tuotteiden ja valmennuspalvelujen myyntituloista.

(OKM/AVI, Valtakunnallinen työpajakysely 2016.)

TPY

1997

Työpaja-ammattilaiset perustavat
VALTAKUNNALLINEN TYÖPAJAYHDISTYS RY:N

TEHTÄVÄNÄ VAHVISTAA

- työpajojen toimintaedellytyksiä
- työpaja-ammattilaisten osaamista

MONIPUOLISET JÄSENPAVELUT

Koulutukset, tapahtumat
ja alueellinen toiminta

TOIMINNAN YDIN

Laadun ja vaikuttavuuden
itsearviointin
TYÖKALUT

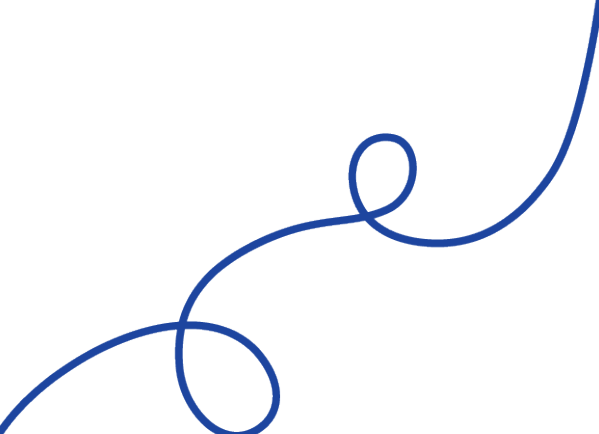
Tietoon perustuva vahva
VAIKUTTAMISTYÖ

Toiminnan
PERUSRAHOITUKSESTA
vastaa opetus- ja
kulttuuriministeriö

Opetus- ja kulttuuriministeriön
nimeämä
NUORISOTYÖN
PALVELU- JA KEHITTÄMISKESKUS

Työpajatoiminnan ja Valtakunnallisen työpajayhdistyksen tarinaa kahdelta vuosikymmeneltä

ERIK HÄGGMAN, Lounais-Suomen Aluehallintovirasto

JAANA WALLDÉN, opetus- ja kulttuuriministeriö

Työpajatoimintaa valtakunnallisesti edistävän yhdistyksen alku oli tunnustelevaa ja suuntaa etsivää samalla tavalla kuin nuorten työpajatoiminnan alkutaival. Toisella yrityksellä saatiin aikaan rekisteröity yhdistys, joka on noussut 20 vuodessa merkittäväksi ja tunnetuksi toimijaksi nuorten työllistämisen ja nuorten kasvun tukemisen kentällä.

Uuden polun avaaja – umpihankihiihtäjä

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry on aina avannut uusia tulo-
kulmia nuorten koulutukseen ja työllistymiseen liittyviin kysy-
myksiin sekä nuorten työpajatoiminnan rooliin yhtenä toimijana
julkisissa nuorille suunnatuissa palveluissa. Suomessa nuorten
työpajatoiminnan historia ulottuu noin 30 vuotta nykyhetkestä
taaksepäin. Tämä on tarkoittanut sitä, että malleja aiemmin teh-
dystä ei ole laajasti ollut käytettävissä, vaan toiminnan sisältöä on
kehitetty kokeilun, näkemyksen ja osaamisen kautta sekä nuoria
kuuntelemalla. Työpajatoiminta on jättänyt paljon onnistuneita
polkuja uusille tulijoille maamerkeiksi nuorista lähtevien palvelu-
jen kehittämisessä.

Ihmiskäsitys ja kokonaisvaltaisuus

Työpajatoiminnassa ihmiskäsitys on kokonaisvaltainen, humaani ihmiskuva. Sen vuoksi nuorten työpajatoiminta keskittyy nuoren itsensä näkemykseen siitä, mikä häntä kiinnostaa ja mitä hän haluaa tavoitella. Keskustelun avaaminen nuoren kanssa on kriittinen hetki, jolla luodaan nuorelle kuvaa siitä, mitä nuorilähtöinen palvelu tarkoittaa.

Kokonaisvaltaisuus merkitsee sitä, että työpajalla mietitään yhdessä nuoren kanssa seikkoja ja tekijöitä, jotka tulee ratkaista, jotta nuoren tulevaisuuden toive voitaisiin toteuttaa. Joskus se tarkoittaa työkokemuksen hankkimista, jotta voi varmistua siitä, onko toive aidosti sitä, mitä nuori haluaa, tai sitten sitä, että laiteetaan ensin arjen sujuminen kuntoon ja otetaan hieman enemmän aikaa tulevaisuuden suunnitteluun. Työpajayhdistys on luonut omalla toiminnallaan edellytykset sille, että nuorten työpajatoiminnassa on osaamista ja valmiuksia toteuttaa kokonaisvaltaista ihmiskuvaa.

Luotettava yhteistyökumppani

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry on luotettava yhteistyö- ja sopimuskumppani opetus- ja kulttuuriministeriölle ja nuorisotoimen aluehallinnolle. Vuorovaikutus on ollut säännöllistä ja eteenpäin katsovaa. Nuorten työpajatoiminnan sisällöllinen kehittyminen on rakentunut nimenomaan paikallisten työpajojen, TPY:n, nuorisotoimen aluehallinnon ja ministeriön keskinäiseen vuorovaikutukseen ja keskusteluun.

Eteenpäin menon ja kehittämisen pohjana ovat olleet analyysit, joissa asioita on tarkasteltu yhdessä. Tarkasteluissa katsotaan asiaa niin yhteiskunnan kuin nuorten tilanteen ja toiminnan tarpeen näkökulmista. Toiminnan suuntaa on tarkastettu ja reivattu tarpeen mukaan, jotta on menty eteenpäin. Työpajayhdistys on luonut ilmapiirin, jossa niin yksittäinen työpaja tai sen työntekijä kuin valtion viranomainen voi ääneen pohdiskella ajankohtaisia ilmiöitä.

Nuorten työpajatoiminta ei syntynyt tyhjiöön

”Työpajatoiminta ei kuitenkaan rakennu sosiaalisessa tyhjiössä, vaan se sijoittuu aina tiettyyn aikaan ja paikkaan, erilaisten historiallisten tapahtumien, kulttuuristen arvojen ja nuorten elämässä tapahtuneiden muutosten muokatessa ja rajatessa sitä sekä rakentaessa sille merkityksiä.”¹

Työttömiä nuoria on viimeisten 30 vuoden aikana ollut vähintään 22 000 / vuosi; merkittävän poikkeuksen muodostaa 1990-luvun alkupuoli, jolloin nuoria oli työttömänä lähes 100 000. Kun nuorisotyöttömyydessä laajemmin tunnistettiin nuoria yksilöinä ja nuorten erilaisia työttömyyspolkuja, syntyi tarve nuorten työpajatoiminnalle, joka laajeni kattamaan koko Suomen vuodesta 1992 alkaen. Merkittävä tuki työpajatoiminnan laajentumiselle saatiin EU-jäsenyyden myötä Euroopan sosiaalirahaston tuesta.

Ensimmäiset nuorten työpajat syntyivät 1980-luvun alkupuolella kokeneiden nuorisotyön visionäärien myötävaikutuksella. Ensimmäiset nuorten työpajat perustettiin Helsinkiin, Jyväskylään ja Tampereelle. Sen jälkeen aloittivat Kotka, Turku, Pori, Suomussalmi, Vaasa jne. Onnistuneen toiminnan hyvä viesti laajeni nopeasti. Tällä hetkellä nuorten työpajatoiminta kattaa 93 % maamme kunnista.

Valtio nuorten työpajatoiminnan kehittäjänä

Opetus- ja kulttuuriministeriöstä on myönnetty valtionavustuksia nuorten työpajatoimintaan vuodesta 1983 alkaen. Vuonna 1985 oli kansainvälinen nuorisovuosi, jonka komitean raportissa nostettiin esiin nuorisotyöttömyys ja tehtiin useita esityksiä asian ratkaisemiseksi. Työ jatkui opetusministeriön asettamassa työryhmässä, jossa laadittiin ohjeistus siitä, ”miten luoda nuorten työpaja”. Työryhmä teki selvitystyötä nuoren poluista koulutukseen ja työhön. Mietinnössä todetaan, että tuolloin peruskoulun

¹ Komonen (2007).

päättäneistä noin 10 000 nuorella oli vaikeuksia jatkovalintojen suhteen. Työryhmän mietinnössä määriteltiin ensimmäisen keran valtion keskushallinnon tasolla nuorten työpajatoiminnan kohderyhmäksi ammatillisen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneet nuoret. Samalla korostettiin moniammatillista työtettä.

Lex Leppänen oli ensimmäinen Nuorisotakuu-säännös. Kalevi Sorsan IV hallituksen työllisyyslaki, paremmin tunnettu Lex Leppäsenä, oli nykypäivien nuorisotakuun edelläkävijä. Lain 17 §:ssä säädetään:

”Alle 20-vuotiaalle nuorelle, jolle työvoimaviranomaiset eivät ole kolmen kuukauden kuluessa hänen ilmoittautumisestaan työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi voineet osoittaa työtä tai työnsaantia edistävää koulutusta, on sen kunnan, jossa nuorella on kotipaikka, järjestettävä työssäkäyntialueella työtai harjoittelupaikka kuuden kuukauden ajaksi.”

Myöhemmin laista luovuttiin sen kustannusten takia.

Laman ensi aallossa vuosina 1992–1995 nuorisotyöttömyys oli korkeimmillaan Suomen historiassa. Vuonna 1992 silloisen työministeriön määrärahoista siirrettiin opetusministeriölle, OPM:n oman määrärahan lisäksi, 10 Mmk vahvistamaan nuorten työpajatoimintaa. Tämä rahoitus loi pohjan nykyisen nuorten työpajatoiminnan kehittymiselle. Seuraavana askeleena oli nk. nuorisokansliapäällikkötyöryhmä, joka toimi vuosina 1993–1994. Mietinnössään kansliapäälliköt esittivät lisämäärärahaa nuorten työpajatoiminnan laajentamiseksi koko maahan.

Suomen ensimmäinen ESR-kausi oli vuosina 1995–1999. Sinä aikana vahvistettiin pohjaa koko maan kattavalle nuorten työpajatoiminnalle. Myös seuraavina rakennerahastokausina nuorten työpajatoimintaa tuettiin ESR-varoista painottaen toiminnan perustamista ja yhteistyörakenteiden luomista yli toimialarajojen.

Vuonna 2001 tuli voimaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön työryhmässä valmisteltu *Laki kuntoutukselta työttömyydestä*

(189/2001). Valtakunnallinen työpajayhdistys oli lakia pohtineen työryhmän jäsen, mikä osoittaa, että yhdistyksen asiantuntijuus nuorten työllistämisessä tunnustettiin.

Nuorten yhteiskuntatakuu on tuttu käsite valtionhallinnossa jo 1980-luvulta alkaen, ja vuonna 2003 se tuli osaksi silloisen hallitusohjelman työllisyyden politiikkaohjelmaa (työllisyysohjelma), jossa määriteltiin muun muassa, että ”jokaiselle alle 25-vuotiaalle nuorelle tuli osoittaa joko koulutus-, työharjoittelu- tai työpajapaikka kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen”. Vuonna 2004 opetusministeriön oman työryhmän muistiossa esitetään nuorten työpajatoimintaa vakinaistettavaksi. Seuraavana vuonna (v. 2005), osana hallituksen työllisyyden politiikkaohjelman toimeenpanoa, nuorten yhteiskuntatakuuta koskevassa opetus- ja työministeriön yhteisessä kirjeessä linjattiin nuorten koulutus- ja yhteiskuntatakuuta sekä työpajatoiminnan vakinaistamista (OKM 15/600/2005; 891/39/2005 TM).

Laki vai ei?

Valtakunnallinen työpajayhdistys ry on perustettu vuonna 1997. Sitä edelsi keskustelu siitä, pitäisikö nuorten työpajatoiminta tai sen sisällöt kirjata lakiin. Keskustelua viritti ja sävytti työpajatoimijoiden yhteistyö Tanskaan ja Saksaan, sillä näissä maissa nuorten työpajatoiminnasta oli omat säännökset. Suomessa asian ratkaisemisen pitkittyminen johtui osaltaan siitä, että suomalainen nuorten työpajatoiminta oli rakentunut monikanavaisen rahoitusmalliin. Monikanavaisuus ja jatkuva toiminnan kehittyminen eivät nostaneet mitään yksittäistä tahoa työpajatoiminnan idean ”ainoaksi, täysivaltaiseksi omistajaksi”. Ja koska työpajatoiminta on ollut alusta asti monialaista, keskeisempää oli löytää eri toimialojen ja toimijoiden välille yhteinen näkemys, käsitteistö sekä tulevaisuus kuin yhteinen lainsäädäntö. Vuonna 2002 tehtiin ensimmäinen eduskunta-aloite nuorten työpajatoiminnan lakistämiseksi.

Käyty keskustelu ja asiaan liittyvä mietintö nuorten työpaja-toiminnan vakinaistumisesta loivat uuden tavan katsoa työpajojen vakinaisuutta. Esimerkiksi vuonna 2006 yli 86 % työpajoista oli vakinaisia tai vakinaisluonteisia. Näillä tarkoitettiin, että työpajan ylläpitäjä oli tehnyt pajasta vakinaistamispäätöksen tai paja oli toiminut vähintään 10 vuotta yhtäjaksoisesti ja että rahoituksesta 75 % oli muuta kuin valtionavustusta.

Nuorten työpajojen vakiintuminen on ammentanut osaamista ja sisältöä paikallisesta ja seudullisesta yhteistyöstä sekä nuorten elinpiirien tuntemuksesta valtakunnalliseksi palveluverkostoksi. Työpajojen asema palvelujärjestelmässä, toiminnan ammatillistuminen, monipuoliset valmennuspalvelut ja työtehtävät, yleinen yhteiskunnallinen kehitys, työturvallisuuden kehittyminen sekä muut toimintaympäristön muutokset johtivat siihen, että 20-vuotinen keskustelu lainsäätämisestä toteutui uudistetun nuorisolain (1285/2016) tullessa voimaan vuoden 2017 alusta.

Klubiaskin kannesta PAR-järjestelmään

Opetusministeriö keräsi 1980-luvulla valtionavustusta saaneilta nuorten työpajoilta perustietoja toiminnasta; silloin pajoja oli noin 20 eri puolilla maata. Ministeriö ja lääninhallitusten nuorisotoimet ryhtyivät keräämään vuosittaisia tietoja työpajatoiminnan nuorten määristä, koulutustaustasta, pajajakson jälkeisestä sijoitumisesta sekä pajaohjaajien – sittemmin valmentajien – määristä ja osaamisesta sekä toiminnan rahoituspohjasta. Aluksi tiedon saanti oli hankalaa, koska työpajoilla ei ollut yhtenäistä perinnettä dokumentoida toimintaansa. Osa työpajoista myös vastusti tiedonkeruuta, koska ne eivät katsoneet sen tuovan lisäarvoa tai näkyvyyttä omalle toiminnalleen. Mutta aika pian ymmärrettiin tiedonkeruun merkitys tunnettavuuden ja rahoituksen näkökulmasta. Vertailtavan tiedon karttuessa valtakunnallisten ja alueellisten työpajapäivien sisältöihin saatiin uusi ulottuvuus, joka nopeutti toiminnan laadun kehittämistä. Työpajatoiminnan laadun

yleinen nostaminen olikin Valtakunnallisen työpajayhdistyksen ensimmäisiä julkilausuttuja tavoitteita ja selkeä kehittämistoiminnan kohde (ks. myös Virpi Jonssonin artikkeli tässä julkaisussa). Tiedonkeruu jatkuu edelleen, ja tänä päivänä edellisen vuoden nuorten työpajatoiminnan tiedot ovat nähtävissä verkossa www.nuorisotilastot.fi -sivustolla.

Valtakunnalliselle työpajayhdistykselle työpajatoiminnan laadun kehittäminen on ollut johtoajatus yhdistyksen perustamisesta asti. Yhdistys on aktiivisesti kiertänyt maan eri puolilla niin yksittäisissä työpajoissa kuin eri toimijoiden järjestämissä tilaisuuksissa puhumassa työpajatoiminnan puolesta, yhteistyön merkityksestä ja toiminnan mahdollisuuksista auttaa nuoria löytämään oma polkunsu tulevaisuuteen. Uusin innovaatio laatutyössä on sosiaalisen vahvistamisen mittari eli nk. Sovari-mittari (ks. myös Reetta Pietikäisen artikkeli tässä julkaisussa). Nyt määrällisen tiedon lisäksi saadaan tietoa valmentautujien työpajakokemuksista ja toiminnan vaikuttavuudesta heidän omasta näkökulmastaan.

Nuorten työpajatoiminnan ammatillistuminen

Valtakunnallinen työpajayhdistys on ollut keskeinen tekijä nuorten työpajatoiminnan ammatillistajana. Esimerkiksi vuosi ennen yhdistyksen perustamista nuorten työpajaohjaajilla oli 42 eri ammattinimikettä. Yhdistys käynnisti keskustelun työpajojen kanssa siitä, mitä ammattinimikkeitä tulisi käyttää. Yhdistyksen johtaman keskustelun tuloksena sovittiin työ- ja yksilövalmentaja-nimikkeiden käyttämisestä, jotka ovat sittemmin vakiintuneet. Nimikemuutoksessa myös määriteltiin tehtäväkuvien päälinjat. Yhteisymmärrys nimikkeistä jatkui yhdistyksen ja työpajojen välisenä vuoropuheluna tarvittavasta koulutuksesta ja omasta ammattitutkinnosta. Yksi esimerkki tästä on mm. Lempäälän nuorisoversaan Heikki Takkusen laatima ”Pajaohjaajien opetussuunnitelma” Tampereen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa. Myöhemmin otettiin käyttöön myös työvalmennuksen erikoisammattitutkin-

to, joka on tarjonnut valmentajille yhden väylän kehittää osaamistaan ja osoittaa osaamisensa työvalmennusprosessissa.

Koulutuskeskustelusta huolimatta päävastuu työpajatoimijoille tarjottavasta koulutuksesta jäi ja on edelleen Valtakunnallisella työpajayhdistyksellä. Monelle työpajalle TPY:n aiemman koulutusyksikön, Balanssi Akatemian, koulutukset, julkaisut ja oppaat ovat olleet keskeinen työväline oman toiminnan kehittämisessä. Työpajayhdistyksen koulutukset ovat määräävin yksittäinen tekijä myös nykyisen monitaitoisen ja nuorisolähtöisen työpajatoiminnan olemassaololle. Tänään ammatillisuus merkitsee myös sitä, että työpajatoiminta on monipuolistunut ja valmennusosaaminen on laajentunut esim. starttivalmennukseen ja työhönvalmennukseen sekä etsivän nuorisotyön kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Nuorten työpajatoiminta – mainettaan parempi

Vielä 1990-luvun lopulla kuului seuraavia viestejä:

”Nuorten paja on: järkevään tuotannolliseen toimintaan soveltumaton huoneisto, jossa yhteiskunnan velkavarojen turvin pakotetaan haluttomat ja muualle töihin kelpaamattomat ihmiset tekemään, epäpätevän henkilöstön valvomatta, tehottomasti turhia tavaroita, joista enin osa on susia, ja joista lopuistakin saadaan vain pieni osa myytyä alihintaan eikä niistäkään rahoja pois.” (Esko Elsilän hirtteinen hyvästijätö pinttynelle kuvalle työpajasta vuonna 1998.)

Jukka Vehviläinen (1999) arvelee työpajoilla viihtymisen syyksi työpajojen tietoista rakentamista houkutteleviksi – työpajoilla voi korjata autoja, soittaa rokkia tai näytellä. Samoin työpajoilla tunnutaan katsottavan nuoren epäonnistumisia, poissaoloja ja työelämän pelisääntöjen rikkomuksia ”sormien läpi” kauemmin kuin esimerkiksi yritysten työharjoittelupaikoissa. Osalle nuorista työpajakokemukset ovatkin Vehviläisen mukaan harrastuspajako-

kemuksia. Harrastuspajasta on kysymys silloin, kun nuori menee pajalle ammattisuunnitelmien puutteessa ja perustelee valintaansa ”kivalla” tekemisellä, jota ei kuitenkaan ajatella ammatiksi.

Nuorten työpajatoiminta on aina joutunut selittämään erilaista tapaansa toimia nuorten kanssa. Ympäristön on ollut vaikea ymmärtää tai mieltää sitä, miksi pajanuoret ovat saaneet enemmän omatahtista aikaa löytää itselleen polkua tulevaisuuteen kuin yleensä on tapana. Itsekritiikki ja eri toimialoilta välittynyt vaurautunut asenne sekä ajattelu, että työpajat ovat vain hetkellinen ilmiö 1990-luvun lamassa, osaltaan hidastivat työpajatoiminnan aseman tunnustamista nuorten palvelukokonaisuudessa.

Nyt tilanne on toinen. Osaltaan myös Valtakunnallisen työpajayhdistyksen sitkeän työn tuloksena nuorten työpajat ovat toivottuja, haluttuja ja yhteiskunnan muutoksia seuraavia, pysyviä yhteistyökumppaneita. Työpajayhdistyksen toiminnan aikana työpajat ovat oppineet paremmin ennakoimaan yhteiskunnan sekä nuorille että työpajatoiminnalle asettamia odotuksia ja vaatimuksia.

Pajanuorista valmentautujiksi

Yhteiskunnan ja nuorisokulttuurin muutokset ovat aina vaikuttaneet siihen, millaisia nuoria työpajoilla kulloinkin on. Työpajat ovat nuoruuden puolestapuhujia. Työpajat kykenevät nopeasti muuttamaan toimintansa painotuksia sen mukaan, millaista tukea tai apua nuoret tarvitsevat.

1980-luvulla peruskoulun jälkeen jatkokoulutuksen ja työelämän ulkopuolelle tippuneet nuoret pohtivat tulevaisuuttaan työpajoilla. 1990-luvun alussa työpajanuorista lähes 100 % oli työttömiä, ammatillisen koulutuksen saaneita nuoria. Kun nuorisotyöttömyys väheni, esiin nousi nk. nuorisotyöttömyyden ”kova ydin”. Samalla puhuttiin kasautumisilmiöstä, jossa nuorelta katsottiin puuttuvan ammatillinen koulutus, työ ja elämänhallinta.

2000-luvulla nuorten työpajat nostivat esiin nuorten ulko-

puolisuuden riskitekijöitä, kuntoutuksen tarvetta sekä nuorten yksilöllisen tuen ja tarpeiden tunnistamisen tarpeellisuutta. Nuorten mielenterveysasiat leimaavat 2010-luvun keskusteluja nuorten tuen tarpeissa. Nyt keskusteluttaa työn uudistuminen ja se, millaisia taitoja ja valmiuksia tulevaisuuden työelämä vaatii esim. robottien rinnalla.

Työpajatoiminta on vahvistanut yli 16-vuotiaille suunnattua nuorisotyötä ja monipuolistanut sen välineitä. Työpajatoiminta avasi nuorisopolitiikkaan uusia ovia ja toi sille uusia keinoja etsiä ratkaisuja nuorisotyöttömyyteen, syrjäytymiseen sekä nuorten ulkopuolisuuteen yhteistyössä toisten toimialojen kanssa. Työpajat hyödynsivät myös nuorisotyön sisältöjä nuoren kohtaamisessa sekä nuoren tukemisessa niin yksilönä, ryhmänä kuin väestönä yhteiskunnassa. Työpajatoiminta herätti rakentavaa keskustelua ja pohdiskelua nuorista ja nuoruudesta osana yhteiskunnan palvelujärjestelmiä.

Nuorisotyön aluehallinnon rooli

Lääninhallitukset, sitten ELY-keskukset ja nyt AVI:t ovat olleet koko nuorten työpajatoiminnan historian ajan tiiviisti kehitystyössä mukana. Alueelliset erot mm. elinkeinotoiminnan rakenteessa, oppilaitoksien määrissä, nuorisotyöttömyyden rakenteessa tai nuorille suunnatuissa palveluissa ovat monipuolistaneet työpajatoiminnan sisältöjä.

1990-luvun aikana vahvistui lääninhallitusten omatoiminen rooli alueellisena työpajakehittäjänä. Esimerkiksi Oulun läänissä kehitettiin työpajatoiminnan seudullista yhteistyötä nimeämällä aluekoordinaattori. Sittemmin aluetoiminta on laajentunut koko maahan. Tänä päivänä aluetoiminnan (ALU-toiminta) koordinaatiota tehdään TPY:n ja aluehallintovirastojen yhteistyönä. Joillakin alueilla ALU-verkostosta on kehittynyt vahva vaikuttaja ja muun muassa alueellisen työhallinnon neuvottelukumppani nuorten työllisyydenhoidossa.

Vaasan lääni julkaisi vuonna 1999 ”Paja 2000 – vaihtoehtoinen, yksilöllinen ja yhteisöllinen tie” -julkaisun, jossa hahmoteltiin tulevan vuosituhatvuotisen nuorten työpajatoimintaa; yhtenä kirjoittajana oli mm. TPY:n tuleva toiminnanjohtaja Saira Aho-Mantila. Aluehallinto on pitkäjänteisesti erilaisin selvityksin ja raportein omalta osaltaan laajentanut nuorten työpajatoiminnan näkyvyyttä ja tunnettavuutta.

Kun työpajatoiminta oli laajentunut koko maata kattavaksi, nuorten työpajoissa alkoi alueellisen pajatoiminnan kehittäminen. Tavoitteena oli löytää uusia toiminta- ja palvelumuotoja, jotka voivat monipuolisemmin hyödyntää alueen erityispiirteitä; samalla nuorisotoimen aluehallinto aloitti säännölliset, alueelliset työpajapäivät eri alueille. Alueellisuus vahvisti myös paikallisten työpajojen yhteenkuuluvuutta ja tunnettavuutta. Alueellinen työpajayhteistyö lisääntyi ja kehitetyt ja koetellut toimivat käytännöt ja innovaatiot saatiin aiempaa nopeammin laajemmin käyttöön. Työpajayhteistyönä kehitettiin toiminnan sisältöä ja uusia työmenetelmiä. Yksi esimerkki tästä on nk. PAR-järjestelmä, jonka perusmalli kehitettiin Keski-Suomen työpajoilla Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry:n toimiessa vetäjänä hankkeessa. Myös Kainuussa ja Lapissa kehitettiin erilaisia arviointi- ja seurantajärjestelmiä, kuten Arvi ja VAT, jotka molemmat ovat edelleen monilla työpajoilla käytössä.

Nuorisotoimen aluehallinnon roolia nuorten työpajatoiminnassa vahvisti myös se, että valtionavustusten jakaminen työpajoille siirtyi opetusministeriöstä lääninhallituksille vuonna 2000.

Nuorten parissa työskentely pitää työpajatoimijat kiinni nuorten arjessa, ja TPY:n vahva suhde työpajakenttään avaa ikkunoita nuorten elämäkokemuksiin. Tämä auttaa näkemään suomalaista yhteiskuntaa nuorten silmin ja tuo yhteiskunnalle arvokasta tietoa nuorista ja nuorten tilanteesta. Sillä polulla on hyvä jatkossakin vaikuttaa nuorten tulevaisuuteen.

Kiitokset Valtakunnallinen työpajayhdistys ry:lle tuloksekkaasta 20-vuotisesta taipaleesta ja hyvästä yhteistyöstä ja onnea tuleville vuosikymmenille!

toivottavat

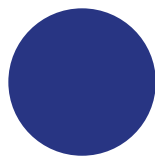
Erik Häggman ja Jaana Walldén

PS. Meille kirjoittajille annettiin vapaat kädet kirjoittaa oma historiallinen näkökulmamme asiaan.

Lähteet

Komonen, Katja (2007) Puhuttu paikka. Nuorten työpajatoiminnan rakentuminen työpajakerronnassa. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Vehviläinen, Jukka (1999) Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. Helsinki: Työministeriö.

Seuraavassa, **Työpajatoiminnan ulottuvuuksia** -luvussa määritellään työpajatoimintaa, tarkastellaan sen vaikuttavuutta ja asemoidaan työpajatoimintaa yhteiskunnallisessa palvelujärjestelmässä.

Ensimmäinen alaluku **Työpajatoiminta: suunnitelmallista, valmennuksellista, vaikuttavaa** avaa työpajatoiminnan sisältöjä, tavoitteita ja vaikutuksia.

Susanna Palon artikkelissa esitellään työpajatoiminnan keskeisiä menetelmiä, työ- ja yksilövalmennusta, sekä tuodaan esille työpajojen erilaisia valmennuspalveluita osana monialaista yhteistyöverkostoa. Toiminnan perusta kiteytyy työpajapedagogiikan määrittelyssä: ”Työpajoilla toteutetaan työpajapedagogiikkaa eli joustavissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa, yksilön edellytysten mukaista, tekeillä oppimista painottavaa yhteisöllistä ja suunnitelmallista valmennusta.”

Outi Raution artikkelissa kuvataan työpajajakso ja sen eri vaiheet suunnitelmallisena ja tavoitteellisena valmennusprosessina. Prosessin keskeisiä vaihteita ovat sopimus, valmennussuunnitelma, tavoitteiden mukainen valmennus, havainnointi, dokumentointi ja arviointi sekä raportointi ja vaikuttavuuden seuranta.

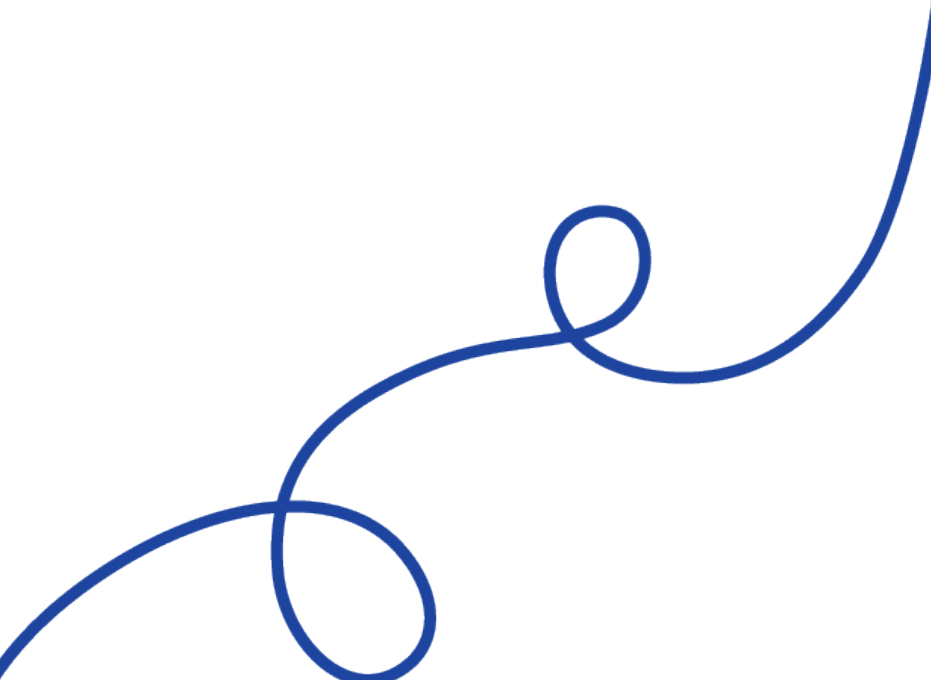
Reetta Pietikäisen artikkelissa avataan työpajatoiminnan vaikuttavuutta työpajajakson jälkeisen sijoittumisen ja jakson aikana tapahtuvan sosiaalisen vahvistumisen kannalta. Vuonna 2016 työpajajakson jälkeen myönteisesti eli esim. koulutukseen, työhön tai muuhun ohjattuun palveluun sijoittui yhteensä 71 prosenttia kaikista valmentautujista ja 74 prosenttia nuorista. Vuoden 2016 valtakunnallisten So-

vari-mittarin tulosten mukaan 93 prosenttia valmentautujista oli kokenut sosiaalista vahvistumista vähintään jonkin verran työpajajaksonsa aikana, ja selvää vahvistumista 59 prosenttia. Myönteisiä edistysaskelia oli koettu etenkin arjen asioiden hallinnassa (81 %) sekä opiskelu- ja työelämävalmiuksissa (77 %).

Toinen alaluku **Työpajatoiminta palvelujärjestelmässä** laajentaa näkökulmaa ja kytkee työpajat keskeisiin yhteiskunnallisiin konteksteihinsa.

Sanna Aaltosen artikkelissa pohditaan hyvinvointipalvelujen kenttää ja tuodaan esille järjestelmään ja palveluista puhumiseen liittyviä ristiriitaisuuksia ja kriittisiä huomioita. Työpajoihin viitataan palveluina, joita luonnehtii ”kuntoutusorientoituneisuus, nuorisokeskeisyys ja joustavuus, joissa työntekijöillä on suhteellisesti enemmän aikaa nuorille ja keppi joko puuttuu kokonaan tai sen sijasta panostetaan porkkanoihin”. Artikkelissa peräänkuulutetaan palveluntuottajien näkemysten kuulemistä sekä yksilöiden kokemuksia näkyväksi tekevää tutkimusta ja sen hyödyntämistä päätöksenteon tukena.

Jukka Ohtosen artikkelissa tarkastellaan työpajatoimintaa suhteessa koulutusjärjestelmään ja analysoidaan työpajatoiminnan taloudellisia vaikutuksia. Artikkelissa korostetaan koulutuksen sekä kouluttautumista ja opinnoissa selviytymistä tukevien toimien – kuten työpajatoiminnan – yhteiskunnallista merkitystä. Artikkelissa osoitetaan, että jo 110 nuoren (0,8 prosenttia työpajanuorista) tuloksekas tukeminen tekee työpajatoiminnasta yhteiskunnallisesti kustannusneutraalin sekä sosiaaliset ja hyvinvointivaikutukset huomioon ottaen kannattavan.

A decorative blue line graphic in the top left corner, consisting of a single continuous line that forms two loops and then curves upwards and to the right.

2

Työpajatoiminnan ulottuvuuksia

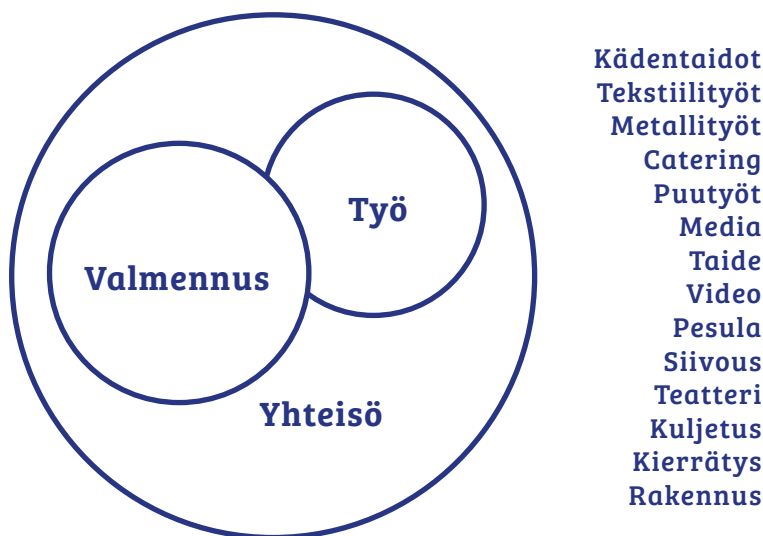
TYÖPAJATOIMINTA: SUUNNITELMALLISTA, VALMENNUKSELLISTA, VAIKUTTAVAA

Työpajatoiminta avaa mahdollisuuksia ja tukee jatkopoluille¹

SUSANNA PALO, Valtakunnallinen työpajayhdistys

Työpajat tarjoavat työttömille tai muuten heikossa työmarkkina-asemassa oleville mahdollisuuksia saada omaan elämäänsä vaihtoehtoja ja uutta suuntaa. Työpajatoiminnassa työn ja siihen liittyvän valmennuksen avulla vahvistetaan osallistujien valmiuksia päästä koulutukseen, työelämään tai muuhun tarkoituksenmukaiseen palveluun. Työpajalle voivat hakeutua niin nuoret kuin aikuisetkin, jotka tarvitsevat tukea koulutukseen tai työhön sijoittumiseen. Lisäksi työpajan valmentautujina voi olla esimerkiksi ammatinvaihtajia, opintoihinsa tukea tarvitsevia opiskelijoita, työ- ja toimintakyvyiltään heikentyneitä työnhakijoita, päihde- ja mielenterveyskuntoutujia, pitkäaikaistyöttömiä, osatyökykyisiä tai työmarkkinoille integroitumiseen tukea tarvitsevia maahanmuuttajia.

¹ Teksti perustuu TPY:n Työ- ja yksilövalmennuksen perusteet -koulutusmateriaaliin. Koulutusmateriaalissa on hyödynnetty TPY:n julkaisuja, erityisesti: Hämäläinen & Palo (2014); Huuromäki (toim.) (2014); Hannila-Niemelä & Oulasvirta-Niiranen & Pietikäinen (2016).

Kuvio 1. Työpajatoiminnan keskeiset elementit ja yleisimpiä toimialoja.

Työpajalla valmentautujat saavat tukea arjen asioiden hallinnan, hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistämiseen sekä tulevaisuuden suunnitelmien tekemiseen. Työpajalla valmentautujilla on mahdollisuus tutustua erilaisiin ammattialoihin ja kartuttaa osaamistaan työvaltaisessa toimintaympäristössä. Työpaja on valmentautujien osallisuutta vahvistava toimintaympäristö, jonka tarkoituksena on löytää jokaiselle yksilöllistä kasvua tukeva jatkopolku. Työpajatoiminnan keskeisiä menetelmiä ovat *työ- ja yksilövalmennus* sekä *ryhmävalmennus*.

Työpajan työvalmennus vahvistaa osaamista

Työpajoilla tarjottavassa *työvalmennuksessa* käytetään työtä, erilaisia ammatillisia työtehtäviä ja työyhteisössä toimimista valmennuksen välineenä. Työpajalla opitaan tekemällä oppien. Tavoitteena on vahvistaa valmentautujien yksilöllistä kehittymistä,

työkykyä ja toimijuutta työpajan työyhteisön jäsenenä. Työvalmennus tukee osaamisen vahvistumista niin ammatillisissa taidoissa kuin yleisissä työelämätaidoissakin.

Työpajojen työtehtävät vaihtelevat perinteisistä aloista, kuten puu-, metalli-, tekstiili-, kierrätys- ja catering-ala, kasvaviin, etenkin nuoria kiinnostaviin luoviin aloihin, joita ovat esim. media, kuvataide, teatteri ja musiikki. Työvalmennuksessa valmentautujalle annetaan hänen tilanteensa ja osaamisensa perusteella räätälöityjen työtehtävien lisäksi tukea ja aikaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Toimintaa sovitetaan joustavasti päivän pituuden, viikoittaisten toimintapäivien määrän ja niiden sisällön suhteen huomioimalla valmentautujan voimavarat ja jaksaminen. Valmennusjaksolle tehdään valmennussuunnitelma, jossa sovitaan sekä tavoitteista että valmennuksen etenemisen seuraamisesta, arvioinnista ja dokumentoinnista (ks. Outi Raution artikkeli tässä julkaisussa).

Työpajan yksilövalmennus tukee henkilökohtaista kasvua

Yksilövalmennus on työvalmennusta tukevaa toimintaa, jossa perehdytään valmentautujan elämäntilanteeseen kokonaisvaltaisesti. Yksilövalmennuksessa valmentautujalle tarjotaan monialaista tukea arjen taitojen, elämänhallinnan ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Yksilövalmentaja pyrkii ymmärtämään valmentautujan elämäntilannetta ja hänen kokemiaan haasteita valmentautujan näkökulmasta. Yksilövalmennuksen keskeinen tavoite on tulevaisuuden suunnitelmien selkiytyminen ja konkreettisten jatkokoulukujen löytyminen.

Yksilövalmennuksen määrä työpajajaksolla vaihtelee päivittäisestä kausittain tarjottavaan tukeen riippuen valmentautujan henkilökohtaisista tarpeista. Yksilövalmennusta toteutetaan etukäteen sovittujen keskustelujen avulla tai yksilövalmentaja voi reagoida akuuttiin tilanteeseen silloin, kun valmentautuja

tarvitsee henkilökohtaista tukea. Yksilövalmentajat toteuttavat myös *ryhmävalmennusta*. Ryhmävalmennuksessa valmentautujat keskustelevalle ohjatusti heidän arkeaan lähellä olevista aiheista, kuten taloudesta, asumisesta, päivärytmistä tai hyvinvoinnista, jakaen kokemuksiaan ja toimien samalla vertaistukena toisilleen.

Työpajalla vahvistetaan osallisuutta yhteisöön

Työpajan *yhteisöä* hyödynnetään sekä työvalmennuksessa että yksilövalmennuksen ryhmätoiminnoissa, joissa toiminta on suunniteltu osallisuutta tukevaksi. Työpajatoiminta vahvistaa valmentautujan toimijuutta työpajan yhteisön jäsenenä. Työpajan yhdenvertainen ja hyväksyvä ilmapiiri tukee yhteisöllisyyden tunteita. Osallisuus työpajalla rakentuu kohtaamiselle, kuulluksi tulemiselle ja vuorovaikutteisudelle. Osallisuuden tukeminen voi tarkoittaa myös osallistumista työpajatoiminnan yhteiseen suunnitteluun, kehittämiseen ja päätöksentekoon. Kyse voi olla esimerkiksi säännöllisistä yhteisistä kokouksista tai yhteisten sääntöjen laatimisesta. Työpajalla järjestetään myös erilaisia yhteisöllisiä tapahtumia ja muuta toimintaa, joissa valmentautujilla on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Osallisuuden tukemisessa olennaista on valmentautujan oma mahdollisuus vaikuttaa osallistumisen laatuun ja intensiteettiin. Valmentautujan saama myönteinen palaute omasta toiminnastaan ryhmässä kannustaa osallistumaan, ja työpajan yhteisössä pärjääminen auttaa valmentautujaa kokemaan itsensä yhteisön hyväksyttynä jäsenenä. Tämä vahvistaa osallisuuden tunteita ja tukee sosiaalista vahvistumista (sosiaalisesta vahvistumisesta ks. tarkemmin Reetta Pietikäisen sekä Pia Torkkelin ja Henriikki Moiliisin artikkeli tässä julkaisussa).

Työpajatoiminta perustuu työpajapedagogiikalle

Työpajoilla toteutetaan *työpajapedagogiikkaa* eli joustavissa oppimisympäristöissä tapahtuvaa, yksilön edellytysten mukaista, tekemäl-

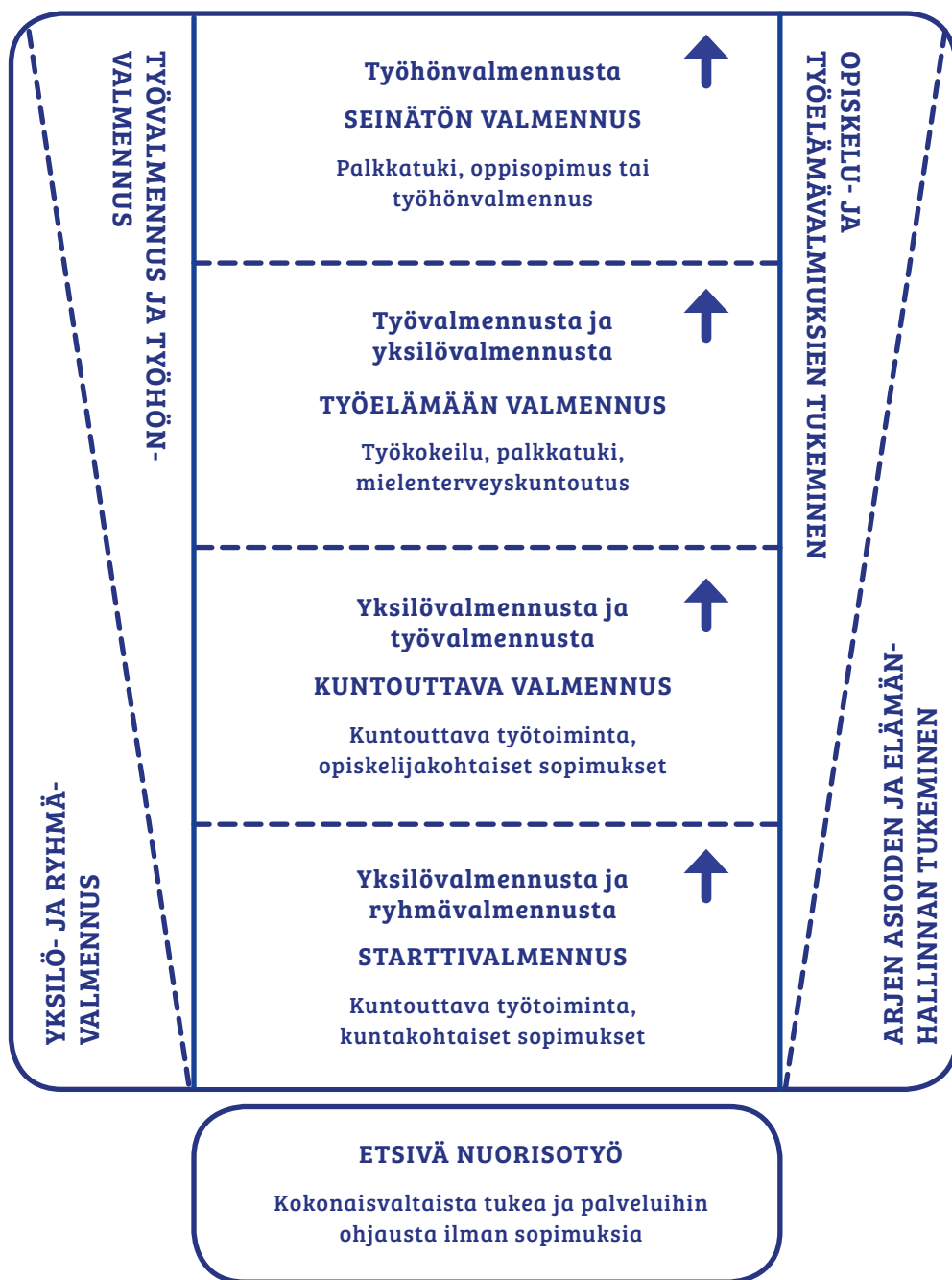
lä oppimista painottavaa yhteisöllistä ja suunnitelmallista valmennusta. Joustavuus kuvaa sekä yksilön tarpeiden ja vahvuuksien huomioimista että työpajan tarjoamia vaihtoehtoisia toiminta- ja työympäristöjä. Tekemällä oppimiseen kuuluvat toiminnalliset, konkreettiset tehtävät ja niistä arvioinnin yhteydessä annettava palaute, joiden avulla valmentautuja saadaan tietoisesti kyvyistään ja tulevaisuuden mahdollisuuksistaan. Arviointi kuuluu tavoitteelliseen ja suunnitelmalliseen valmennukseen, jossa edetään askel kerrallaan kohti yhdessä asetettuja tavoitteita. Yhteisöllisyys merkitsee työpajan valmennuksessa erityisesti ryhmässä toimimisen tukemista ja yhteisiin tavoitteisiin työskentelemistä sekä osallisuuden vahvistamista.

Toimintamuotojen moninaisuus antaa vaihtoehtoja

Työpajojen tarjoamat valmennuspalvelut voidaan ryhmitellä *starttivalmennukseen, kuntouttavaan valmennukseen, työelämään valmennukseen ja seinättömään valmennukseen* (ks. Kuvio 2). Joillakin työpajoilla on mahdollisuus tuottaa niitä kaikkia, kun taas etenkin pienet työpajat ovat keskittyneet vain yhteen tai kahteen palveluun oman alueensa tarpeiden mukaisesti. Valmennuspalvelu edellyttää aina sopimusta ohjaavan tahon, työpajan ja valmentautujan välillä. Sopimukseen kuuluvat vakuutukset ja mahdolliset etuudet, kuten työmarkkinatuki tai palkkatuki, joita valmentautajat voivat saada työpajajaksolta.

Etsivä nuorisotyö voi toimia osana työpajaa, olla yksi sen tarjoamista palveluista. Etsivä nuorisotyö on suunnattu alle 29-vuotiaille nuorille. Se tarjoaa kokonaisvaltaista yksilöllistä tukea elämäntilanteen ja palvelutarpeiden kartoittamiseen, ja sen tavoitteena on auttaa nuori tämän tarvitsemien palvelujen pariin. Etsivässä nuorisotyössä ei laadita sopimuksia nuoren ja etsivän työn välille; työ perustuu luottamukselle.

Starttivalmennus on arjenhallinnan vahvistumiseen keskittyvää työpajojen matalimman kynnyksen toimintaa. Starttivalmennus rakentuu *yksilö- ja ryhmävalmennukselle*: valmentautujat

Kuvio 2. Valmennuksen tasot työpajatoiminnassa.

saavat sekä henkilökohtaista tukea omaan elämäänsä että kokemusta ryhmässä toimimisesta. Ryhmävalmennus sisältää yhteisten keskustelujen lisäksi usein erilaisia toiminnallisia ja luovia menetelmiä itsetuntemuksen ja voimavarojen vahvistamiseen sekä pienimuotoisia työtehtäviä toimintakyvyn kohentamiseen.

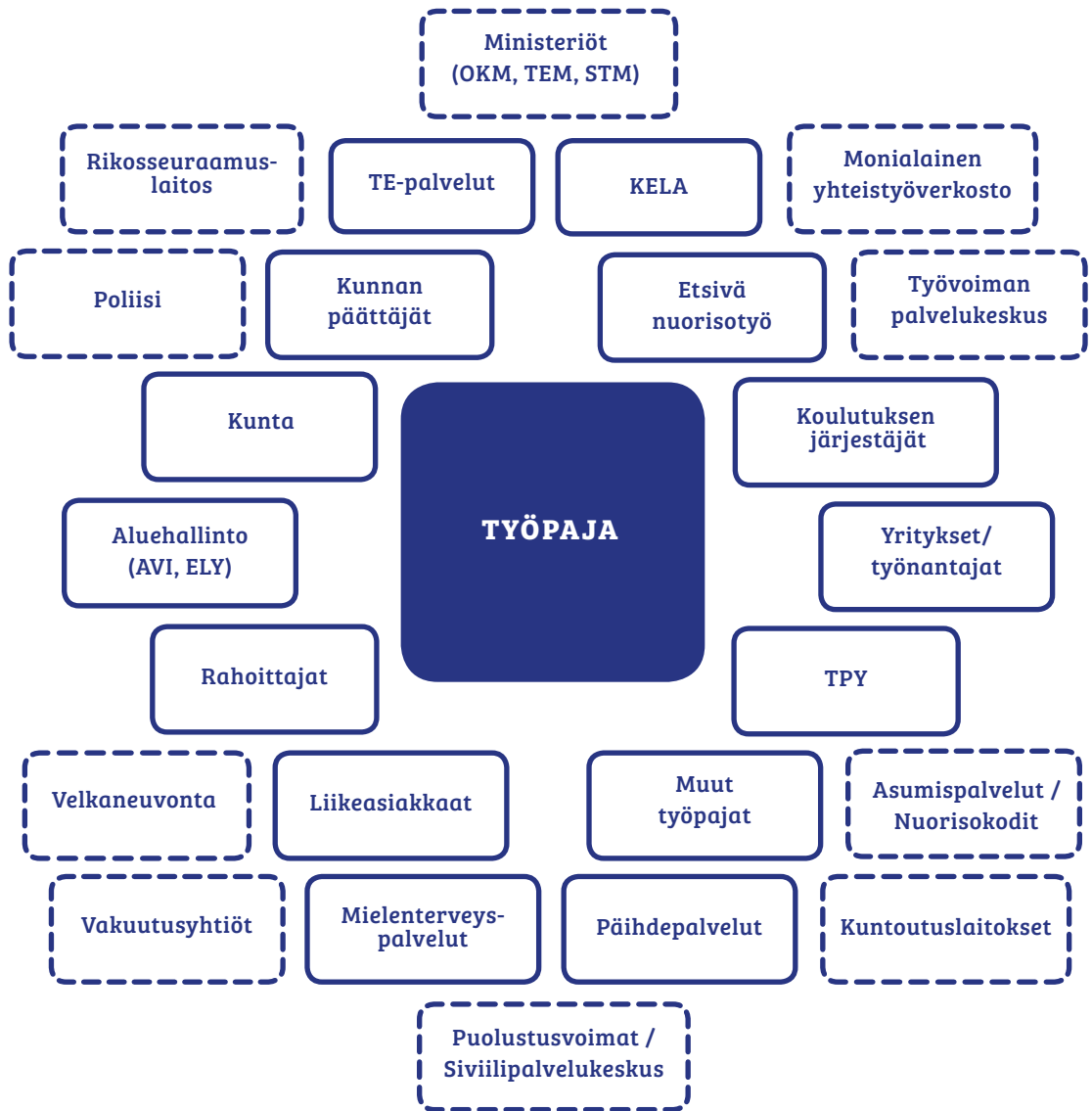
Kuntouttava valmennus tarjoaa *yksilövalmennusta*, *ryhmävalmennusta* ja *työvalmennusta* valmentautujien tarpeiden mukaisissa suhteissa. Yksilövalmennus tukee erityisesti arjenhallintaa, ryhmävalmennus sosiaalista toimintakykyä ja työvalmennus työkykyä. Kuntouttavassa valmennuksessa sekä ylläpidetään ja vahvistetaan toimintakykyä että kehitetään työkykyä, jotta voidaan siirtyä joko työpajan työelämään valmennukseen tai mahdollisuuksien mukaan suoraan opiskelemaan tai työelämään.

Työelämään valmennuksessa painotus on *työvalmennuksessa*, jonka tarkoituksena on kerryttää sekä ammatillisia taitoja että työelämä- ja työyhteisötaitoja. Työvalmennuksen tukena käytetään *yksilövalmennusta*, joka auttaa tarpeen vaatiessa henkilökohtaisissa asioissa. Tavoitteena on osaamisen vahvistumisen avulla tukea jatkopoluille, koulutukseen tai työhön, sijoittumista.

Seinätön valmennus on *työhönvalmennusta*, joka tarjoaa yksilöllistä tukea työpajalta työelämään siirtyville tai työelämässä mukana oleville, jotta työssäolo tai esimerkiksi oppisopimusopiskelu työpaikalla sujuisi hyvin. Tavoitteena on, että työhönvalmennuksessa oleva valmentautuja tulee vähitellen itsenäiseksi työn hallitsemisen suhteen eikä enää tarvitse valmennuksen tukea.

Monialaisen verkostotyön avulla tuloksia

Työpajat tekevät monialaista ja monitahoista verkostoyhteistyötä valtionhallinnon ja kuntien eri hallintokuntien sekä yhdistysten ja yritysten kanssa. Työpajalle tullaan yleensä jonkin yhteistyötahon ohjaamana, ja tyypillisiä ohjaavia tahoja ovat TE-palvelut, kunnan sosiaalitoimi, etsivä nuorisotyö ja koulutuksen järjestäjät. Työpajakajon aikana yhteistyötä tehdään valmentautujan yk-

Kuvio 3. Esimerkki työpajan monialaisesta yhteistyöverkostosta.

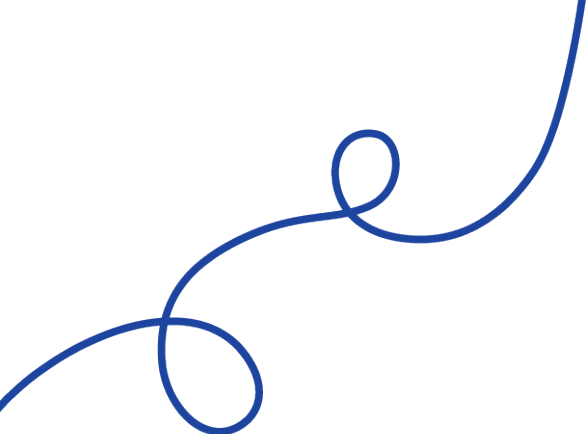
silöllisten tarpeiden mukaisesti, ja yhteistyötahoja voivat tällöin olla esim. kunnan asumispalvelut, velkaneuvonta sekä mielenterveys- ja päihdepalvelut. Työpajalta eteenpäin siirtymisen vaiheessa tyypillisiä yhteistyötahoja ovat työnantajat ja koulutuksen järjestäjät. Työpajojen toteuttaman monialaisen yhteistyön muotoja voivat olla esim. palvelusta toiseen saattaen vaihtaminen, erilaiset verkostotapaamiset sekä työpajatoiminnassa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen.

Lähteet

Hämäläinen, Tuija & Palo, Susanna (2014) Työpajapedagogiikka. Valmennuksen pedagogisia lähtökohtia työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

Huomonen, Soile (toim.) (2014) Työ- ja yksilövalmennus työpajalla. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

Hannila-Niemelä, Mea & Oulasvirta-Niiranen, Pirjo & Pietikäinen, Reetta (2016) Starttivalmennuksen menetelmiä ja työskentelytapoja. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

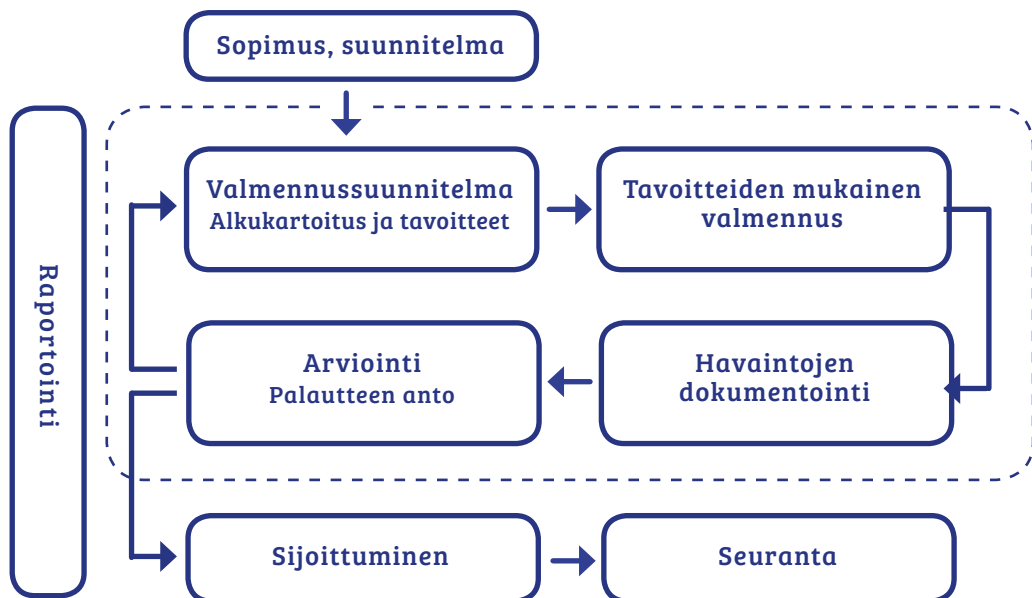
Valmennusprosessi työpajalla

OUTI RAUTIO, Pellon kunta

Työpajojen perustehtävä on valmennus, ja niiden toiminnan tarkoitus on yhteinen – tukea valmentautujia heidän elämäntilanteessaan ja mahdollisuuksissaan sijoittua koulutukseen tai työhön. Toiminnan konkreettiset muodot vaihtelevat esimerkiksi paikallisista tarpeista ja palvelurakenteesta sekä kohderyhmistä riippuen. Yleisellä tasolla on kuitenkin mahdollista kuvata kaikille työpajoille yhteinen valmennusprosessi, jolle toiminta rakentuu. Valmennusprosessista on vastaavasti tunnistettavissa työpajatoiminnan yleisiä sisältöjä, vaikka jokaisella työpajalla on myös omat erityispiirteensä.

Valmennus perustuu sopimukseen

Työpajatoiminta on suunnitelmallista, tavoitteellista ja perustuu sopimuksellisuuteen. Työpajat tuottavat sekä lähelle työelämää sijoittuvia valmennuspalveluita ja toimenpiteitä, kuten työkokeilua ja palkkatuettua työtä, että kuntouttavia valmennuspalveluita, kuten kuntouttavaa työtoimintaa. Palveluiden ja toimenpiteiden yleiset reunaehdot, kuten niihin liittyvät lait ja niitä konkretisoivat linjaukset, luovat perustan työpajapalveluille. Työpajalla toteutettavasta valmennusjaksosta tehdään aina kirjallinen sopimus valmentautujan, työpajan ja valmentautujan työpajalle

Kuvio 4. Valmennusprosessi työpajalla.

ohjanneen tahon, esimerkiksi TE-toimiston tai sosiaalitoimen, välillä. Sopimus määrittää työpajalla tapahtuvan valmennuksen kestoja, sisältöjä ja tavoitteita. Sopimuksen taustalta löytyy aina suunnitelma, sopimuksesta riippuen joko kuntoutussuunnitelma, aktivointisuunnitelma tai työllistymissuunnitelma.

Valmennussuunnitelma

Kunkin valmentautujan lähtötilanne ja tarpeet vaikuttavat työpajakson tavoitteisiin sekä valmennuksessa hyödynnettävien menetelmien ja työskentelytapojen painotuksiin. Työpajakson ajalle jokaiselle valmentautujalle laaditaan yksilöllinen valmennussuunnitelma. Myös uusi nuorisolaki edellyttää, että työpajat laativat kaikille alle 29-vuotiaille valmentautujille valmennussuunnitelman yhdessä valmentautujan kanssa. Valmennussuun-

nitelmassa asetetaan konkreettisia ja arvioitavissa olevia niin lyhyen kuin pidemmän aikavälin tavoitteita. Työpajajakson alussa on usein ns. alkukartoitusjakso, jonka aikana asetettuja tavoitteita tarkennetaan valmennuksen edetessä. Laaditun valmennussopimuksen ja -suunnitelman mukaiset tiedot tallennetaan työpajan asiakastietojärjestelmään. Valmennussuunnitelmaa tarkistetaan ja päivitetään tarvittaessa työpajajakson aikana.

Tavoitteiden mukainen valmennus

Työpajojen valmennusta toteutetaan työ- ja yksilövalmennuksen menetelmin (ks. tarkemmin Susanna Palon artikkeli tässä julkaisussa). Kyse on tuesta arjenhallinnan ja sosiaalisten taitojen vahvistumiseksi, elinikäisen oppimisen avaintaitojen ja työelämä- ja työyhteisötaitojen kohentumiseksi sekä työtehtäviin liittyvien ammatillisten taitojen karttumiseksi. Työ- ja yksilövalmennuksen suhde sekä niiden eri osa-alueet saavat erilaisia painotuksia riippuen valmentautujan yksilöllisistä tarpeista ja tavoitteista.

Ammatillisen koulutuksen reformin myötä oppimisympäristöt laajentuvat entistä enemmän työpaikoille. Työpajoilla onkin mahdollisuus rakentaa työ-, toiminta- ja oppimiskokonaisuuksia paitsi työpajan sisällä aiempaa vahvemmin myös työpajan yhteistyöverkostoissa. Tällöin hyödynnetään työhönvalmennuksen ja ns. seinättömän valmennuksen menetelmiä (ks. myös Anu Laasasen artikkeli tässä julkaisussa).

Työpajatoiminnan yhtenä keskeisenä tavoitteena on edistää valmentautujien osallisuutta, ja osallisuuden suunnitelmallinen tukeminen on osa tavoitteiden mukaista valmennusta. Työpajoilla on kehitetty erilaisia osallisuutta tukevia rakenteita, kuten säännöllisiä koko työpajayhteisöä osallistavia palavereita ja viikko-ohjelmia sekä yhteiseen päätöksentekoon sitouttavia työpajaparlamenteja ja -neuvostoja. Suunnitelmalliseen viikko-ohjelmaan kirjataan arjen pysyvät rakenteet, kuten työajat, tauot, erilaiset ryhmätoiminnot ja työpajan siisteydestä huolehtiminen sekä viikoittain muuttuvat tekijät eri työtehtävistä valmentautujille tar-

jottaviin erityiskursseihin. Yhteiset palaverit, viikko-ohjelmat ja työpajaparlamentit tarjoavat valmentautujille mahdollisuuden vaikuttaa itseään ja koko yhteisöä koskeviin päätöksiin ja ottaa siten vastuuta omasta toiminnastaan. Osallisuuden tukeminen edellyttää valmennushenkilöstöltä tietoista vastuun antamista ja yhteisesti sovittujen toimintamallien noudattamista.

Havainnointi, dokumentointi ja arviointi

Yksi työpajapalveluiden keskeisistä tehtävistä on valmentautujien osaamisen tunnistaminen ja toiminnallinen työ- ja toimintakyvyn arviointi. Valmentajien arjessa tietoisesti tekemät ja dokumentoimat havainnot toimivat pohjana osaamisen tunnistamiselle ja työ- ja toimintakyvyn arvioinnille. Havainnoinnin ja niiden systemaattisen dokumentoinnin tueksi on kehitetty erilaisia toimintamalleja ja lomakkeita. Työtehtävissä selviytymisen ohella työpajoilla havainnoidaan myös geneerisiä taitoja eli yleisiä työelämävalmiuksia, kuten vuorovaikutustaitoja, ryhmätyöskentelytaitoja ja työaikojen noudattamista. Arjen taidot, elinikäisen oppimisen avaintaidot ja etenkin sosiaaliset taidot korostuvat arvioitaessa työyhteisöosaamisen ja työyhteisöön kiinnittymisen taitoja. Ne ovat myös keskeisiä työ- ja koulutusmarkkinoille kiinnittymistä edistäviä tekijöitä.

Työpajalla tehtävää dokumentointia säätelevät tiedonhallinnan juridiset puitteet, kuten henkilötietolaki. Dokumentointia toteutetaan monella tasolla: asiakastiedon keräämisessä ja tallentamisessa eli tilasto- ja taloustiedon dokumentoinnissa, valmennuksen dokumentoinnissa eli työpajan prosessien kuvaamisessa sekä arvioinnin tueksi tehtävässä valmennusarjen ja havaintojen dokumentoinnissa.

Arviointi työpajoilla rakentuu yleensä kolmikantaisesti ja perustuu tällöin sekä valmentautujan itsearviointiin että työ- ja yksilövalmentajien tekemään arviointiin. Arvioinnin ja valmennuskeskustelujen tueksi on kehitetty erilaisia työkaluja ja ohjelmistoja. Keskeistä arviointitilanteessa on kuitenkin vuorovaikutus,

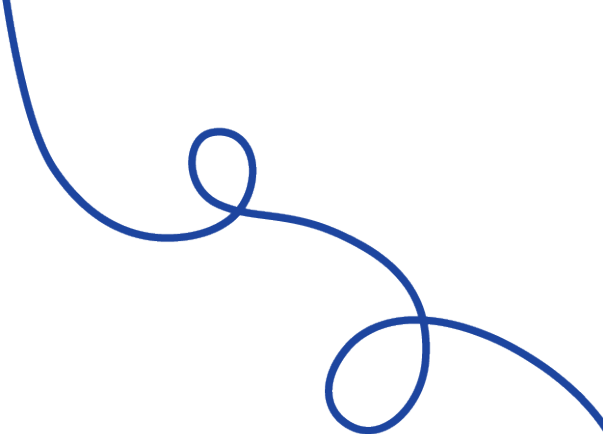
vahvuuksien esille nostaminen ja molemminpuolinen palautteen anto. Työpajajakson päättyessä valmentautuja saa todistuksen osallistumisestaan työpajatoimintaan. Todistus voidaan kirjoittaa tavanomaisen työtodistuksen muotoon tai kuvata valmentautujan taitoja suhteessa ammatillisten tutkintojen perusteisiin, jolloin todistuksesta on käytetty nimitystä osaamistodistus (ks. myös Virpi Ulmasen artikkeli tässä julkaisussa)¹.

Valmennusta raportoidaan ja sen vaikuttavuutta seurataan

Valmennusjakson päättyessä, ja tarvittaessa jo valmennuksen aikana, laaditaan raportti valmennusjaksolla toteutuneista toimista ja tavoitteiden saavuttamisesta niin valmennuspalvelun tilaajalle tai siihen ohjanneelle taholle kuin valmentautujallekin.

Työpajat seuraavat toimintansa vaikuttavuutta ennen kaikkea työpajajakson jälkeisen sijoittumisen avulla. Seuranta valmennuksessa olleiden asiakkaiden tilanteesta tehdään yleensä vielä vuoden ajan valmennusjakson päättymisestä. Myös OKM seuraa työpajojen sijoittumistietoja valtakunnallisen työpajakyselyn avulla. Lisäksi TPY on kehittänyt valmentautujien itsearviointille perustuvan Sovari-mittarin, joka kuvaa valmentautujien kokemaa yksilöllistä kehitystä, sosiaalista vahvistumista työpajajakson aikana (ks. tarkemmin Reetta Pietikäisen artikkeli tässä julkaisussa).

¹ Ks. esim. <https://www.tpy.fi/aineistot/lomakkeet/osaamisen-tunnistaminen/>.

Työpajatoiminnan vaikuttavuudesta: jatkoluille sijoittuminen ja sosiaalinen vahvistuminen

REETTA PIETIKÄINEN, Valtakunnallinen työpajayhdistys

Työpajatoiminnan vaikuttavuutta on yleensä arvioitu valmentautujien työpajajakson jälkeisen sijoittumisen perusteella. Tällöin tarkastellaan, kuinka suuri osa valmentautujista sijoittuu työpajajakson aikana tai sen jälkeen koulutukseen, työhön tai muuhun tarpeenmukaiseen palveluun. Huomiota kiinnitetään myös siihen, kuinka suuri osa valmentautujista jää jakson jälkeen työttömäksi. Työpajatoimintaa ja valmentautujien sijoittumista sen osana seurataan opetus- ja kulttuuriministeriön / aluehallintoviraston vuosittain toteuttamien työpajatoiminnan valtakunnallisten kyselyiden avulla.

Työpajajakson jälkeisen sijoittumisen lisäksi työpajatoimijat ovat pitäneet valmentautujien myönteisen kehityksen esille tuovien laadullisten mittareiden kehittämistä tärkeänä paitsi vaikuttamistyön myös yhteisen laadun kannalta¹. TPY on toteuttanut vaikuttavuusmittareiden kehittämistyötä OKM:n rahoituksella ja kehittänyt *Sovari – Sosiaalisen vahvistumisen mittarin* kuvaamaan työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön sosiaalisesti vahvistavia vaikutuksia.

¹ Kapanen (2015).

Sijoittumistietoja

Vuonna 2016 koulutukseen sijoittui kaikista valmentautujista yhteensä 23 prosenttia ja nuorista 30 prosenttia. Työhön sijoittui kaikista valmentautujista 17 prosenttia, nuorista puolestaan 16 prosenttia. Muuhun ohjattuun toimenpiteeseen/palveluun sijoittui kaikista valmentautujista 22 prosenttia, nuorista 20 prosenttia. Muualle (esim. armeija, perhevapaa) sijoittui kaikista valmentautujista yhteensä 9 prosenttia, ja nuorista 8 prosenttia. Myönteisesti työpajajakson jälkeen sijoittui siis yhteensä 71 prosenttia kaikista valmentautujista ja 74 prosenttia nuorista. Työttömäksi jäi kaikista valmentautujista yhteensä 29 prosenttia ja nuorista 26 prosenttia.²

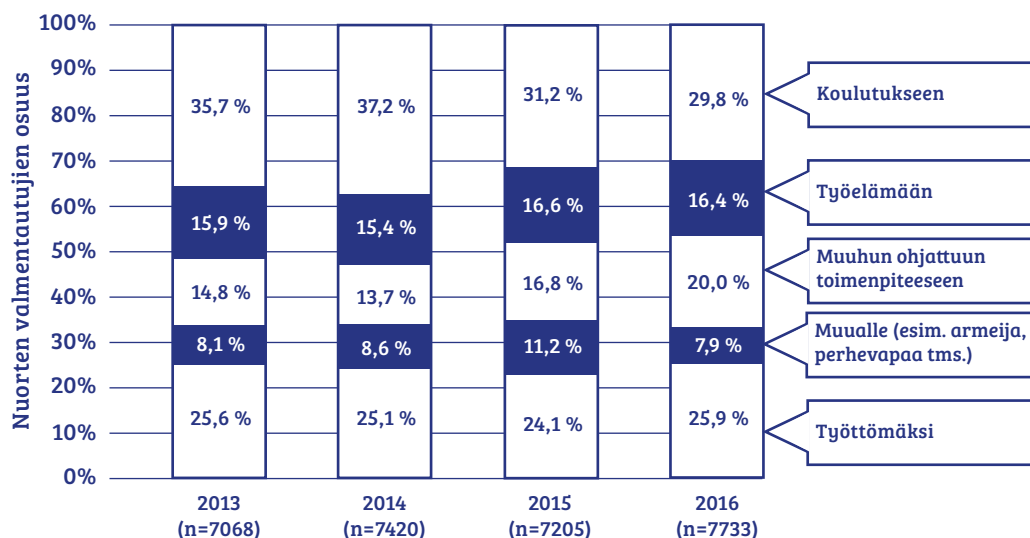
Sekä kaikkien valmentautujien että nuorten osalta (ks. Kuvio 5) koulutukseen sijoittuneiden osuus on viime vuosina hieman vähentynyt ja muuhun ohjattuun toimenpiteeseen sijoittuneiden osuus puolestaan kasvanut. Tämä voi osaltaan kertoa valmentautujien elämäntilanteiden haasteellistumisesta sekä jatkopalveluiden ja monialaisten palveluiden tarpeesta.

On huomattava, että sijoittumislukuihin vaikuttaa työpajatoiminnan, sen sisältöjen ja niiden laadukkuuden ohella myös moni muu tekijä. Valmentautujien lähtötilanne ja palvelutarpeet sekä tarpeisiin vastaavien muiden palveluiden saatavuus vaikuttavat merkittävästi valmentautujien jatkopoluille kiinnittymiseen. Pulaa on ollut erityisesti nuorille suunnatuista matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluista³.

Myös työpajoille valmentautujia ohjaavien ja palveluita tilaavien tahojen linjaukset ja niiden asettamat reunaehdot vaikuttavat: ohjaavat ja tilaavat tahot määrittelevät pitkälti tarjolla olevat palvelut/toimenpiteet ja niiden kohderyhmäkriteerit sekä työpajajakson pituuden. Monet työpajatoimijat ovat viestineet ohjaavien tahojen rajanneen työpajajaksot liian lyhyiksi: pidemmät jak-

² Bamming (2017).

³ Kapanen (2015).

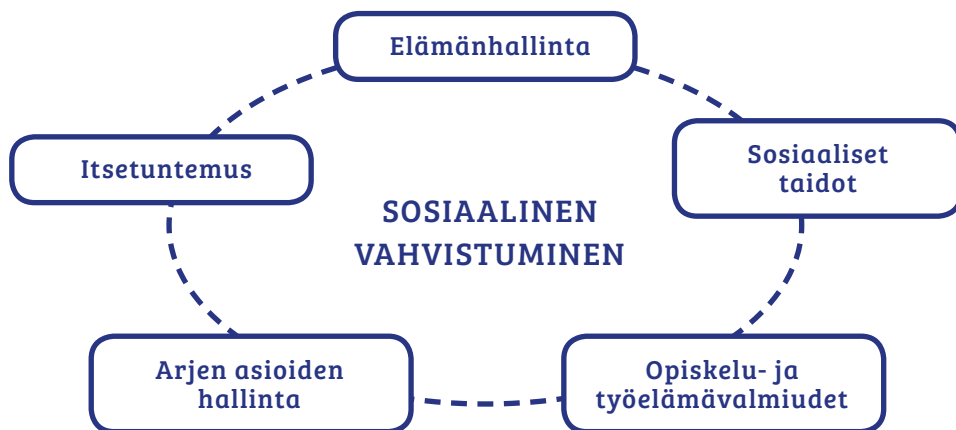
Kuvio 5. Nuorten valmentautujien sijoittumiset työpajajakson jälkeen vuosina 2013–2016 (Lähde: OKM/AVI, Valtakunnallinen työpajakysely 2016).

sot vastaisivat tarpeisiin ja tuottaisivat parempaa vaikuttavuutta. Lisäksi koulutus- ja työmarkkinoille sijoittumiseen vaikuttaa tietenkin koulutuspaikkojen alueellinen saatavuus ja työllisyystilanne.

Sosiaalinen vahvistuminen ja sitä kuvaava Sovarimittari⁴

Yksi työpajatoiminnan keskeisistä tavoitteista on valmentautujien sosiaalinen vahvistuminen. Sosiaalinen vahvistuminen työpajatoiminnassa koostuu viidestä keskeisestä osa-alueesta. Kyse on

⁴ Teksti perustuu TPY:n julkaisuille: Kinnunen (2016 a); Kinnunen (2016 b).

Kuvio 6. Sosiaalisen vahvistumisen keskeiset osa-alueet.

toisaalta yksilön voimavaroista, joita ovat itsetuntemus, sosiaaliset taidot ja elämänhallinta. Kyse on myös niiden ilmenemismuodoista: arjen asioiden hallinnasta sekä opiskelu- ja työelämävalmiuksista. Voimavarojen vahvistuminen mahdollistaa toimimisen sosiaalisissa piireissä ja edistää uusien taitojen ja toimintatapojen omaksumista. Tämä näkyy arjenhallinnan paranemisena ja koventaa valmiuksia edetä opiskelemaan ja työelämään.

Sovari-mittarin tuottama tieto täydentää ja syventää työpajajakson jälkeistä sijoittumista koskevaa tilastotietoa. Sovari-mittari kuvaa, millaista tukea valmentautujat ovat työpajajaksoltaan saaneet, ja tuo esille toiminnan sosiaalisesti vahvistavia vaikutuksia valmentautujien näkökulmasta. Sovari perustuu valmentautujien itsearvioinnille eli kuvaa asiakkaiden kokemuksia palveluiden laadusta ja niiden vaikutuksista omaan elämäntilanteeseensa. Sovaria toteutetaan anonyymina verkkokyselynä.

Sovari tuottaa valtakunnallisia, alueellisia ja organisaatiokohtaisia tietoja ja tunnuslukuja sekä asiakkaiden omin sanoin kuvamia kokemuksia. TPY laatii Sovari-tulosten organisaatiokohtaiset

ja alueelliset yhteenvedot sekä valtakunnallisen raportin kerran vuodessa. Sovari-mittarin avulla työpajatoiminnasta ja etsivästä nuorisotyöstä saadaan valtakunnallisesti yhdenmukaista ja vertailtavaa laadullista vaikuttavuustietoa.

Sovarin tuottamaa tietoa voidaan käyttää organisaation toiminnan asiakaslähtöiseen kehittämiseen sekä hyödyntää vaikuttamistyössä niin valtakunnan tasolla kuin työpajapalveluita tarjoavien organisaatioiden oman kunnan tasolla. TPY:n saaman palautteen perusteella Sovari-mittareiden tuottama valtakunnallisesti vertailtava tieto on koettu työpajakentällä ja etsivässä nuorisotyössä tarpeelliseksi. Sovarin nähdään olevan toimiva työkalu toiminnan arviointiin, kehittämiseen ja vaikuttamistyöhön. Kokemusten mukaan Sovari myös avaa hyvin toiminnan sisältöjä ja tuloksia ja lisää sitä kautta palveluiden tunnettuutta.

Vuoden 2016 valtakunnallisten Sovari-tulosten mukaan työpajatoiminta sai valmentautujilta yleisarvosanan 4,2 asteikolla 1–5. Parhaimpiin arvostanihin 4,4 ylsi työ- ja yksilövalmennus. Työtehtävät saivat arvostanan 4,2, työpajan yhteisöllisyys 4,1 ja osallisuus 3,9. Valmentautijat ovat yleisesti kokeneet saaneensa työpajalta tukea niihin asioihin, joihin ovat tarvinneetkin: työpajatoiminta on antanut tukea niin arjen asioiden hoitamiseen, itse-tuntemukseen, toimimiseen muiden ihmisten kanssa, opiskeluun ja työelämään liittyviin taitoihin kuin elämänhallintaan ja tulevaisuuden suunnitelmiinkin.

Vuoden 2016 valtakunnallisten Sovari-tulosten mukaan 93 prosenttia valmentautujista oli kokenut sosiaalista vahvistumista vähintään jonkin verran työpajajaksonsa aikana, ja selvää vahvistumista oli kokenut 59 prosenttia valmentautujista. Myönteisiä edistysaskelia oli koettu etenkin arjen asioiden hallinnassa (81 % valmentautujista) sekä opiskelu- ja työelämävalmiuksissa (77 %). Lähes yhtä suuri osa valmentautujista on kokenut myönteisiä muutoksia myös elämänhallinnassa (74 %), sosiaalisissa taidoissa (72 %) ja itsetuntemuksessa (70 %). Seuraavat lainaukset kuvaavat valmentautujien kokemuksia työpajatoiminnan hyödyistä:

"Olen pysynyt paremmin päivärytmissä, vaikka vieläkin on jaksoja, jolloin valvon pitempään yöhön ja seuraavana päivänä olen väsynyt, mutta pääsääntöisesti olen pysynyt paremmin kiinni päivärytmissä."

"Auttoi tutustumaan itseeni. Antoi tutustua samankaltaisiin ihmisiin. Toi rauhallista säännöllisyyttä elämään. Päästi kehittämään itseään omalla tavallaan."

"Olen päässyt kokeilemaan uusia tekniikoita ja alkanut saamaan yhä selvempää kuvaa tulevaisuudesta. Olen hakenut kouluihin media-alalle ja uskon, että pajalla viettämäni aika tulee auttamaan koulutuksessani. Ohjaajat ovat antaneet loistavasti palautetta töistäni ja ovat auttaneet minua kehittämään taitojani, he ansaitsevat todella paljon kiitosta toiminnastaan."

"Tuonut säännöllisyyttä elämään, palauttanut luottamuksen työ- ja opiskelukykyisyyteeni, luonut uusia tuttavuuksia."

"Olen oppinut paljon uusia asioita työelämästä ja työtehtävistä, saanut tukea työnhaussa, saanut paljon positiivista palautetta ja hyvää mieltä! Olen saanut myös uusia ystäviä."

Lähteet

Bamming, Ruth (2017) Työpajatoiminta 2016 – Valtakunnallisen työpajakyselyn tulokset. OKM/AVI. Vaasa: Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto.

Kapanen, Anna (2015) Monialaisen yhteistyön keskiössä. Nuorten palvelujärjestelmä etsivän nuorisotyön ja työpajojen näkökulmasta. Teoksessa Kuure, Tapio & Kapanen, Anna & Lipponen Elisa: Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja palveluina. Sosiaalisen vahvistamisen kehittämistoiminnan tuloksia. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

https://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/sosiaalinen-vahvistaminen-k_sitten_-ja-palveluina.pdf

Kinnunen, Riitta (2016 a) Työpajatoiminnan ja etsivän nuorisotyön vaikuttavuus. Työkaluna sosiaalisen vahvistumisen Sovari-mittari. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

Kinnunen, Riitta (2016 b) Sovari – sosiaalisen vahvistumisen mittari työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön. Valtakunnalliset tulokset 2016. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys.

https://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/sovari_valtakunnallinen_raportti_2016.pdf

TYÖPAJATOIMINTA PALVELUJÄRJESTELMÄSSÄ

Nuorten elämänpolut ja hyvinvointivaltion palvelukartat

SANNA AALTONEN, Nuorisotutkimusverkosto

Yritin havainnollistaa erään keskisuuren kaupungin palvelujärjestelmää piirtämällä siitä kaavion. Vasempaan alanurkkaan asetin 16–29-vuotiaan nuoren ja hänen ympärilleen sijoittelin kehämäisesti erilaisia tarpeita, joihin palvelujärjestelmästä voi saada apua: koulutus, työ, tulot, arjen sujuminen, asunto, päihteettömyys, mielenterveys. Seuraava kehä muodostui sellaisista nuorten palveluista, joihin voi päästä kuka tahansa, kuten sosiaalitoimi, terveyskeskus tai velkaneuvonta. Siitä vielä ulommalle kehälle kokosin tahoja, joihin edellä mainitut palvelut voivat lähettää erityistä ohjausta tarvitsevan nuoren, ja tällaisia olivat esimerkiksi työpaja, huumevieroitusyksikkö ja työkokeilu. Tiedot etsin kaupungin verkkosivuilta, joilta nuoretkin ne voisivat löytää. Paperi täyttyi nopeasti julkisista ja kolmannen sektorin tuottamista palveluista sekä lähettäviä ja vastaanottavia tahoja yhdistävistä nuolista. Varsin tyytyväisenä lopputulokseen näytin kuviotani kyseisen kaupungin palveluvastaavalle. Hän löi eteeni vielä isomman ja monipuolisemman kuvion.

Näitä koko paperin täyttämiä palvelukarttoja on viime vuosina totuttu näkemään seminaareissa esimerkkinä hajanaisesta palvelujärjestelmästä. Yleisön tehtäväksi on puhujan johdolla annettu kauhistella sitä, kuinka palvelut ovat siiloutuneet ja pirstoutuneet ja nuoret poukkoilevat palvelunpalasten välillä kuin flipperissä. Kieltämättä olen itsekin osallistunut kauhisteluun, mutta tulkitsen noita karttoja myös kuvina hyvinvointivalttiosta. Niistä näkyy, että erikoistuneita ammattilaisia ja palveluja ja tätä kautta myös tukea on saatavilla paljon, ainakin periaatteessa: kuvauksissa ei näy se, onko palveluihin matala vai korkea kynnys, lyhyt vai pitkä jono.

Kaikki eivät myöskään näe ammatillisuutta pelkästään positiivisena asiana. Joskus kuulee kriittistä pohdintaa siitä, että kaikki nuorten ja aikuisten kohtaamiset byrokratisoituvat muuttuessaan hoitokertomukseksi, vaikka tarvetta voisi olla myös epävirallisemmalle sukupolvien väliselle kanssakäymiselle. Vaikka on totta, että sukupolvet on nyky-yhteiskunnassa karsinoitu ehkä liiankin erilleen ja vapaaehtoiselle tukihenkilötoiminnalle on tarvetta, hyvinvointivaltion periaatteisiin kuuluu se, että nuorten tukemisesta palveluissa vastaavat ensisijaisesti koulutetut ja tehtävästään palkan saavat ammattilaiset. Tätä kautta nuorille tarjottavan tuen jatkuvuus ei ole suhdanneherkän vapaaehtoistoiminnan tai hyväntekeväisyyden varassa.

Toki laajassa järjestelmässä on ongelmansa, jotka liittyvät palvelujen yhteensovittamiseen, eri ammattilaisten yhteistyöhön, nuoren asioiden koordinointiin ja tietojen vaihtamiseen sekä yksinkertaisesti siihen, että palvelujärjestelmän yksi nurkka ei aina tiedä, mitä toinen tekee. Hyvätkin palvelut voivat jäädä alikäytölle, jos niitä ei tunneta tarpeeksi hyvin. Näihin ongelmiin yritetään löytää helpotusta muun muassa moniammatillisten käytäntöjen kehittämisestä ja entistä paremmasta koordinoinnista. Jo edellä mainitsemani palveluvastaavan näyttämä kartoitus auttaa työntekijöitä hahmottamaan yhden kaupungin moninaista palvelukenttää.

Kaikissa kuvioissa palvelut on yleensä sijoitettu pieniin laatikoihin tai lokeroihin, joihin myös nuoren on sovittava: tarvitaan tietty status tai diagnoosi, jotta olisi oikeutettu tiettyyn etuuteen ja palveluun. Muutokset yhteen statukseen vaikuttavat myös muihin, mikä voi tuoda epävarmuutta ja katkoksia toimeentuloon. Kertomukset siitä, kuinka esimerkiksi psykiatriseen hoitoon ei pääse lainkaan, jos ei ole tarpeeksi sairas tai jos pakkohoidon kriteerit eivät täyty, ovat karua kuultavaa ja herättävät kysymyksiä siitä, suojeleeko järjestelmä itseään liian hankalina pitämiltään asiakkailta, jotka eivät sovi valmiisiin määritelmiin.

Ketkä nuoret, mitkä palvelut?

Aina kun puhutaan niinkin isoista asioista kuin nuorista ja palveluista, on syytä kysyä, keistä nuorista ja mistä palveluista puhutaan.

Kaikki nuoret käyttävät jonkinlaisia palveluja, mutta eniten niitä tarvitsevat ne, joilla on hyvinvointivajeita ja jotka eivät ole koulutuksessa tai työelämässä. Hallinto- ja arkipuheessa vakiintunut NEET-nuoren käsite (Not in Education, Employment or Training) on yksi näennäisen neutraaleista tavoista yrittää niputtaa yhteen hyvin erilaisessa elämäntilanteessa olevia nuoria. Nimilapun saaneilla on toki yhteinen kokemus tiettyjen instituutioiden ulkopuolella olemisesta, mutta NEET-nuoresta puhuva voi yhtä lailla viitata koulutettuun, motivoituneeseen nuoreen aikuiseen, joka ei vain löydä töitä, kuin myös nuoreen, jolla ei ole valmiutta koulutukseen ja jonka elämänhistoriaa värittävät vanhemmuuden puute, irrallisuus koulukulttuurista ja elämänhallinnan ongelmat. Myös suhteet palveluihin poikkeavat toisistaan suuresti. Joillekin tuen tarve on hetkellistä ja palvelujen ohella omat ja tukijoukkojen resurssit antavat vauhtia siirtyä elämässä eteenpäin. Toisilta taas puuttuu jo lähtökohtaisesti monenlaista materiaalista ja aineetonta pääomaa alkaen perheen tuesta ja koulutuksesta.

Pitkään jatkuneille ongelmille on harvoin tarjota pikaratkaisuja, vaan niiden yli pääseminen vaatii pitkäkestoista institutionaalista tukea.

Nuorisotutkimuksen käsitteistöllä monilla 16–29-vuotiailla hyvinvointipalvelujen käyttäjillä on tarpeita, jotka liittyvät nuoruuden avainsiirtymiin, joko peruskoulutuksesta jatkokoulutukseen tai koulun penkiltä palkkatöihin. Heidän odotetaan palvelujen tukemana siirtyvän kohti sellaista aikuisuutta, jossa ihmisellä on mahdollisuus elää ihmisarvoista elämää, pysyä terveenä ja osallistua työelämään. *Nuoret luukulla* -tutkimuksessa¹ haastattelujen työntekijöiden mukaan nuoret miettivät vanhempia asiakkaita enemmän tulevaisuutta ja elämässä ”eteenpäin” menemistä sekä siirtymistä pois asiakkuudesta. Toisaalta työntekijät pohtivat myös sitä, että kaikki nuoret eivät näe itseään tulevaisuuden toivoina, vaan jo nuorten asiakkaiden kanssa voi törmätä näköalatomuuteen ja juurettomuuteen.

Palveluista puhuttaessa viitataan usein laajasti hyvinvointipalveluihin, joiden tuottajina on pääasiassa julkisen mutta myös kolmannen sektorin toimijoita. Osaan voi kävellä suoraan, kun taas toiset ovat diagnosoitujen, läheteiden ja jonojen takana. Palveluilla on erilaisia painotuksia, ja osaa niistä luonnehtii eräänlainen systeemiorientoituneisuus ja byrokratia. Tämä yhtäältä takaa sen, että ihmisiä kohdellaan tasapuolisesti ja ennustettavan protokollan mukaan, mutta toisaalta se tuo toimintaan mekaanisuuksia ja joustamattomuutta ja antaa vähän tilaa myötätuntoon perustuvalle harkinnalle. Tällaisia ovat tähän asti olleet esimerkiksi TE-palvelut, joilla on valtaa jakaa materiaalisia resursseja ja sanktioita, mutta joilla myös on usein suuret asiakasmäärät ja tätä kautta vähän aikaa annettavaksi yhtä nuorta kohden.

Toisenlainen painotus on esimerkiksi työpajoilla, joita luonnehtii pikemminkin kuntoutusorientoituneisuus, nuorisokeskeisyys ja joustavuus, joissa työntekijöillä on suhteellisesti enemmän aikaa nuorille ja keppi joko puuttuu kokonaan tai sen sijasta pa-

¹ Aaltonen & Berg & Ikäheimo (2015).

nostetaan porkkanoihin. Toki työpajoissakin vietetty aika on rajallinen, mutta niissä saatava tuki voi parhaimmillaan kantaa vielä työpajakakon jälkeen niin konkreettisenä tukena kuin kannattelevana tunteena siitä, että on tullut kohdatuksi ja autetuksi. Tästä esimerkkinä työpajan kautta toisesta kuntouttavasta palvelusta tavoitetun nuoren kommentti:

Kaikist eniten itseasiassa on auttanut siellä [työpajalla] ku siellä on niinku kuraattori, opo ja sosiaalityöntekijä. Mun kuraattorikin niinku osas ihan talousasioissakin neuvoa ettei vaan ollut, et hän niinku auttoi henkisellä puolella, ne osas vähän kaikki hommat tavallaan. Niitä kauttahan mä sit tosiaan löysin ensinnäkin uravalmennuksen ja sit tämän [nykyisen toiminnan]. Se on ollut ehkä se eniten auttava, koska ne myöskin on ollu apuna, mun kuraattori ehkäsemässä, kun mä tulin kerran sanomaan, et mä oon joskus kokeillu polttaa vähän kannabist. Menin sit sinne ja siihen ne osas auttaakin aika paljon, sai mut nimenomaan ajattelee kuinka paljon mä pilaan oikeestaan sen, mitä mä saavutin työpajalla. Et mä rupeisin taas, niinku, polttelee vähän. [...] Toi [työpajan] kuraattori, se tekee vieläkin niinku yhteistyötä mun kaa, vaikka mä en oo siel ollut enää pajoilla, niin hän soitti mulle tutustumisajan tänne².

Vaikka järjestelmää tehdään ihmisiä varten, se ei aina osaa ottaa huomioon nuorten elämänkulun ja -tilanteen monimutkaisuutta. Palvelujärjestelmässä toimiminen vaatii asiakkailta osaamista, täsmällisyyttä ja tarmoa, mikä heikossa tilanteessa olevalle nuorelle voi olla liian vaikeaa. Jos mieli järkkyy sen jälkeen, kun ajanvaraus on sulkeutunut, ei ole muuta vaihtoehtoa kuin sinnitellä. Paradoksaalisesti yhdet palvelut voivat tukea toisissa asioimista: nuorisolähtöisiä ja joustavia palveluita saatetaan tarvita opastamaan nuorta jätäkien ja asiakasosaamista vaatvien toimistojen kanssa esimerkiksi niin, että etsivän nuorisotyön tekijä saattaa

² Nuorta aikuista haastateltu Nuoret luukulla -tutkimukseen.

nuoren TE-toimistoon ja auttaa lomakkeiden täyttämässä. Tämä jos mikä kertoo siitä, että palvelumuotoilu tunnistaa huonosti heikoimmilla resursseilla varustettuja.

Pois palveluista, mutta minne?

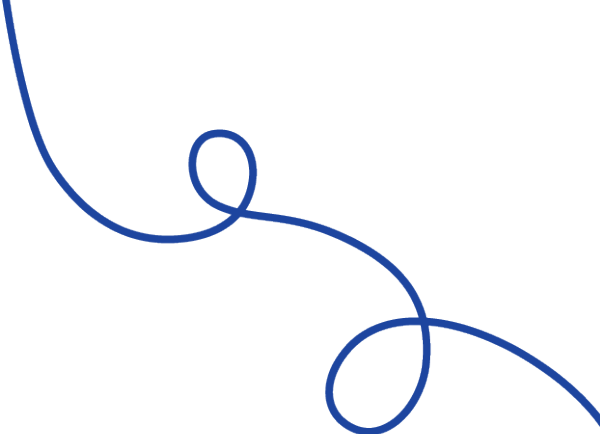
Kaikkien palvelujen tavoitteena on tukea nuorten hyvinvointia ja tarjota resursseja, joiden turvin elää itsenäistä elämää, mahdollisimman lähellä valtavirtaa ja osallisuutta yhteiskuntaan. Aina ulospääsyjä palvelupoluilta ei kuitenkaan ole helppo löytää, mihin vaikuttavat sekä nuoren omat resurssit että myös palveluihin jämähtäminen. Puhutaan lukkiutumiseffektistä ja kannustinloukuista, jotka saattavat pitää nuoren paikoillaan tai pyörimässä palveluiden välillä. Vaikka kannustinloukku saattaa joissakin herättää mielikuvan kylmästi laskelmoivasta nuoresta, joka ei innostu koulutuksesta siksi, ettei halua ottaa vastaan muuta etuutta huonompaa opintotukea, kyse ei ole pelkästään rahasta vaan laajemmin toimeentulosta, epävarmuudesta ja heikosta luottamuksesta tulevaisuutta kohtaan. Tällainen epävarmuus ja siihen liittyvät valinnat eivät välttämättä näyttäyty rationaalisina niiden silmissä, jotka tekevät poliittisia ja viranomaispäätöksiä ja joiden elämismaaailma on varsin kaukana nuorten omasta maailmasta. Tämän takia tarvitaan ihmisten kokemuksia näkyväksi tekevää tutkimusta ja sen kääntämistä päätöksentekoa tukevaksi tiedoksi.

Juuri matalan kynnyksen toiminnot voivat olla niitä, joihin nuoret palaavat kierrettyään kierroksen muissa palveluissa. Syyt kiertolaiselämään voivat olla monenlaiset, mutta ne kertovat myös siitä, että valtavirta on kapea ja että työelämässä on heikosti paikkoja niille, joiden taidot ja jaksaminen eivät riitä kilpailemaan työhaussa. Kriittistä keskustelua tulisi siis laventaa nuorten ominaisuuksista ja motivaatioista siihen, millaiseen työelämään tai millaisiin koulutusympäristöihin heitä ollaan ohjaamassa. Työelämän epävarmuus, nollasopimukset ja keikkatyöt voivat tarjota toimeliaisuutta ja ohutta osallisuutta mutta eivät toimeentuloa.

Koulutuksen säästöt ja epämääräiset suunnitelmat ammattiope-
tuksen delegoimisesta työnantajille herättävät kysymyksiä siitä,
miten etenkin heikosti resursoitu nuori selviää heikosti resursoi-
dussa koulutuksessa. Sen lisäksi, että palvelujen tarjoajat kehit-
tävät omaa työtään, olisi tärkeää, että heitä kuunneltaisiin myös
niissä keskusteluissa, joissa rakennetaan palvelujen ulkopuolista
maailmaa ja joissa määritellään myös sitä, mihin nuoret voivat
siirtyä palvelupoluilta.

Lähteet

Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kol-
me näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä.
Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Taloudellisia ja koulutuksellisia näkökulmia työpajatoimintaan

JUKKA OHTONEN, Tmi Jukka Ohtonen

Työpajatoiminnan tähtäin on tulevaisuudessa, ja toiminnan vaikuttavuus ulottuu kymmenien vuosien ajalle. Tämän vuoksi nykyhetki on työpajatoiminnan tapahtumapaikka, mutta toiminnan tuloksellisuus ja etenkin taloudellinen vaikuttavuus tulevat näkyviin vasta ajan kuluessa. Artikkelin taustalla on Valtakunnalliselle työpajayhdistykselle laadittu selvitys¹, jossa työpajatoiminnan vaikuttavuutta arvioitiin talouden mittareilla.

Megatrendejä

Venezuelalaisen sosiologin Carlota Perezin ajattelua² mukaillen voidaan odottaa, että samalla tavoin kuin teollisuus muutti käsitykset ajasta ja tehokkuudesta, loi massatuotannon aikakauden, muutti työn ja ammattien luonteen ja sai aikaan valtaisan materiaalsen elintason nousun, myös tietoyhteiskunnan sekä joustavan tuotannon vallatessa alaa ja digitalisoinnin yleistyessä muutos tulee olemaan niin ikään suuri ja vaikeasti ennakoitava. Työn luonne tulee muuttumaan, samoin käsitys ammateista ja ammat-

¹ Ohtonen (2016).

² Perez (1983); Ks. myös Virkkunen (1990).

titaidosta. Jo nyt, murroksen alkuvaiheessa³, kokonaisia ammatteja on kadonnut, uusia on tullut tilalle ja kasvava osuus etenkin nuorten ja naisten tekemästä työstä tehdään ns. epätyypillisissä työsuhteissa⁴. Nykyinen työvoiman määrällisen kehityksen pysähtyneisyys⁵ ja siihen liittyvä pitkäaikaistyöttömyys tuovat mieleen suuriin muuttoliikkeisiin johtaneet suhteellisen liikaväestön ajanjaksot.

Vuoden 1990 jälkeen eniten työvoimaa vähentäneet toimialat ovat maatalous ja teollisuus. Pelkästään nämä kaksi supistivat työvoimaansa 320 000 henkilöllä aikavälillä 1990–2016. Teollisuus ja maatalous olivat lisäksi työllistäneet runsaasti pelkän perusasteen koulutuksen suorittaneita, joiden määrä koko työllisestä työvoimasta on laskenut aikavälillä 1990–2015 noin 530 000 henkilöllä, ja jäljelle jääneistä työpaikoista on tullut työmarkkinoiden kilpailuimmat⁶. Pelkän perusasteen koulutuksen (kansa-, keski- tai peruskoulu) suorittaneiden määrä työmarkkinoilla on vielä 2000-luvun kuluessakin puolittunut: vuonna 2000 työllisiä oli 557 000, ja tuorein luku on 282 000. Jo näiden tietojen perusteella voidaan sanoa, että pelkän perusasteen koulutuksen hankkineiden kysyntä työmarkkinoilla laskee koko ajan ja tulee todennäköisesti laskemaan myös tulevaisuudessa.

Työurien pituuden suhteen lyhyt koulutus ja varhainen työmarkkinoille siirtyminen eivät johda pitkään työuraan, toisin kuin

³ Käännekohtana on pidetty Intellin prosessorin markkinoille tuloa vuonna 1971. Ks. Perez (2002).

⁴ Vaikka monet työoloja kuvaavat mittarit kertovat positiivisesta kehityksestä varsinkin miesten osalta, suurtyöttömyyden ohella myös muita ongelmia ilmenee. Etenkin nuorten ja erityisesti nuorten naisten työsuhteista huomattava osa on määräaikaista, ja osa-aikaista työtä tekevistä noin 30 prosenttia haluaisi tehdä kokopäivätyötä. Lisäksi määräaikaista työtä tekevistä vain noin 10 prosenttia olettaa työn jatkuvan vakinaisena määräajan päätyttyä. Ks. Sutela & Lehto (2014).

⁵ Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2016 työllisen työvoiman määrä oli 56 000 alhaisempi kuin vuonna 1990.

⁶ Kilpailutilanteen havaitsi Pekka Myrskylä jo vuonna 2012. Ks. Myrskylä (2012).

ehkä voisi kuvitella. Tilastokeskuksen tietojen mukaan koulutuksen pituus ja tulevien työvuosien määrä ovat suorassa suhteessa toisiinsa siten, että mitä pidempi koulutus, sitä pidempi työura. Sama koskee työhön osallistumisen astetta. Pitkä koulutus tuottaa lyhyttä koulutusta korkeamman työhön osallistumisen. Lukion tarjoama laaja yleissivistys puolestaan tukee kapea-alaisia ammattitutkintoja paremmin työmarkkinoille pääsyä sekä siellä selviytymistä⁷.

Johtopäätös koulutuksen yhteiskunnallisesta merkityksestä on selvä: Suomen ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kansainvälisen menestyksen perusta on koulutuksessa, laajaan yleissivistykseen perustuvassa innovatiivisessa osaamisessa ja laadun takaavassa ammattitaidossa. Nykypäivän nuorten osalta suositeltavaa on mieluummin jatkaa koulutusaikoja kuin supistaa niitä sekä tukea opinnoissa selviytymistä tukitoimien karsimisen sijaan.

Työpajalle päästään ja joudutaan, mutta avun ja tuen tarve on yhteistä kaikille

Työpajojen toiminnasta ja palveluista tukea ja apua elämälleen haakevista valmentautujista puolet on iältään alle ja puolet yli 30-vuotiaita. Vuonna 2015 työpajojen yli 25 000 valmentautujasta noin 1 500 ja 5,9 prosenttia puhui äidinkielenään jotakin vierasta kieltä.⁸ Vieraskielisten osuus on lähes sama kuin koko väestössä (6,4 prosenttia).

Työpajojen nuorten valmentautujien oman kokemuksen mukaan työpajalle päästään ja sinne joudutaan. Työpajanuorten seurantalutkimuksen⁹ mukaan osalle nuorista työpajalle pääsy on

⁷ Tämä ilmenee siten, että Tilastokeskuksen tietojen mukaan työvoimaan kuuluvista 29-vuotiaista pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneiden työllisyys on jopa hieman parempi kuin samanikäisten ammatillisia tutkintoja suorittaneiden.

⁸ Bamming & Hilpinen (2016).

⁹ Häggman & Peltö-Huikko & Tarvainen (2016).

mieluin ja tavoiteltava asia, osalle oman elämäntilanteen sanelema välttämättömyys. Kuitenkin yhteistä kaikille, niin nuorille kuin aikuisillekin, on syystä tai toisesta syntynyt tuen tarve.

Työpajoille hakeutuneiden nuorten joukossa on koulukiusattuja, mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsiviä, vailla kodin ulkopuolisia tukiverkkoja olevia, runsaasti Internetiin aikaansa käyttäviä ja yksinäisiä nuoria. Osalla nuorista vuorokausirytmä on sekaisin ja elämä passivoitunut niin, että henkilökohtaisten päätösten tekeminen ja niiden toteuttaminen ei onnistu. Työpajan palveluihin johtavan polun alkupäässä voi myös olla yksittäinen mutta merkittäväksi osoittautunut harkitsematon teko tai vastoinikäminen, joka on sekoittanut nuoren elämän niin, että esimerkiksi hyvin sujunut opiskelu on keskeytynyt ja elämä on saanut uuden, ei-toivotun suunnan.¹⁰ Ongelmien moninaisuus osoittaa samalla, kuinka moninaisiin ammatillisiin haasteisiin tukeaan ja osaamistaan tarjoavat työntekijät joutuvat vastaamaan.

Nuorten työpajat ja niihin liittyvä etsivä nuorisotyö muodostavat kokonaisuuden, joka vastaa haasteellisiin elämäntilanteisiin joutuneiden tuen ja asiantuntija-avun tarpeeseen. Valmentautujille tarjotaan mahdollisuus moniammatilliseen tukeen henkilökohtaisten ongelmien ratkaisemiseksi ja asioiden kuntoon saattamiseksi. Haastatellut nuoret ovat sanoneet, että työpajojen henkilökunta hyväksyy pajalle tulleen nuoren sellaisena kuin hän on. Ilmeisesti juuri aito kohtaaminen, sallivuus, tasavertaisuus ja asiantunteva apu ovat vahvuuksia, joiden varaan työpajojen tuloksellisuus rakentuu. Niinpä nuorten antamat palautteet ovat pääosin positiivisia ja toimintaan osallistujat ovat olleet varsin tyytyväisiä siitä huolimatta, että työpajakaksio ei välttämättä takaa monen nuoren yleisimmän toiveen täyttymistä, palkkatyöhön pääsyä.¹¹

¹⁰ Häggman & Peltö-Huikko & Tarvainen (2016).

¹¹ Häggman & Peltö-Huikko & Tarvainen (2016).

Työpajat tukevat kouluttautumista ja valmentavat ulos marginaalista

Työpajojen palvelukysynnän näkyvinä taustoina ovat sekä koulutuspuutteet että koulutuksen keskeytymiset. Lukuvuonna 2014–2015 ammatillisessa koulutuksessa olevista 10 prosenttia keskeytti opintonsa valitsemallaan opintoalalla ja lähes seitsemän prosenttia keskeytti tutkintoon johtavan koulutuksen kokonaan. Vastaava opintonsa kokonaan keskeyttäneiden osuus oli ammatikorkeakouluissa kuusi ja yliopistokoulutuksessa viisi prosenttia. Vähäisintä keskeyttäminen oli lukioissa, vain runsas prosentti.¹² Lisäksi on arvioitavissa, että ammatillisissa oppilaitoksissa koulutuksensa kokonaan keskeyttäneistä noin kolmannes jatkaa opintojaan muualla, kolmannes menee töihin ja kolmannes joutuu työttömäksi¹³. Näin ollen esimerkiksi vuonna 2015 opintonsa aloittaneista 122 000 ammatillisten oppilaitosten opiskelijoista arviolta neljä prosenttia eli lähes 5 000 tulee pysyvästi keskeyttämään opintonsa, ja tutkinto jää suorittamatta.

Vuonna 2015 peruskoulun 9. luokan jälkeen noin 1 600 nuorta ei jatkanut heti muussa koulutuksessa. Vuoteen 2000 verrattuna heidän suhteellinen osuutensa on laskenut 10 prosentista kolmeen. Kehitys on ollut epätasaista, ja koko 2000-luvun kertymä on 80 000 nuorta. Vaikka luku on korkea, se ei vielä kerro koulutuksen todellisesta toteutumisesta. Se selviää 25–30 ikävuoden aikoihin ja siis 9–14 vuotta peruskoulun päättymisen jälkeen. Vasta silloin lähes kaikki jatkokouluttautuneet ovat opintonsa päättäneet. Samalla selviää, kuinka monen koulutus on jäänyt pelkkään peruskouluun.

¹² Lukujen lähde: Tilastokeskus.

¹³ Selvitimme Sataedun ammatillisessa oppilaitoksessa Kokemäellä opintonsa kokonaan keskeyttäneiden myöhemmän sijoittumisen vuosi, kolme vuotta ja viisi vuotta keskeyttämisen jälkeen. Riitta Hirsikosken kokoamasta haastatteluaineistosta ilmeni, että kolmannes keskeyttäneistä jatkoi opintojaan muualla, kolmannes oli työssä ja kolmannes työttömänä. Ks. Leinonen (2011).

Koulutuksen vaikutus näyttäytyy suorastaan dramaattisena silloin, kun haetaan syytekijöitä huono-osaisuuden marginaaliin joutumiseen. Liioittelematta voidaan sanoa, että jättäessään koulutuksen pelkkään peruskouluun nuori tulee ottaneeksi yhden elämänsä suurimmista riskeistä. Koulutuksen jättäminen peruskouluun avaa kokonaisen riskien kirjon, johon alhainen koulutus altistaa ja jolta vastaavasti korkeampi koulutus suojaa.

Äärimmäistä sosiaalista marginalisoitumista indikoivan rikollisuuden esiintyvyys vaihtelee väestössä siten, että pelkän peruskoulun suorittaneiden 25–29-vuotiaiden riski tehdä rikoksia on 3,6-kertainen vastaavaan väestöosuuteen (odotusarvoon) verrattuna. Keskiasteen tutkintoja suorittaneilla riski on 0,5- ja korkeakoulututkinnon suorittaneilla 0,05-kertainen. Väkivaltarikoksiin syylistymisen riski on niin ikään nuorilla työttömillä sekä työvoiman ulkopuolella olevilla yli nelinkertainen saman ikäisiin, työssä käyviin verrattuna.¹⁴

Lukuisten terveyttä, elintapoja, toimeentuloa, yleensä fyysisiä, psyykkistä ja sosiaalista selviytymistä ja edellä mainittua marginalisoitumisen riskiä osoittavat indikaattorit viittaavat siihen, että ehkä jyrkin ja erottelevin suomalaisen väestön sisäisistä rajalinjoista kulkee pelkän peruskoulun suorittaneiden ja pidemmälle opiskeleiden välillä. Lisäksi kyse on suhteellisten erojen sijaan absoluuttisesta erosta, johon mm. koulutuksella ja siinä onnistumista vahvistavilla nuorten työpajojen kaltaisilla yksilöllisillä tukitoimilla voidaan vaikuttaa. Oppivelvollisuuden nostaminen 18 ikävuoteen ja etenkin lukiotasoisien yleissivistyksen tarjoaminen koko ikäluokalle olisi tehokkain keino vähentää huono-osaisuutta yhteiskunnassa. Koulutusajan muutos kohdistuisi suurimman riskin 10–15 prosenttiin ikäluokasta, joiden koulutus muutoin jää pelkkään peruskouluun. Käytännössä kyse olisi peruskoulun ja lukion yhdistämisestä ja ammatillisen lukion merkittävästä laajentamisesta.

¹⁴ Lukujen lähde: Tilastokeskus.

Työpajatoiminnan talousvaikutukset

Valtakunnalliselle työpajayhdistykselle laaditussa vaikuttavuus-selvityksessä¹⁵ verrattiin pelkän peruskoulun ja toisaalta ammatillisen tutkinnon suorittaneiden työssäkäyntiä, työuran pituutta, työn ja opiskelun ulkopuolisuutta ja ansioiden muodostumista sekä eläke- ja verokertymää kummassakin ryhmässä. Koska aikaisemmissa analyysseissä havaittiin syntyperän suuri vaikutus kouluttautumiseen, huomiota kiinnitettiin myös siihen. Tarkoitusta varten Tilastokeskuksessa laadittiin tarpeelliset tiedot käsittävä tilastoaineisto 25–29-vuotiaista nuorista vuosilta 1990–2014¹⁶.

Koulutuksensa peruskouluun jättävien määrän arvioimiseksi laaditusta trenditarkastelusta havaittiin, että heidän osuutensa ikäluokan nuorista laskee yhden prosenttiyksikön 10 vuodessa. Tämän mukaisesti päädyttiin arvioon, että ilman merkittäviä tukitoimia nyt peruskoulunsa päättävistä noin 14 prosentilla koulutus tulee jäämään peruskouluun¹⁷.

Talousvaikutusten laskennan perustietoja ovat työttömien sekä työn ja opiskelun ulkopuolella olevien osuus. Heidän osuutensa pelkän peruskoulun käyneistä 29-vuotiaista oli 43 prosent-

¹⁵ Ohtonen (2016).

¹⁶ Voidaan tietenkin kysyä, miksi katsauksessa ei sovelleta paljon julkisuudessakin esillä ollutta NEET (Not in Employment, Education or Training) määrittelyn mukaista 16–25-vuotiaiden ikäluokitusta. Korkeammat ikäraajat tarvitaan, koska tavoite on tarkastella nuorena tehtyjen koulutuspäätösten kauaskantoisia vaikutuksia, ei niinkään nuoruusvuosien työmarkkinatilannetta tai pelkästään työmarkkinoille pääsyä. Kouluttautumisella tähdätään nuoruusvuosien ohella koko jäljellä olevan elämän kestoiseen vaikutukseen. Lisäksi 16–18 vuoden iässä nuorten ei kuuluisikaan olla päätoimisessa työssä vaan opiskelemassa, joten päätoimiseen työhön pääsyä ei tulisi nähdä ongelmana, vaan tässä iässä ensisijaista on kouluttautuminen. Lisäksi NEET-luokituksen ikäraja on liian alhainen koulutustoteuman tarkasteluun.

¹⁷ Osuus on trendilaskentaan perustuva arvio, koska vuonna 2017 peruskoulunsa päättävien nuorten lopullinen kouluttautuminen tulee näkyviin vasta noin vuoden 2030 aikoihin, jolloin he ovat noin 30-vuotiaita. Silloin enää hyvin harva heistä on opiskelemassa tai aloittaa tutkintoon johtavaa koulutusta. (Vrt. Myrskylä 2012.)

tia vuonna 2014, kun se ammatillisen tutkinnon suorittaneilla oli 20 prosenttia. Yksinkertaisella vähennyslaskulla saadaan alhaisesta koulutuksesta johtuvan ulkopuolisuuden osuudeksi 23 prosenttia pelkän peruskoulun suorittaneista.¹⁸ Koko lähes miljoonan henkilön 16–29-vuotiaiden nuorisoikäluokkaan suhteutettuna vain peruskoulun suorittaneiden määräksi (14 %) voidaan arvioida 140 000 henkilöä. Edellä kuvatulla tavalla arvioituna heistä 23 prosenttia eli 32 000 henkilöä on alhaisen koulutuksen vuoksi työn ja opiskelun ulkopuolella.

Tilastokeskuksen keräämien tietojen mukaan keskiasteen koulutuksen hankkineen ja yksityissektorilla työskentelevän säännöllisen työajan keskiansio (mediaanitulo) oli 2 989 euroa vuonna 2015. Keskiasteen tutkinnon suorittaneen työuran pituus on keskimäärin 32 vuotta. Eläkemaksuprosentti oli 23,4 ja keskimääräinen kunnallisveroprosentti 19,75. Näiden tietojen perusteella voidaan laskea, että työn ulkopuolisuuden vuoksi ansaitsematta jäävien ansioiden vuosibrutto on 35 900 euroa, toteutumatta jäävä eläkemaksujen kertymä 8 400 euroa ja maksamattomat kunnallisverot noin 7 000 euroa. Koko potentiaalisen työuran ansionmenetykset (ilman deflatointia) ovat 1,2 miljoonaa euroa ja kertymättömät työeläkemaksut 269 000 euroa. Lisäksi kunnalta jää veroja saamatta 224 000 euroa. Kaikkien alhaisen koulutuksen vuoksi työelämän ulkopuolella olevien 32 000 nuoren osalta ansaitsemattomina palkkoina ja kertymättä jääneinä eläkemaksuina ilmenevä deflatoimaton taloudellinen menetys on 1,4 miljardia euroa vuodessa.

Ansionmenetysten ohella työmarkkinoiden ulkopuolisuudesta seuraa välttämättömän toimeentulon turvaavien sosiaalisten tulonsiirtojen eli työmarkkinatuen, asumistuen ja ajoittaisen toimeentulotuen tarve. Yhteen laskien kyse on keskimäärin 1 050

¹⁸ Vertailu ammatillisia tutkintoja suorittaneisiin tehtiin sen vuoksi, että työttömyyden ja työn ja opiskelun ulkopuolisuuden syitä on alhaisen koulutuksen ohella muitakin, ja ne vaikuttavat myös tutkintoja suorittaneiden työllisyyteen. Vertailun avulla nämä tekijät valikoitiin, ja tulokseksi saatiin arvio alhaisen koulutuksen vaikutuksesta.

euron kuukausittaisesta ja 12 600 euron vuosittaisesta tulonsiirrosta. Kaikkien 32 000 nuoren osalta nämä tulonsiirrot ovat noin 400 miljoonaa euroa vuodessa.

Työpajatoiminnan piirissä oli vuonna 2015 yhteensä 14 700 nuorta, ja työpajojen yhteenlasketut toimintamenot olivat 150 miljoonaa euroa. Kun työpajojen toimintakustannukset suhteutetaan työmarkkinoilta pysyvästi ulkopuolistuneen nuoren ansionmenetyksiin, havaitaan, että jo 110 nuoren (0,8 prosenttia työpajanuorista) tuloksekas tuki¹⁹ tekee toiminnasta yhteiskunnallisesti kustannusneutraalin. Kun laskennassa huomioidaan myös eläkemaksut ja vältetyt sosiaaliset tulonsiirrot, yhden nuoren vertailuluvuksi saadaan 1 919 000, jolloin jo 78 onnistumista tekee toiminnasta kustannusneutraalin ja sosiaaliset ja hyvinvointivaikutukset huomioon ottaen myös kannattavan.

Tulevaisuuskuvia

Nuorten tukipalvelujen tarve tulee todennäköisesti kasvamaan. Peruskoulun resurssisupistusten vaikutukset tulevat näkyviin hitaasti mutta vaikuttavat pitkään. Sama koskee ammatillisen koulutuksen lähiopetuksen karsintaa. Nähtävissä oleva hankintalain tulkinta ja valmisteilla oleva sote-uudistus johtavat ilmeisesti lähes kaikkien sosiaalipalvelujen kilpailuttamiseen. Sen myötä työpajatoimintaan olennaisesti liittyvä ja sosiaalitoimeen kuuluva kuntouttava valmennus (46 % työpajoista tarjoaa kuntouttavaa valmennusta²⁰) tulee kilpailutusten piiriin. Mikäli näin käy, on mahdollista, että työpajatoiminta ja kuntouttava työtoiminta erkaannutetaan toisistaan ja koko julkisrahoitteista palvelukenttää hallitsevat markkinoistuminen, yksityistyminen ja voiton tavoittelu. Tämä tuo uusia haasteita voittoa tavoittelemattomaan työpajatoimintaan sekä sen kunta- ja järjestölähtöiseen organisointiin.

¹⁹ Tuloksekas auttaminen tarkoittaa sellaista tukea ja ohjausta, jonka toimesta muutoin pysyvä työmarkkinoilta ulkopuolistuminen tulee vältetyksi.

²⁰ Bamming & Hilpinen (2016).

Maahanmuuton myötä suomalainen yhteiskunta on monikulttuuristumassa, mikä merkitsee huomattavia koulutushaasteita. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2014 suomalaistaustaisista 30-vuotiaista 10 prosentilla oli koulutuksena pelkkä peruskoulu. Sen sijaan ulkomaalaistaustaisilla osuus oli 56 prosenttia. Työpaikkojen ulkomaalaistaustaisten valmentautujien suhteellinen osuus oli sama kuin koko väestössä keskimäärin. Koulutustiedot viittaa kuitenkin suhteellista osuutta laajempaan tuen tarpeeseen.

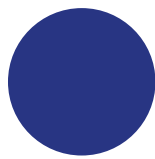
Lähteet

- Bamming, Ruth & Hilpinen, Merja (2016) Työpajatoiminta 2015. Helsinki: OKM, Valtakunnallinen työpajayhdistys. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75397/okm26.pdf?sequence=1>
- Häggman Erik & Peltö-Huikko Antti & Tarvainen Tom (2016) Että sais uuden alun – Työpajanuorten seuranta tutkimus Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. Aluehallintovirastojen julkaisuja 17/2016. Turku: Lounais-Suomen aluehallintovirasto. <https://www.avi.fi/documents/10191/7082478/AVI-17+978-952-5882-07-0.pdf/86faa25b-5c27-4aa7-9f31-1d50a2627a9b>
- Leinonen, Tuomas (2011) Nuorten koulutuksen keskeyttäminen ja sen hinta. Sosiaalikehitys Oy, Opit käyttöön hanke. Hämeenlinna: Sosiaalikehitys Oy. <http://www.koordinaatti.fi/sites/default/files/nuorten-koulutuksen-keskeyttaminen.pdf>
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi No 19. Helsinki: Elinkeinoelämän Valtuuskunta.
- Ohtonen, Jukka (2016) Starttivalmennus ja työpajatoiminta – taloudellisia näkökulmia. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys. https://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/startti2016_verkkojulkaisu_sivuittain.pdf
- Perez, Carlota (1983) Structural change and the assimilation of new technologies in the economic and social system. *Futures* 15 (4), 357–375.

Perez, Carlota (2002) Technological revolutions and financial capital: the dynamics of bubbles and golden ages. Cheltenham Edward Elgar Publishing.

Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014) Työolojen muutokset 1977–2013. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

Virkkunen, Jaakko (1990) Johtamisen rationalisointi vai kehityksen hallinta. Tulosjohtamisen tehokkuuskäsitys ja sen ylittämisen mahdollisuudet. Helsinki: Valtionhallinnon kehittämiskeskus, Julkishallinnon kouluttajat.

Seuraavassa, **Työpaja-arkea**-luvussa työpajatoimintaa kuvataan valmentautujien ja valmentajien kokemusten avulla sekä työpaja-ammattilaisten toteuttaman kehittämistyön kautta.

Ensimmäinen alaluku **Työpajatoiminta ja valmennustyö nuorten ja valmentajien kokemana** valottaa tutkimuksen välityksellä nuorten näkemyksiä työpajatoiminnasta ja kuvaa valmennustyötä henkilöstön näkökulmasta.

Matilda Wrede-Jäntin artikkelissa tarkastellaan 40 nuoren kokemuksia omalta työpajajaksoltaan ja analysoidaan niitä tekijöitä, jotka nuorille ovat toiminnassa olleet merkityksellisiä. Olennaisiksi kokonaisuuksiksi nousevat valmentajien tarjoama tuki ja osallisuuden kokemusten vahvistuminen.

Pia Torkkelin ja **Henrikki Moliisin** artikkelissa tuodaan Turun kaupungin Fendarin valmentautujan case-kuvauksen avulla ja valmentajien työhönsä liittämien kokemusten kautta esille valmentautujien polkua ja kehitystä työpajalla. Case-kuvauksessa nousevat esille sosiaalisen vahvistumisen keskeiset teemat itsetuntemuksen ja elämänhallinnan koehenkisestä sosiaalisten taitojen ja työelämävalmiuksien parantamiseen.

Toinen alaluku **Näkökulmia työpajojen kehittämistyöhön** esittelee kolme työpajatoiminnan kehittämisteemaa – laatutyön, osaamisen tunnistamisen ja työnantajayhteistyön – työpajoilla toteutetun konkreettisen kehittämistoiminnan kautta. Työpajatoiminnassa on toki lukuisia muitakin kehittämisteemoja, mutta tätä julkaisua varten valittiin nämä kolme keskeistä kokonaisuutta.

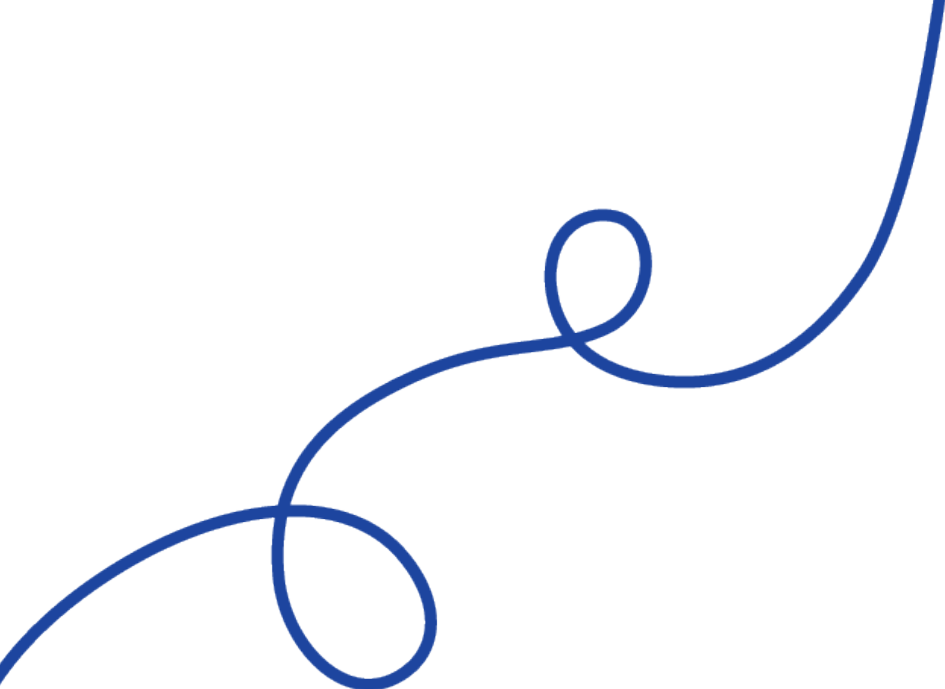
Virpi Jonssonin artikkelissa kuvataan Kotkan Rannikkopajoilla toteutettua laatutyötä ja sen osana tuotettua toimintaja laatujärjestelmää. Rannikkopajoilla tehdyssä laatutyössä on kyse urauurtavasta ja innovatiivisesta toiminnasta: suurin osa työpajakentästä ei vielä ole laatumatkallaan niin pit-

källä. TPY tarjoaakin nyt työkaluja (Vasta-alkajan STL-malli) erityisesti laatutyön alkuvaiheessa oleville.

Virpi Ulmasen artikkelissa avataan Lappeenrannan Lap-tuote-säätiössä tehtyä osaamisen tunnistamisen kehittä-mistyötä ja sen eri vaiheita erilaisine palvelumalleineen ja työkaluineen. Kehittämistyö kuvastaa laajemminkin työpajatoimijoiden kokemuksia osaamisen tunnistamisesta ja kou-lutuksen järjestäjien kanssa tehdystä yhteistyöstä. Monen toimijan mukaan toimivaksi saatu yhteistyö on viime aikoina muuttunut haasteellisemmaksi, ja ammatillisen koulutuksen reformin odotetaan kohentavan jälleen tilannetta. Tällä het-kellä TPY tarjoaa tukea osaamisen tunnistamiseen verkosto-ja seminaaritoiminnan (Synergia) sekä verkkosivuilta löyty-vien konkreettisten työkalujen avulla.

Anu Laasasen artikkelissa kerrotaan Jyväskylän Sova-tek-säätiön Töihin!-palvelusta, joka on esimerkki työpajojen toimivasta yritys-yhteistyöstä, ns. seinättömästä valmennuk-sesta ja työhönvalmennuksesta. Kyse on myös kuntien, kol-mannen sektorin ja elinkeinoelämän yhteistyöstä työllisyy-denhoidossa. Kehittämistyötä tukemaan TPY on tuottanut Seinätön valmennus työpajalla -julkaisun.

Kolmas alaluku **Valmentautujien kokemuksia työpajatoi-minnasta** antaa äänen työpajojen eri-ikäisille valmentautu-jille ympäri Suomen. Viisi nuorta ja aikuista valmentautujaa kertoo omista työpajakokemuksistaan sekä työpajajakson merkityksistä ja vaikutuksista omiin elämäntilanteisiinsa. Kirjoitukset nostavat esille erityisesti kohdatuksi tulemi-sen, kokonaisvaltaisen tuen saamisen, tulevaisuuden uskon vahvistumisen, työpajayhteisön tukevan voiman sekä konkreettisten jatkopolkujen löytymisen. Erään valmentautujan sanoin: *"Tuki oli se tärkein elementti, jota siellä tarjottiin. Tukea ja toivoo matkalla eteenpäin, ei paikoillaan pysymiseen ja passi-voimiseen. Se kai on se tärkein elementti kuntoutumisessa. Luo-da määränpää ja auttaa tulevaisuuden ovien auki repäisyssä."*

3

Työpaja-arkea

TYÖPAJATOIMINTA JA VALMENNUSTYÖ NUORTEN JA VALMENTAJIEN KOKEMANA

Työpaja on pop: nuoret valmentautujat arvostavat saamaansa sosiaalista tukea

MATILDA WREDE-JÄNTTI

Tämä teksti kuvaa *Uppföljning Ung (U2)*¹ -tutkimushankkeen pohjalta reilun 40 nuoren pajalaisen kokemuksia työpajatoiminnasta. Hankkeen yhtenä tehtävänä on seurata vuosina 2014–2017 viiden² ruotsin- tai kaksikielisen työpajan nuoria valmentautujia, jotka osallistuivat pajatoimintaan ainakin vuoden 2014 aikana. Nämä viisi työpajaa ovat kaikki Valtakunnallisen työpajayhdistyksen jäseniä³. Tutkimushankkeen ovat rahoittaneet Svenska Kulturfonden ja OKM.

Tekstissä kuvaan nuorten valmentautujien henkilökohtaisissa teemahaastatteluissa esiin nousseita kokemuksia työpajatoi-

¹ Tutkimushanke *Uppföljning Ung (U2)* kerää nuorten valmentautujien kokemuksia työpajoista. Se on kvalitatiivinen pitkittäistutkimus, joka kattaa 13 ruotsin- ja kaksikielistä pajaa eri puolilla maamme.

² Vertailulukuna voidaan mainita, että Suomessa työpajatoimintaan osallistuu vuosittain noin 400 ruotsinkielistä nuorta (Lähde: S-postiviesti/ Bamming/ AVI).

³ Valtakunnalliseen työpajayhdistykseen kuuluu yhteensä 12 ruotsin- ja kaksikielistä työpajaa.

minnasta: Mikä on nuorista työpajalla ollut erityisen tärkeää ja arvokasta? Minkälaista tukea he kertovat saaneensa valmentajilta⁴? Mitä kritiikkiä he esittävät? Kuten tämän julkaisun johdannossa on käynyt ilmi, nuorten työpajat toimivat alle 29-vuotiaiden parissa, joilta yleensä puuttuu niin koulutus- kuin työpaikka. Työpajan tavoitteena on vahvistaa nuoria valmentautujia sosiaalisesti, antaa heille malleja terveistä elämäntavoista sekä valmentaa ja ohjata heitä koulutukseen ja/tai työelämään. Työpajatoiminnassa panostetaan johdonmukaisesti ja vahvasti siihen, että jokainen valmentautuja voisi kokea itsensä tervetulleeksi, nähdyksi, kuuluksi ja kunnioitetuksi pajalla. Paja pyrkii saavuttamaan tavoitteitaan tarjoamalla valmentautujille mielekästä tekemistä, uusia kokemuksia ja tietoa tukemalla samalla heitä niin sosiaalisesti kuin henkilökohtaisesti. Työpajat ovat suhteellisen rentoja matalan kynnyksen paikkoja, joihin on helppo tulla. Niissä valmentajien vastaanotto on rento ja kohtaaminen lämmin, eikä keskiössä ole ongelma vaan nuori itse. Perinteinen roolijako ”auttaja – autettava” sekä ongelmien käsittelytapa hälvenee valmentajien kohdassa nuoria usein yhteisten ja aivan arkisten tehtävien touhussa. Tulkintani mukaan valmentajat siis tarjoavat nuorille tukeaan erilaisella tavalla ja erilaisessa kontekstissa kuin virallisemmissa tukimuodoissa, esimerkiksi TE-palveluissa tai kiireisessä sosiaalitoimessa. Parhaassa tapauksessa valmentajat onnistuvat inspiroimaan ja auttamaan nuoria kantamaan vastuuta omasta tilanteestaan sekä löytämään itselleen sopivimman polun eteenpäin elämässä. Alla esitän edellä mainittuun tulkintaan tutkimusaineistooni pohjautuvia perusteluja.

Tekstissä esiintyvät lainaukset on poimittu henkilökohtaisista teemahaastatteluilta, jotka on tuotettu⁵ ajanjaksolla kevät

⁴ Osa työpajakentästä puhuu valmentajista, osa ohjaajista ja osa kouluttajista (vrt. ruotsinkieliset käsitteet kuten ’handledare’ tai ’tränare’). Käsitteissä on siis paljon kirjoa. Tässä tekstissä käytän sanaa ’valmentaja’ yhtenäisyyden vuoksi.

⁵ Haastattelujen lisäksi hankkeen tutkijat Wrede-Jäntti ja Wester ovat viettäneet aikaa työpajoilla yhteensä 16 päivää tehden osallistavaa havainnointia, joka on kirjattu havaintopäiväkirjaan.

– loppuvuosi 2014. Haastateltavat ovat iältään 16–29-vuotiaita, joista suurin osa on 17–24-vuotiaita⁶. Tämä vastaa valtakunnallisen työpajakyselyn (OKM/AVI) mukaan valmentautujien valtakunnallista ikähaarukkaa. Myös sukupuolijakauma vastaajien keskuudessa – noin puolet haastatelluista on miehiä, puolet naisia – vastaa suhteellisen hyvin koko maan tilannetta: valtakunnallisen työpajakyselyn mukaan naisten osuus on 42 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että naiset ovat hieman yliedustettuina tässä tekstissä kuvatussa tutkimusmateriaalissa. Haastateltavien joukosta löytyy myös nuoria, joilla on maahanmuuttajatausta. Tässä lyhyessä tekstissä ei kuitenkaan erotella vastauksia sukupuolen tai etnisen taustan mukaan. Syynä tähän on se, ettei sukupuolella ensi tarkastelun valossa näyttänyt olevan merkitystä tuloksiin. Maahanmuuttajataustaisten nuorten lukumäärä taas oli niin pieni, ettei ollut mielekästä puhua heistä erillisenä ryhmänä tässä tutkimusmateriaalissa.

Suhdepohjaista tukea ja osallisuutta

Tässä tekstissä vastaan siis kysymykseen kuinka haastatellut pajanuoret ollessaan pajalla kuvaavat kokemuksiaan työpajasta. Alla esitetyt sitaatit edustavat nuorten kertomuksissa usein esiintyviä teemoja, kuten sitä, mikä pajalla on juuri heille ollut erityisen tärkeää. Nuorten vastauksissa nousevat erityisesti kaksi teemaa: toinen koskee heidän saamaansa *suhdepohjaista tukea*; toinen *osallisuuden* tunteen tärkeyttä. Suhdepohjaisella tuella tarkoitan muun muassa valmentajien nuorille valmentautujille antamaa huomiota sekä osoittamaa kiinnostusta ja välittämistä. Nuoret nostavat esiin kohtaamisen tärkeyttä kuvaamalla valmentajia mukaviksi, kiinnostuneiksi sekä ymmärtäväisiksi henkilöiksi, joita on helppo

⁶ Koko tutkimus on seurannut hyviä eettisiä tapoja. Näin ollen haastateltaville on kerrottu tutkimuksesta, he ovat antaneet kirjallisen suostumuksensa osallistumiseensa sekä heille on kerrottu, että he voivat keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa tarkemmin syytä ilmoittamatta. Alaikäisten haastateltavien kohdalla myös huoltajalta on pyydetty osallistumiseen lupa.

lähestyä asiassa kuin asiassa. Tämä vuorostaan myötävaikuttaa toiseen tärkeään seikkaan eli *turvallisuuden tunteen* luomiseen. Sitäteista alla käy hyvin ilmi se, että henkilökohtaisten asioiden käsitteleminen tuntuu nuorista mahdolliselta valmentajiin syn-tyneen luottamus pohjan sekä työpajalla vallitsevan turvallisen ilmapiirin johdosta.

Juha: "Tääl on kivoi ihmisii. Tosi ymmärtäväisii nää ihmiset, jotka vetää ryhmii tääl. Musta tuntuu tosi turvalliselt tääl pajalla."

Krista: "...Olin aika allapäin. Yksityiselämässä tapah-tu kaikenlaist [...] Ja mä pystyin puhuu siit niitte [val-mentajien] kaa. Se oli ihanaa. Siit mun henkine vointi parani."

Emmi: "Joo siis, kyl ne [valmentajat] näkee sut. Ja kun ne näkee, et joku voi todel huonosti nii ne tulee useimmiten kysyy: "Haluutsä jutella jostai?". Niil on tapana tehdä niin."

Toinen haastatteluissa esiin noussut teema liittyy *osallisuuden tunteeseen*: moni nuori ottaa oma-aloitteisesti haastattelussa pu-heeliksi ryhmään kuulumisen tärkeyden. Oleellista näyttäisi haas-tattelujen pohjalta olevan se, että työpaja tarjoaa ryhmätoimin-taa. Tärkeää nuorille haastateltaville on se, että ryhmät koostuvat miltei saman ikäisistä, samankaltaisissa elämäntilanteissa olevis-ta henkilöistä. Ryhmään on tästä syystä helppo samaistua. Tämän lisäksi ryhmän muut jäsenet ovat konkreettinen esimerkki siitä, ettei nuori ole ainoa, joka ei ole pystynyt etenemään suoraviivai-sesti yhteiskunnan odotusten mukaisesti esimerkiksi peruskou-lusta toisen asteen koulutukseen ja/tai työelämään. Tällöin nuori kokee, ettei poikkea erityisesti muista vaikkei olekaan vielä omaa "uraputkeaan" löytänyt.

Haastatteluissa käy selvästi ilmi se, että pajalaiset ovat hyvin tietoisia nuorille asetuista normatiivisista odotuksista olla aktiivi-nen, päämäärätietoinen ja systemaattisesti rakentaa itselleen an-sioluetteloa ja uraa. Suomalaiset nuoret ovat sisäistäneet viestin,

että tie onneen ja itsenäiseen elämään kulkee vain ja ainoastaan koulutuksen ja työn kautta (vrt. Nuorisobarometri 2016). Nuoret valmentautujat tiedostavat, että eivät ole omalla kohdallaan tässä onnistuneet ja heidät mielletään siksi usein syrjäytyneiksi – tai vähintäänkin syrjäytymisvaaran alla oleviksi. *Itsensä tavalliseksi kokeminen* on siksi näille nuorille tärkeää. Esimerkiksi valmentautuja Leena toteaa pajaryhmästään: “...*me kaikki [valmentautujat] ollaan suht samass jamass.*” Ryhmä tarjoaa nuorille hyväksytyksi tulemisen tunteen lisäksi mahdollisuuden tavata muita sekä käydä keskusteluja niin vertaistensa nuorten kuin valmentajien kanssa. Osa keskusteluista tapahtuu muun tekemisen lomassa luonnollisesti ja lähes huomaamatta, esimerkiksi nuorten valmistaessa valmentajien kanssa yhdessä lounasta. Useampi haastateltava mainitsee ryhmään kuulumisen parantavan heidän psyykkistä hyvinvointiaan, sillä ryhmä tarjoaa niin seuraa, tukea ja ymmärrystä kuin käytännön vinkkejä arkielämään.

Minna: “Must parast on niinku vaa tää ryhmä, tää kokonaisuus. Meil on tosi kivat ryhmänvetäjät. Ne tukee tosi hyvin, antaa vinkkejä ja ne on siel sua varte. Siit mä tykkään. Se on auttanu mua luottaa ihmisii. [...]. Ja tääl tapaa kaiken maailman ihmisii joit ei muuten tapais.”

Tuomas: [...] “Helpostihan menee niin, et on siin hi-massa eikä tapaa ketään. Et kyl tuntuu paljon paremmalt omal hyvinvoinnil et tosissaan saa olla jossai ja tavata jengii.”

Kuten myös osasta yllä olevista sitaateista käy ilmi, työpajat tarjoavat nuorille päivärytmin sekä rakennetta arkeen. Paja on paikka, johon mennään tiettyinä aikoina tiettyinä päivinä ja jossa tava-taan muita samanikäisiä, samankaltaisissa elämäntilanteissa olevia nuoria sekä päästään tekemään mielekkäitä asioita turvallisessa ja tukevassa ympäristössä.

Nuorten pajalaisten kertomuksissa heidän itse esiin nostamansa aihe *paremmasta psyykkisestä hyvinvoinnista* pajajakson ai-

kana on mielenkiintoinen siksi, että moni heistä myös mainitsee omaavansa jokin diagnoosin ja olevansa hoitosuhteessa psykiatriseen avohoitoon. Nuorten suhde näihin kahteen eri auttajatahoon tuntuu kuitenkin olevan niin luonteeltaan kuin laadultaan erilainen. Virallisten hoitotahojen luona käydään yksin ja tapauksiskerrat ovat harvaksen, kun taas työpajalla käydään päivittäin ja kuulutaan ryhmään. Nuoret eivät myöskään ”tunne” heitä hoitavia ammattilaisia virallisissa hoitotahoissa, mikä osaltaan voi myötävaikuttaa siihen, että suhde usein koetaan etäiseksi. Työpajalla sen sijaan tavataan valmentajia yleensä kuusikin tuntia päivässä, ja siellä on paljon yhteistä toimintaa. Tämän myötä nuoret pakostakin tutustuvat niin toisiinsa kuin valmentajiin kanssaihmisinä. Valmentajat eivät siis aina esiinny asiantuntijaroleissa, vaan työpajalla tarjoutuu tilanteita, joissa nuoretkin voivat opettaa tai ainakin auttaa muita – valmentajat mukaan lukien. Tämä tukeva ja turvallinen mutta myös epävirallinen ja tasavertainen suhde valmentajiin näyttäisi vahvistavan nuorten selviytymistä arjesta ja sen myötä myös heidän uskoaan itseensä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa omaan elämäänsä. Yhdessä sekä kohdataan että käsitellään arjen haasteita ja voidaan huomata, että niihin on löydettävissä ratkaisuja. Näin luodaan toivoa, joka vaikuttaa yksilön motivaatioon ja haluun aktivoitua arjessa (vrt. Reiss 2000).

Kritiikki paljastaa kohderyhmän erilaiset tarpeet

Vaikka enemmistö reilusta neljästäkymmenestä haastateltavasta kehuu työpajaa ja alleviivaa erityisesti sen tärkeyden sosiaalisena vahvistajana, ilmenee myös eriasteista kritiikkiä. Toiset nuoret sanovat olevansa suhteellisen tyytyväisiä työpajatoimintaan vaikka toivoisivatkin suurempaa vaihtelua päiväohjelmaan. Esim. Martin mielestä *“vois olla vähän enemmän vaihtelua”* ja Martinan mukaan *“... vois tehdä vähän enemmän erilasii juttui”*. Paula, joka tosin on starttipajassa, sillä tällä paikkakunnalla ei muuta pajatoimintaa ole, toteaa: *“Et en mä tavallaa oo oppinu mitää uutta tääl. Et esim ku mä tulín tänne nii mä luulin et haetaan netin kautta duunei ja ne*

[valmentajat] auttaa löytään hommi ja kouluhihi mut et me ollaan kyl tehty vaan käsitöitä.” Lainaukset kuvaavat valmentautujien erilaisia tarpeita; siinä missä toiselle annettu tehtävä ja tahti on sopiva, toinen kaipaa enemmän vauhtia ja vaihtelua. Kuitenkin vain pieni osa nuorista esittää tiukempaa kritiikkiä. Heitä voisi yleisesti ottaen kuvailla suhteellisen hyvinvoiviksi ja määrätietoisiksi nuoriksi. He pitävät pajan työtempoa ja vaatimustasoa liian alhaisena: *“Tää on kyl vähä ku lastentarha”*, Lissu tiivistää. Paulan esimerkki taas osoittaa, etteivät kunnat tai TE-palvelut aina osaa tai voi tarjota nuorelle sopivaa aktivointitoimenpidettä. Paula on starttipajassa, vaikka hänen paikkansa olisi työpajassa, jossa panostetaan enemmän työ- ja koulutushakuun. Sellaista pajaa ei kuitenkaan hänen kotikunnassaan ole, ja siitä syystä Paulan on tyydyttävä toimintaan, joka ei vastaa hänen odotuksiaan.

Esitetty kritiikki tulee ottaa vakavasti. Silti se ei muuta haastattelujen pohjalta piirtynyttä kuvaa työpajoista kokoontumispaikkoina, joissa nuoret valmentautujat kokevat olevansa tervetulleita, joissa luodaan yhteisöllisyyttä, me-henkeä sekä rakennetaan itseluottamusta muun muassa tarjoamalla tilaa ja aikaa itsenäiseen pohdiskeluun: kuka minä olen, mitä haluan, missä olen hyvä ja mitä voisin tulevaisuudellani tehdä? Pajat tarjoavat mahdollisuuksia kokeilla uusia asioita ja saada onnistumisen kokemuksia. Tämän aineiston valossa valmentautujat pitävät työpajatoimintaa myönteisenä ja tärkeänä tukimuotona – jopa siinä määrin, että tutkijana voin hiukan huolestua, kun osa nuorista ilmoittaa pajan olevan niin turvallinen ja viihtyisä, etteivät he oikeastaan haluaisi tehdä mitään muita tulevaisuuden suunnitelmia. Pajalle olisi yksinkertaisesti kiva jäädä (vrt. Nenonen & Kajanoja 2012). Valtakunnallisen työpajakyselyn mukaan työpajojen yhtenä haasteena näyttääkin olevan valmentautujien paluu pajalle. Esim. vuonna 2015 valmentautujista 27 % oli ollut pajalla aikaisemmin. Tämä tosin kertoo vähintään yhtä paljon siitä, miten (huonosti) työmarkkinat vetävät, ja toisaalta siitä, kuinka (vähän) muita tukitoimia tälle kohderyhmälle on tarjolla.

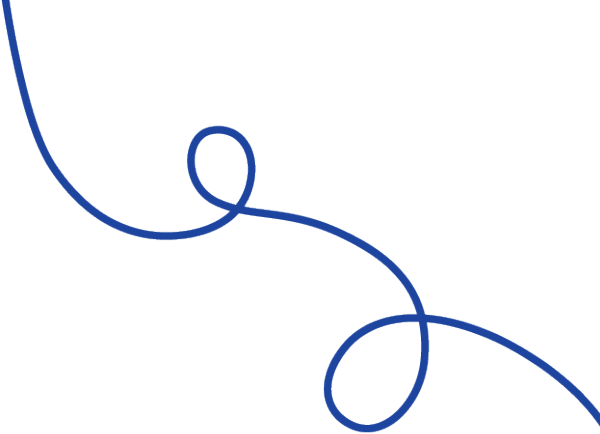
Seuranta jatkuu

Nuorten työpajojen tuloksia voisi toki tarkastella monesta muusta näkökulmasta kuin tässä esitetyllä tavalla nuorten valmentautujien silmin. Pajatoimintaa voisi tarkastella esimerkiksi kustannusten näkökulmasta (ks. Jukka Ohtosen artikkeli tässä julkaisussa) tai vaikkapa työntekijöiden arvioista nuorten kehityksestä pajajakson aikana (ks. Pia Torkkelin ja Henrikki Moliisin artikkeli tässä julkaisussa). Vaihtunut näkökulma johtaisi todennäköisesti erilaisiin lopputuloksiin. Tässä tekstissä on esitetty osa tutkimushankkeesta U2, jossa nuorten kokemukset pajajaksostaan ovat keskiössä. Se osoittaa, että haastateltujen nuorten kertomuksissa työpaja nousee vahvasti esiin hyvänä ja *tärkeänä sosiaalisena tukitoimintana*, vaikkakin niiden työelämään valmistava rooli ja työllistämisaikutus jäävät haastatteluissa suhteellisen vaatimattomiksi. Toisaalta tulee muistaa, että osa haastatteluista on tehty starttipajoilla, joiden keskeisenä tehtävänä on nuoren kokonaisvaltainen tukeminen ja arjen hallinnan vahvistaminen, ei työelämään sijoittaminen.

Tutkimushanke U2 jatkuu ja seuraa edelleen näitä noin vuosittain työpajajaksonsa päättäneitä nuoria. Kiinnostukseni kohteena on nyt, kuinka he jälkepäin muistavat pajajaksonsa ja minkä merkityksen he sille omassa elämässään pidemmällä tähtäimellä antavat.

Lähteet

- Bamming, Ruth & Hilpinen, Merja (2016) Työpajatoiminta 2015. Helsinki: OKM, Valtakunnallinen työpajayhdistys. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75397/okm26.pdf?sequence=1>
- Myllyniemi, Sami (2016) (toim.) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Helsinki: OKM, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura. https://tietoa-nuorista.fi/wp-content/uploads/2017/03/Nuorisobarometri_2016_WEB.pdf
- Nenonen, Tellervo & Kajanoja, Jouko (2012) Paltamon Työtä Kaikille -kokeilun prosesseja, haasteita ja onnistumisia 2009–2012. Työllisyys, terveys ja hyvinvointi – Paltamon työllistämismallin arviointitutkimus 2009–2013. Helsinki: THL. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103035/URN_ISBN_978-952-245-788-2.pdf?sequence=1
- Reiss, Steven (2000) Who am I? The 16 Basic Desires that Motivate Our Actions and Define Our Personalities. New York: Berkley Books.

Työpajalta ohjat omiin käsiin

PIA TORKKELI & HENRIKKI MOLIIS

Turun kaupungin nuorten työpaja Fendari

Kuvaamme tässä kirjoituksessa valmentautujan, Ellan, polkua ja kehitystä työpajalla valmennustyön ja valmentajien kokemusten näkökulmasta. Kertomus pohjautuu todellisiin kokemuksiin, mutta sitä ei voi suoraan yhdistää kehenkään yksittäiseen valmentautujaan. Ellan nimi on keksitty.

Ennakkotiedot Ellasta olivat työpajalle tultaessa melko niukat, eikä Ella oma-aloitteisesti halunnut aluksi kertoa itsestään kovinkaan paljon. Ella oli nyt 25-vuotias. Hänellä oli mennyt useita vuosia lukion jälkeisten opintojen parissa, vaikka ne eivät olleet edenneet toivotusti, ja lopulta opinnot olivat keskeytyneet. Ella kuvasi opiskelumotivaation puutetta ja viittasi masennuksen ja ahdistuksen tunteisiin ja sosiaalisten tilanteiden uuvuttavuuteen. Opintojen keskeyttämisestä oli jo muutama vuosi, eikä hän tuona aikana ollut saanut tehtyä oikein mitään tilanteensa muuttamiseksi. Ella oli hiljattain muuttanut takaisin vanhempiensa luo asumaan, koska yksin asuminen ei ollut lähtenyt sujumaan toivotulla tavalla. Työpajajakson alkaessa perustavoitteeksi määriteltiin yhdessä oman jaksamisen ja työkyntöisyyden selvittäminen.

Ensimmäinen kuukausi työpajalla on arviointi- ja kartoitusvaihetta, jonka tavoitteet määritellään yksilöllisesti, aluksi yleisellä tasolla. Tuona aikana nuori saa tuntumaa työpajatyöskentelyyn

ja voi pohtia, soveltuuko työpajatoiminta hänelle ja pystyykö hän siihen sitoutumaan. Valmentautujatahtinen alku antaa matalan kynnyksen työpajajakson aloittamiseen. Jo nuoren aloituspäivä työpajalla on tärkeä: nuoren vastaanottoon ja perehdytykseen panostetaan, jotta nuori tuntee itsensä tervetulleeksi ja valmennustyössä olennainen luottamus lähtisi rakentumaan.

Valmennuksen tukena Fendarissa käytetään VAT-järjestelmän¹ kolmikanta-arviointia, jossa nuori ensin itse arvioi esimerkiksi omia sosiaalisia taitojaan, työssä suoriutumistaan ja elämäntaitojaan sekä tarpeen mukaan muita mahdollisia hänelle valittuja arviointialueita. Myöhemmin myös työ- ja yksilövalmentajat tekevät oman arviointinsa. Nämä arvioinnit toimivat pohjana valmennuskeskusteluille, joissa pyritään nostamaan esiin nuoren vahvuuksia ja jutellaan mahdollista haasteista tai ristiriidoista, joita arvioinnissa tulee esiin. Näiden keskustelujen perusteella tavoitteet pajajaksolle täsmentyvät ja mahdollisesti jakson aikana myös muuttuvat.

Fendarissa saatujen kokemusten perusteella nuorten työkyky ja -kuntoisuus on viime vuosina selvästi heikentynyt. Kuntouttavassa työtoiminnassa olevien nuorten määrä on samalla lisääntynyt, ja Fendarissa heidän osuutensa on tällä hetkellä yli puolet työpajalla olevista nuorista. Ellakin aloitti työpajalla kuntouttavassa työtoiminnassa. Fendarin työpajoista Ella päätyi valitsemaan puupajan, ja liikkeelle lähdettiin Ellan jaksamista tukevalla kolmen työpäivän viikolla. Myös Ellan fyysinen kunto oli melko heikko: hänen piti esimerkiksi välillä mennä makuuasentoon, kun seisominen alkoi heikottaa.

Työpajajakson alussa pyrkiessämme keskustelemaan Ellan kanssa hän oli varautunut, ja sosiaalinen kanssakäymisemme tuntui meistä jäykältä. Ella ei olisi halunnut puhua muista kuin työpajan työasioista, hänen henkilökohtaiset asiansa eivät kuuluneet kellekään. Tämän hän teki selväksi lyhyillä ja napakoilla suorilla kommentaillaan. Työasioista puhuttaessa hänen oli melko vaikeaa

¹ Ks. <http://www.kumppaniksi.fi/?p=5>

ottaa palautetta vastaan tai hän ei kommentoinut sitä mitenkään. Yleisin ensireaktio oli pieni suuttumus, joka kuitenkin laimeni yhtä nopeasti kuin oli alkanutkin. Työpajajakson alkamisen aikaan Ella oli aloittanut mielialalääkityksen. Pian hän alkoi käydä säännöllisesti myös psykiatrisella poliklinikalla, ja tuimme häntä tässä.

Haasteista huolimatta Ella kävi alusta asti säännöllisesti työpajalla eikä poissaoloja ollut. Se oli merkityksellistä ja kuvasti onnistumista. Monella valmentautujalla ei ole kokemusta työelämästä, tai kokemuksiin liittyy epäonnistumisia, eikä valmentautujilla oikein ole luottamusta omiin taitoihinsa. Pelko omien taitojen puutteesta yhdistää kaikkia valmentautujaryhmiä.

Valmennusjakso työpajalla alkaa yleensä toiminnallisilla työtehtävillä, joissa pääsee tutustumaan työpajan mahdollisuuksiin, kokeilemaan kädentaitoja sekä perehtymään pajan työvälineisiin ja -koneisiin. Työvalmennuksessa valmentautujille annetaan työtehtäviä, joiden vaativuus räätälöidään yksilöllisesti. Valmennusjakson aikana töiden vaativuustasoa kasvatetaan vähitellen suhteessa valmentautujan taitoihin. Tämä tuottaa onnistumisen kokemuksia. Näin sekä valmentautujan taidoissa että hänen uskossaan omiin taitoihinsa tapahtuu kehittymistä.

Valmennusjakson edetessä huomasimme, että Ella on hyvä oppimaan; hän sai puupajalla pikku hiljaa entistä vastuullisempia tehtäviä ja kehittyi sitä kautta taitavaksi tekijäksi. Vaikka konkreettinen työtoiminta sujui jo hyvin, sosiaalisissa tilanteissa toimiminen ja henkilökohtaisista asioista puhuminen vaikuttivat edelleen haastavilta. Parhaiten keskustelu sujui työvalmentajan kanssa lyhyinä kommentteina työn lomassa. Yksilövalmentaja sai kehittää luovasti uusia lähestymistapoja hyvään keskusteluyhteyteen päästäkseen. Kanssakäymiselle piti antaa tilaa, Ellan ehdoilla.

Valmennus Fendarissa on aina tavoitteellista. Joillakin nuorilla korostuu tarve yksilövalmennukselle, ja valmennuksessa keskeisessä asemassa ovat esimerkiksi luottamukselliset keskustelut, uusien kontaktien luominen terveydenhuoltoon, osallistuminen

mahdollisiin hoitopalavereihin, neuvonta elämänhallinnallisissa asioissa ja erilaisten hakemusten täyttäminen. Toisilla taas pääpaino on työvalmennuksessa. Valmennustyön suola on se, että jokainen valmentautuja on erilainen ja jokainen jakso siten yksilöllinen. Valmentajina opimme myös koko ajan uusia asioita valmentautujiemme kautta.

Muutamien kuukausien kuluttua Ella kävi edelleen sovitusti pajalla ja oli selvästi tullut sinne tekemään töitä eikä viettämään aikaa. Mieluisimmat tehtävät olivat yllättäen sellaisia, joissa pääsi itsenäisesti käyttämään isoja työkoneita. Työaika ja työpäiviä lisättiin pikkuhiljaa jaksamisen kasvamisen ja voimaantumisen myötä. Samoihin aikoihin Ella koki olevansa halukas muuttamaan uudelleen asumaan omilleen, ja tällä kertaa se lähtikin hyvin käyntiin.

Fendarissa Ellan taidot vahvistuivat ja myös hänen taiteellinen puolensa pääsi vähitellen esille: hänestä alkoi kuoriutua esiin puutaiteilija. Ella työsti muun muassa erääseen nuorten näytellyyn työn, jossa oli useita kymmeniä pieniä, puisia eläinhahmoja. Työ keräsi vuolaita kehuja ja ihmetystä työpajanuoren lahjakkuudesta. Ella itse oli hämmentynyt saamastaan positiivisesta palautteesta. Hän oli työstänyt kyseistä työtä usein epävarmana taidoistaan, piilossa muiden katseilta – niin kuin monesti muulloinkin, kun kyse oli luovasta suunnittelusta.

Ellan oltua työpajalla 11 kuukautta tuli mahdollisuus työllistää hänet työpajalle palkkatuella. Työaika lisääntyi jälleen, ja Ella oli ensimmäistä kertaa elämässään työsuhteessa. Ellan elämäntilanteen kohentuminen, ja sitä kautta hänen työpajajaksonsa, on siinä mielessä erityinen, että harvoin kuntouttavasta työtoiminnasta on mahdollista siirtyä suoraan palkkatukityöhön. Ellan tavoitteet täsmentyivät siltä osin, ettei kouluttautuminen kiinnostanut häntä ainakaan lähiaikoina. Siitä tuli liikaa ikäviä muistoja. Hän halusi tehdä käsillä töitä mutta ei naputella ja kirjoittaa koulutehtäviä, niin kuin hän itse asian ilmaisi.

Ellan itsetunto vahvistui vaivihkaa: se näkyi kohentuneessa ryhdissä ja ulkoisessa olemuksessa, Ella näytti löytäneen oman

tyylinsä. Samaan aikaan hän otti askeleen eteenpäin seksuaali-suuteen ja seurusteluun liittyvissä asioissa. Erään työpajan yhteisen tutustumiskäynnin jälkeen Ella otti oma-aloitteisesti yhteyttä seksuaaliterapeuttiin ja aloitti käynnit hänen luonaan. Myös sosiaaliset taidot paranivat, ja se näkyi yllättävissäkin tilanteissa: hän saattoi hymyillä ja vääntää vitsiäkin, mikä oli aivan uutta.

Ellasta oli lopulta tullut puupajan luottotekijä, joka osasi itseenäisesti käyttää koneita ja toteuttaa annettuja töitä. Ellan palkkatukityö kuitenkin päättyi 5 kuukauden jälkeen TE-toimiston määrärahojen loppuessa. Työn päättymisen ajoitus oli toisaalta Ellalle sopiva, sillä Fendarilla ei olisi ollut hänelle enää juurikaan annettavaa. Ella tiedosti sen myös itse, vaikka ero työpajasta tuntuikin hänestä haikkealta. Ellan työpajajakso oli keskimääräiseen jaksoon verrattuna melko pitkä, mutta silti se tuotti jatkuvasti uusia onnistumisen kokemuksia Ellalle ja vastasi hänen tarpeisiinsa. Puoleentoista vuoteen työpajalla mahtui paljon kehittymistä ja tärkeitä virstanpylväitä. Joidenkin asioiden merkitys hänelle voi aueta vielä myöhemminkin. Meidän valmentajien näkökulmasta olennaisin asia oli varmaankin hänen itsevarmuutensa lisääntyminen ja omien taitojensa tunnistaminen.

Jakson päättyessä Ella oli tullut monen esteen ylitse. Hän osasi tehdä käsillään asioita, jotka olivat hänelle ennen työpajajaksoa olleet täysin vieraita. Hän ei enää vain ottanut vastaan ohjeita vaan antoi myös kommentteja ja palautetta valmentajille. Hän pystyi nyt asumaan yksin ja nauttimaan elämäntilanteestaan. Positiiviset kokemukset tukisivat häntä kohtaamaan jatkossa vastaan tulevia uusia haasteita.

Ellan tie on tällä hetkellä vielä auki mutta mahdollisuuksia täynnä. Hän haluaa nyt etsiä töitä ja kokeilla näin siipiään. Kaikki työpajajakson aikana muodostuneet tukiverkostot ovat hänellä edelleen käytettävissään. Lähdön hetkellä oli tarkoitus kätellä ja toivottaa hyvää jatkoa, mutta Ella ylitti omat pelkonsa, halasi yllättäen ja toivotti meille valmentajille onnea tuleviin suunnitelmiimme. Se oli hämmästyttävä hetki ja paras palaute.

NÄKÖKULMIA TYÖPAJOJEN KEHITTÄMISTYÖHÖN

Työpajatoiminnan laatua kehittämässä

VIRPI JONSSON, Rannikkopajat, Kotkan-Haminan seudun koulutuskuntayhtymä

Nuorten työpajatoimintaa on ollut Kotkassa vuodesta 1987, ja oma työni työpajakentällä alkoi 2000-luvun alkupuolella. Työpajatoiminnan ja sosiaalisen työllistämisen kenttä oli tuolloin suuressa muutoksessa ja murroksessa. Kyse oli tavallaan jopa elonjäämistäistelusta. Keskusteltiin myös työpajatoiminnan vakinaistamisesta sekä prosessiajatteluun perustuvasta ymmärryksestä julkisen työllisyys- ja sosiaalipolitiikan toteutuksessa. Pitkäaikais-työttömien ja koulupudokkaiden määrä oli nousussa. Työpajatoimintaan tulivat mukaan pitkäkestoiset valmentavat prosessit, ja työllistämisessä tuli mahdolliseksi käyttää työkokeilua ja yhdistelmätukea. Uusia kumppaneita olivat yhä enemmän paikalliset sosiaalitoimistot. Samalla kunnissa alettiin kuitenkin ulkoistamaan palveluita, mikä toi haasteita työpajoille.

Meillä oli viiden työpajan muodostama yhteistyöryhmä, joka oli innostunut ja sitoutunut työpajatoiminnan yhteiseen kehittämiseen. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen *LAATU 2005* -hank-

keen laatupilotointiin osallistuminen oli toisaalta meille pieni laatumatka mutta toisaalta merkittävä käänne alueen työpajatoiminnan vaikuttavuuden ja laadullisen työn kehittämiseen.

Sosiaalisen Työllistämisen Laadunarviointimalli

TPY:n laatutyöhön ja laadun itsearviointiin liittyvään kehittämistyöhön osallistumalla olimme mukana kehittämässä valtakunnallista *STL – Sosiaalisen Työllistämisen Laadunarviointimallia*¹. STL-malli on yhdistelmä EFQM- ja CAF-malleista. Se on sovellettu organisaatioille, jotka toimivat erityisesti työllistämisen ja laaja-alaisen sosiaalisen tuen palveluiden tuottajina. Malli edesauttaa organisaatioiden toiminnan jäsentämistä ja tulosten todentamista. STL:ssä toimitaan itsearvioinnin ja organisaation sisäisen analyysin logiikalla, ja sitä tukemaan voidaan yhdistää ulkoinen arviointi. STL on oman toiminnan kehittämisen väline, ja STL-kriteeristön avulla voidaan kuvata organisaation toimintatavat. Tämä mahdollistaa paitsi vahvuuksien kiteyttämisen myös ongelmien analysoinnin ja niihin perustuvan kehittämistyön. STL:n pohjalta organisaatio voi laatia omat laatukäsikirjansa ja todentaa tuloksensa helpommin esimerkiksi sidosryhmille.

Laatupilotointi oli työpajamme koko henkilökunnalle mielenkiintoinen kokemus. Laatutyö itsearviointineen ja kehittämishankkeineen otettiin työpajatoiminnassamme jatkuvan parantamisen prosessiksi. Laatuprosessin innoittamana Kotkan nuorten työpajojen laatukäsikirja valmistui jo seuraavana vuonna. Työ- ja yksilövalmennusmenetelmiä kehitettiin ja työssäoppimista pilotitiin yhteistyössä oppilaitoksen kanssa. Laatutyön kokemuksista ja laatukäsikirjan periaatteista meillä oli mahdollisuus kertoa ja opastaa myös muita Etelä-Suomen työpajatoimijoita.

¹ Ks. <https://www.tpy.fi/kehittaminen/sosiaalisen-tyollistamisen-laadunarviointimalli-stl/>

Laatu- ja toimintajärjestelmä

Kotkan-Haminan seudun koulutuskuntayhtymän tulosityksikkö Rannikkopajat muodostettiin viiden kunnan nuorten työpajatoiminnaksi vuonna 2007. Etelä-Kymenlaakson Ammattiopiston, Ekamin, kanssa aloitettiin heti alussa laatu- ja toimintajärjestelmien kehittäminen. Työpajajohtajan ohella toimin tuolloin myös ammattiopiston laatutyön koordinaattorina. Rannikkopajoilla tehtiin ensimmäinen ulkoinen arviointi keväällä 2010. Ulkoisen auditoinnin arvioitsijana toimi silloisen Suomen lautupalkinnon laatuarvioitsija, joka oli myös kehittämässä Rannikkopajoille työpajatoiminnan puolistrukturoitua toiminnan kuvausmallia. Ulkopuolisessa arvioinnissa Rannikkopajojen vahvuudeksi nousi pajojen laadun seurantajärjestelmä ja mittaristo. Erinomaista tulosta osoitti etenkin vaikuttavuusmittarimme, pajabarometri, joka kuvaa pajajakson vaikutusta nuoren elämän- ja arjenhallintaan.

Ulkoisen auditoinnin jälkeen kehitimme edelleen järjestelmiämme ja pajabarometriä. Työpajahenkilöstöä koulutettiin laatuasioihin ja toiminnan perustoihin, kuten strategiaan ja tuloskortteihin (BBC). Perustimme myös laaturyhmän, joka valmisti toimintaprosesseja arviointiin ja analysoi asiakaskyselyjä. Pajabarometri on meille edelleen tärkeä mittari: se kertoo, millainen vaikutus työpajajaksolla on nuoren elämänhallintaan ja sosiaaliseen vahvistumiseen. Hyödynnämme myös valmentautujien antamaa pajan loppupalautetta, jossa valmentautuja kertoo valmennuksessa saaduista koulutus- ja työelämävalmiuksista sekä arvioi pajan toimintoja.

Olemme olleet koko ajan mukana myös Ekamin toimintajärjestelmäprosessissa, jonka sähköisen toimintajärjestelmän (IMS) osiot toimivat myös Rannikkopajojen henkilöstön työn ohjeistuksena ja toiminnan kehittämisen välineinä. Toiminnan kuvauksia on avattu prosesseiksi. Toteuttamista arvioidaan vuosittain itsearvioinnilla ja vertaisarvioinnilla sekä joka kolmas vuosi ulkoisella auditoinnilla. Vertaisarviointia on tehty myös Etelä-Suomen yhteistyöpajojen kanssa.

Meillä laatukäsikirja muuttui toimintakäsikirjaksi, laadunvarmistuksen työvälineeksi. Se kertoo dokumentoinnit yhteisistä käytänteistä ja laadunvarmistuksen menettelyistä sekä toimii henkilöstön työn tukena, perehdytyksen työkaluna ja toiminnan kehittämisen välineenä. Toimintakäsikirjassa kuvataan organisaation toimintaa, ohjausta ja kehittämistä. Se on suunnattu paitsi henkilöstölle myös asiakkaiden käyttöön. Toimintakäsikirja rakentuu yleisistä tekstiosuuksista ja niihin linkitetyistä olemassa olevista, päivitettävistä dokumenteista sekä keskeisistä prosessikuvauksista. Rannikkopajoilla toiminta- ja laatujärjestelmän tarkoituksena on EFQM:n ja STL:n periaatteiden pohjalta tukea pajan käytännön laadunkehittämistyötä.

Hyvän laadun tuottaminen edellyttää työpajalta selkeitä suunnitelmia siitä, millä tavalla asetetut laatutavoitteet voidaan saavuttaa. Pajan laatujärjestelmään kuuluvat laatutoimintaa koskevat tekijät ovat organisaation rakenne, vastuut, menettelyohjeet, prosessit, resurssit, arviointikriteerit sekä mittarit ja niiden tulosten tavoitetasot. Myös palautteet ovat toiminnan ja kehittämisen keskeinen työkalu. Palautetta kerätään säännöllisesti ja suunnitelmallisesti valmentautujilta, henkilöstöltä, ostaja- ja tilaaja-asiakkailta sekä yrittäjiltä ja muilta kumppaneilta olemassa olevan asiakaspalauttejärjestelmän mukaisesti. Rannikkopajojen toiminnan seurantaan on kehitetty oma sähköinen järjestelmä RATIO, joka toimii erilaisten seurantatietojen, arviointien ja palautteiden koontina sekä tilitysten pohjana. Järjestelmän systeemiä on myös benchmarkattu valtakunnallisen seurantatietojen sähköisen koonnin kehittäessä.

Laatu on jatkuvaa parantamista

Rannikkopajat toteuttaa vuosittaisen laatukatselmuksen osana perussuunnitteluprosessia. Arviointeja tehdään yhteisesti päätetyn perussuunnitteluprosessin mukaisesti. Siinä käsitellään asiakaspalautteet ja laatupoikkeamat. Tämän perusteella laaditaan EFQM- ja STL-mallien mukainen itsearviointi, jossa arvioin-

tialueet käydään läpi henkilöstön, valmentautujien ja yhteistyökumppaneiden kanssa, ja laaditaan yhteinen arvio organisaation kehittymisen tilanteesta. Näiden perusteella luodaan kehittämistyön painopistealueet vuosisuunnitelman pohjaksi. Lisäksi päätehtään seuraavan kauden arviointien suorittamisesta. Laadunkehittämistyötä on tehty laatutyön yhteydessä toteuttamalla itsearviointi sekä ulkopuolinen arviointi EFQM:n mukaan. Itsearviointia on tehty myös muutaman viimeisen vuoden aikana EVAQET- ja CAF-järjestelmillä sekä osallistuttu ammatillisen koulutuksen valtakunnalliseen laadunarviointiin.

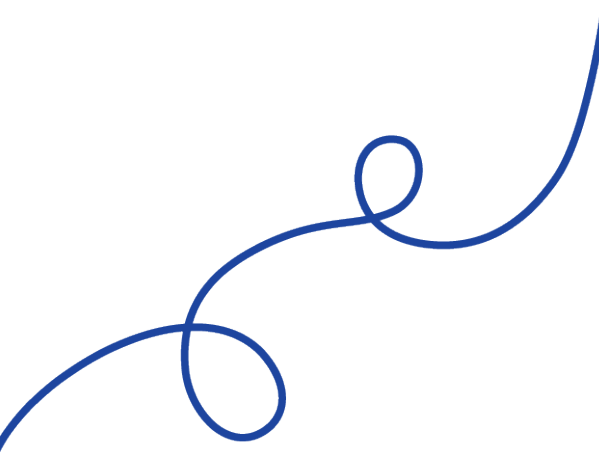
Rannikkopajat on saanut tunnustusta, kun Valtakunnallinen työpajayhdistys ja Kuntaliitto nimesivät sen vuoden 2010 työpajaorganisaatioksi. Perusteluna oli konkreettinen tapa osallistaa henkilöstö, sidosryhmät ja valmentautajat koko pajan laatu-, arviointi- ja kehittämistyöhön. Kehittyvässä ja aktiivisesti koulutautuvassa organisaatiossa ilmapiiri on osallistuva, osallistava ja suvaitsevainen. Organisaation yhteisöllinen toimintatapa mahdollistaa avoimen keskustelun, ja eri yksiköiden välinen yhteistyö ja sparraus auttavat rakentamaan laadukasta ja tuloksellista toimintaa.

Viime vuosina Rannikkopajat on ollut mukana kehittämässä ja pilotoimassa Valtakunnallisen työpajayhdistyksen kanssa sosiaalisen vahvistumisen Sovari-mittaria työpajatoimintaan ja etsivään nuorisotyöhön (ks. myös Reetta Pietikäisen artikkeli tässä julkaisussa). Saamme nyt valtakunnallista vertailutietoa, jota jokainen työpaja voi käyttää oman toimintansa vaikuttavuuden ja laadun kehittämiseen. Myös tilaajat, yhteistyökumppanit ja kuntien päättäjät ovat saaneet työpajojen tuloksista ja vaikuttavuudesta ajankohtaista tietoa.

Rannikkopajat täyttää tänä vuonna kymmenen vuotta. Vahvalla laatutyöllä on ollut suuri vaikutus toiminnan näkyvyyteen, vaikuttavuuteen ja tuloksiin etenkin yhteistyökumppaneiden ja rahoittajien silmissä. Sen myötä Rannikkopajat on saanut merkittävästi lisää resursseja toimintojen monipuolistamiseen ja ke-

hittämiseen. Nyt uusina haasteina ovat mm. kestävän kehityksen liittäminen työpajatoiminnan arkeen sekä valmistautuminen ISO 9001 -arvioinnin sertifiointiin LEAN-filosofian merkeissä.

Pieni laatumatka on kasvanut isoksi laatumatkaksi, ja tuo matka on kannattanut tehdä. Jatkuva parantaminen jatkuu edelleen, laatuvalineet ovat vaihtuneet ja toimintaympäristön muutokset tuovat aina uusia haasteita. Kannustankin kaikkia työpaikkoja mukaan vahvistamaan toiminnan perusteita laatu-työn kautta. Valtakunnallinen työpajayhdistys on tänä päivänä merkittävä yhteistyökumppani ja työpajakentän asiantuntija, jolta saa tukea myös laatu- ja vaikuttavuusasioissa.

Osaaminen näkyväksi

VIRPI ULMANEN, Laptuote-säätiö sr

Säätiössämme osaamisen tunnistaminen lähti liikkeelle vuonna 2009 Euroopan sosiaalirahaston (ESR) hankkeen kautta. Usein vain erillisen hankerahoituksen avulla saadaan niitä puuttuvia resursseja, joita tarvitaan uusien asioiden kehittämiseen ja testaamiseen, ja niinhän siinä nytkin kävi. Silloisessa ESR-hakemuksessa toimintaa kuvattiin seuraavasti: *”Verkostoyhteistyön toimivuutta kokeillaan pilottiryhmillä työ- ja koulumaailman välimaastossa toimivassa VÄYLÄ-työpajakoulussa, jossa erityistukea tarvitsevan ryhmän työllistymisen edellytyksiä selvitetään ja parannetaan työpajan keinoin tai tuetun oppisopimusmallin mukaisesti.”* Näin jälkeempäin voidaan sanoa, että emme edes itse aluksi tienneet, millaiseen kokonaisuuteen olimmekaan lähteneet ja mitä kaikkea se tuokaan eteen vielä vuonna 2017. Voimme vain todeta, että *”siitä se sitten lähti”*.

Laptuote-säätiön yhtenä palveluna oli tuolloin kymmenisen vuotta sitten ja on edelleen nuorten työpaja. Silloiseen palveluun tuli usein nuoria, jotka olivat keskeyttäneet opintonsa ammatillisessa oppilaitoksessa. Tämä sai meidät miettimään, mitä voitaisiin tehdä, jotta näin ei kävisi jatkossa, ja miten voisimme tukea nuoria jatkamaan opintojaan loppuun. Nämäkin opintonsa keskeyttäneet nuoret kokivat ammatillisen tutkinnon saamisen tärkeäksi. Ongelmana oli vain se, että he olivat kyllästyneet ns.

koulumuotoiseen opiskeluun tai heillä oli muita haasteita opiskelun suorittamisessa. He eivät halunneet opiskella lukemalla, vaan useimmat heistä kokivat, että ”tekemällä oppiminen” olisi heille parempi tapa opiskella – ja siihen he voisivat sitoutua. Tämä herätti meidät miettimään, voisiko opintoja suorittaa työpajalla, ja jos se on mahdollista, miten se käytännössä järjestettäisiin, kun koulutusorganisaatiot olivat hyvin muodollisia näissä asioissa.

Kehittämistyön alkuvaiheessa ei vielä puhuttu osaamisen tunnistamisesta emmekä silloin vielä käyttäneet myöskään käsitettä opinnollistaminen, vaan tärkeintä oli päästä rakentamaan vuorovaikutukseen paikallisen ammatillisen oppilaitoksen kanssa ja miettiä yhdessä, löytäisimmekö opintonsa keskeyttäneiden nuorten tilanteeseen jonkin ratkaisun. Olennaista oli, miten voisimme luoda luottamuksellisen suhteen niihin ammatillisen oppilaitoksen opettajiin, jotka vastaavat ammatillisten aineiden opettamisesta ja siitä, että muualla hankittu osaaminen katsotaan merkitykselliseksi. Tämä oli keskeinen kysymys, johon haettiin vastausta.

Opetussuunnitelmatyö

Aluksi meidän oli osoitettava jollakin tavalla, että työpajalla tehdään hyvää ja laadukasta työtä nuorten osaamisen edistämiseksi. Ajatuksena oli, että voimme osoittaa sen vain ja ainoastaan yhdellä tavalla, tekemällä pajakohtaiset opintosuunnitelmat. Tehdään ne vieläpä samoista perusteista kuin ammattiopistot, eli opetushallituksen tutkinnonperusteita hyödyntäen.

Kun lähdimme työstimään pajakohtaisia opetussuunnitelmia, aluksi oli haasteena myös työvalmentajien epäily siitä, onko tekeminen työpajalla samantasoisia kuin ammattiopistolla, kelpaako työpaja oppimisympäristöksi.

Opetussuunnitelmatyön aikana tämä epäily vaihtui varmuuteen siitä, että työpajalla tehtävä työ on yhtä laadukasta kuin ammattiopistollakin. Vaikka työpajoilla ei olekaan ammatillisen

koulutuksen tavoitteita tutkintotodistuksen saavuttamiseksi, tehdään pajoilla kuitenkin niitä samoja työtehtäviä ja hankitaan samanlaista osaamista kuin ammatillisen koulutuksenkin puolella. Hankittu osaaminen ei kuitenkaan ole niin laajaa kuin ammatillisessa koulutuksessa, mutta pienikin osaamisen kertyminen on nuorelle merkityksellistä ja se kannattaa nostaa esille ja kirjata ylös. Toisaalta työpajojen tavoite on yksilön kannalta kokonaisvaltaisempi kuin vain ammatillisen osaamisen kartuttaminen. Ja kun työpajoilla hankittu osaaminen on dokumentoitu, se tukee nuorten etenemistä ammatillisessa koulutuksessa tai työllistymisessä.

Opetussuunnitelmatyössä oli hyvää myös se, että sen avulla työvalmentajat saivat työhönsä uutta näkökulmaa ja löysivät valmennukseen uusia osa-alueita. Silloisissa tutkinnon perusteissa oli kuvattu tarkasti kunkin ammattialan perusteet, ja sitä kautta pystyttiin peilaamaan työpajatoimintaa myös käytännön kehittämisen kannalta.

Työpajakoulu

Hankkeessa lähdettiin pilotoimaan mallia, jossa ammattiopisto hyödyntää työpajakoulua erityisopetuksen järjestelyissä. Pilotissa ne nuoret, jotka olivat keskeyttämässä opintojaan tai joiden opintojen eteneminen oli muutoin viivästynyt, kokeilivat opintoja työpajakoulussa.

Opiskelijat olivat pajajaksolla tietyn ajan ja palasivat sitten kouluun suorittamaan opintonsa loppuun. Työpajakso kesti ainakin yhden ammattiopiston opintojakson, ja jokaiselle nuorelle laadittiin ammattiopiston kanssa yhteistyönä henkilökohtainen suunnitelma, joka sisälsi kaikki ne tavoitteet elämänhallinnan vahvistamisesta ammatillisen osaamisen lisäämiseen, joihin työpajakaksolla pyritään. Opiskelija ei eronnut tai keskeyttänyt opintojaan ammattiopistossa vaan oli edelleen opiskelijastatuksella: olennaista oli, että opiskelija voi helposti jatkaa opintojaan ammattiopistolla pajajakson jälkeen.

Nuori valitsi työpajayksikön useimmiten oman ammattialansa mukaan, jolloin hän pystyi suorittamaan alaansa kuuluvia ammatillisia opintoja. Aina ei kuitenkaan löytynyt juuri ammattialan mukaista pajaa, ja silloin opiskelijan oli mahdollista suorittaa ns. vapaasti valittavia opintoja. Tärkein tavoite oli kouluun palaaminen ja ammatillisten opintojen loppuun suorittaminen. Työpajalla hankittu osaaminen liitettiin opintoihin, ja näin opiskelija sai opintosuorituksia työpajajaksolta. Osa nuorista suoritti työpajajaksolla myös ns. ei-ammattillisia aineita, kuten matematiikkaa, äidinkieltä, kirjallisuutta ja jopa liikuntaa. Silloin niistä puhuttiin termillä ATTO-aineet (nykyisin yhteiset tutkinnon osat, YTO), ja niiden suorittaminen työpajalla nähtiin aluksi haasteena, mutta hyvässä yhteistyössä ammattiopiston kanssa onnistuimme niiden toteuttamisessa.

Tutustumalla luottamusta rakentamaan

Ammattiopiston puolella yhteistyön haasteeksi osoittautui, että opettajat ja ryhmäohjaajat eivät tunteneet työpajatoimintaa kovin hyvin ja heillä oli siihen liittyen erilaisia ennakkoluuloja. Pystyimme kuitenkin luomaan suorat kontaktit joko ryhmäohjaajan tai kyseisen aineen opettajan kanssa, kun jokaiselle työpajajaksolle tulevalle opiskelijalle laadittiin yksilölliset suunnitelmat. Tällöin pyrimme aina järjestämään keskustelut työpajalla ja käymään yhdessä läpi pajan toiminnot. Näin opettaja näki, millaisessa ympäristössä työskennellään ja millaisilla välineillä. Yksistään opetus-suunnitelmatyö ei tuonut luottamusta laadulliseen osaamiseen, tarvittiin myös tutustumiskäyntejä ja avoimia keskusteluja.

Yhteistyön rakentaminen tarvitsee aina aikaa ja suoria henkilökohtaisia kontakteja. Loppujen lopuksi tärkein asia opinnollistamisen ja osaamisen tunnistamisen läpimurrossa olivat hyvät tulokset – mutta jotta ylipäätään päästiin tekemään hyviä tuloksia, piti meidän ensin synnyttää luottamus opettajien kanssa, jotta he myös ohjaavat opiskelijoita pajajaksolle.

Työpajakoulutoiminta saatiin jo hankkeen aikana sopimustasolle allekirjoittamalla ammattiopiston kanssa vuonna 2010 yhteinen sopimus ja hinnoittelemalla päivähinta opiskelijoiden työpajajaksoille. Hankkeessa suunniteltu ja kehitetty toiminta todettiin hyväksi, ja näin se jäi todelliseksi toiminnaksi myös hankkeen jälkeen.

Osaamistodistukset: osaamisen tunnistamisella kohti osaamisen tunnustamista

Entä nyt vuonna 2017, kun hanke on päättynyt jo muutama vuosi sitten? Yhteinen sopimuksemme ammattiopiston kanssa on edelleen voimassa. Työpajakoulu toimii, mutta opiskelijamäärät ovat hiljalleen vähentyneet. Ammatilliseen koulutukseen kohdennetuilla leikkauksilla on osansa, sillä resurssien pienenemisen johdosta ammattiopisto on joutunut supistamaan tukitoimiaan. Ammattiopisto on myös kehittänyt omaa toimintaansa ja toteuttaa ensisijaisesti itse niitä toimenpiteitä, joilla auttaa opiskelijoita, ja vasta toissijaisesti ohjaa työpajakoulujaksoille. Toisaalta on hyvä, että ammattiopisto tukee opiskelijoitaan, mutta onko se aina riittävää niille nuorille, joille erityisesti ympäristönvaihdos ja yhteisöllinen tekemällä oppiminen tuovat niitä merkittäviä muutoksia elämäntilanteen selkiyttämisessä ja opiskelun eteenpäin viemisessä?

Vaikka työpajakoulupalvelu on hiipunut, meillä on jäljellä hyvät työpajakohtaiset opintosuunnitelmat, joita päivitämme edelleen ja hyödynnämme osaamistodistusten muodossa myös muille valmentautujille kuin opiskelijoille. Työpajalla hankittu osaaminen dokumentoidaan henkilökohtaiseksi osaamistodistukseksi, jota valmentautuja voi hyödyntää tulevaisuudessa joko opinnoissaan tai työnhaussa. Olemme olleet mukana Valtakunnallisen työpajayhdistyksen (TPY) *Ammattiosaamista välityömarkkinoilta* -hankkeessa, jossa osaamistodistustyöryhmällä kehitettiin valtakunnallinen osaamistodistusmalli. Olemme vieneet myös osaa-

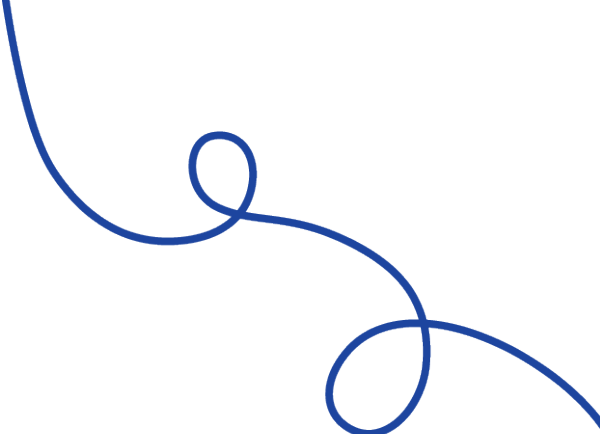
mistodistusmallia eteenpäin omassa organisaatiossamme kehittämällä asiakashallintajärjestelmäämme yhteistyössä järjestelmän toimittajan kanssa niin, että järjestelmään saadaan syötettyä pakkohtaiset opetussuunnitelmat ja sitä kautta tulostettua valmentautujalle oma osaamistodistus.

Osaamistodistusten haasteena on kuitenkin ollut se, että suurin asiakasryhmämme ovat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat, joilla on hyvin lyhyitä sopimuksia työpajoille. Heidän työ- ja toimintakuntonsa on usein sellainen, että pelkästään heidän päivärytminsä ja jaksamisensa selkeyttäminen vie aikaa, ennen kuin pääsemme tekemään ns. varsinaisia ammatillisia työtehtäviä, joista voisimme kirjata osaamistodistukseen selkeitä kohtia. Joillakin työpajoilla osaamistodistus on otettu hyvin mukaan myös kuntouttavan työtoiminnan asiakastyöhön, ja tässä meillä on vielä kehitettävää. Palkkatukityöllistetyille valmentautujille osaamistodistukset ovat puolestaan olleet mitä parhain tapa kirjata työpajajakson aikana hankittu osaaminen, mutta heidän määränsä on viime vuosina selkeästi vähentynyt.

Vaikka yhteistyö osaamistodistusten suhteen toimii suhteellisen hyvin alueellamme paikallisen ammattiopiston kanssa, ongelmalliseksi on osoittautunut tilanne, jossa valmentautuja lähtee toiselle paikkakunnalle ja haluaa hyödyntää osaamistodistusta jonkin toisen ammatillisen oppilaitoksen kanssa. Meillä ei kuitenkaan ole resursseja lähteä toteuttamaan yhteistyötä kaikkien ammatillisten oppilaitosten kanssa. Tähän työhön tarvitaan myös muita työpajatoimijoita ja ennen kaikkea työpajojen ja toisen asteen koulutuksen järjestäjien yhteistyön koordinoitua ja yhteistä vaikuttamistyötä, jotta osaamistodistuksista olisi valtakunnallista hyötyä.

Monilla paikkakunnilla onkin nyt lähdetty tekemään samaa suunnitelmallista työtä työpajojen toteuttaman osaamisen tunnistamisen kehittämiseksi. Lähtökohtana on kehittää toimintaa niin, että työpajoilla hankittu osaaminen on kirjattavissa ammattitaitovaatimuksiksi ja tunnustettavissa osaksi ammatillisia

toisen asteen opintoja. Yhteistyö toisen asteen ammatillisen koulutuksen kanssa helpottuu, kun puhutaan samoilla käsitteillä ja osaaminen on kuvattu yhdenmukaisesti. Myös työpajatoiminnan laadun kehittäminen ja sen aseman selkeyttäminen ovat edelleen yhteistyön keskeisiä tavoitteita. Ammatillisen koulutuksen reformi tuo toiminnalle uusia mahdollisuuksia. Työ jatkuu.

Älä mieti, onnistuuko se vai ei, mietitään yhdessä, miten se onnistuu!

ANU LAASANEN, Sovatek-säätiö

Vaikka talous näyttää kääntyvän parempaan suuntaan, silti ihmisiä vailla työtä on aivan liikaa. Työllistämisestä ja työllisyyden hoidosta puhutaan eri foorumeissa niin paikallisella kuin valtakunnallisella tasolla. Eniten siitä puhutaan kuitenkin perheissä, joita työttömyys koskee. Valitettavasti sellaisia perheitä on paljon. Pahinta, mitä pitkään kestänyt työttömyys voi yksilön tasolla aiheuttaa, on toivottomuus. Miten minulle käy, miten perheelleni käy, miten minun lapsilleni käy...?

Työn merkitys ihmiselle on paljon suurempi kuin useasti olemme tottuneet näkemään. Liian usein keskitytään vain palkkaan ja työn tekemisen kannattavuuteen. Kuitenkin työ merkitsee meille paljon enemmän – työyhteisö, joukkoon kuuluminen, hyödyllisenä olemisen tunne ja onnistumisen kokemukset – näitä asioita pelkällä rahalla ei korvata. Juuri siksi useat ihmiset tekevät myös talkoo- ja vapaaehtoistyötä. Ja suurella sydämellä tekevätkin.

Työelämä on suuresti muuttunut ja muuttuu yhä. Harvemmin kohtaa ihmisiä, jotka ovat heti opintojensa jälkeen saaneet vakituisen työpaikan ja olleet siinä eläkepäiviin asti. Tänä päivänä työhön pitäisi suhtautua kuin helminauhaan, jonka jokainen kokaa itse omien mahdollisuuksiensa ja voimavarojensa mukaises-

ti. Yhä useammin ihmisen työura koostuu erilaisista vaiheista – on määrääaikaista työtä, projektityötä, välillä omaishoitajan tai lasten kasvattamisen työtä jne.

Nykyisin olemme tilanteessa, jossa kuntien mahdollisuudet ja kolmannen sektorin voimavarat työllisyysenhoidon toteuttamiseksi eivät yksin riitä: rakentavaa ja tarkoituksenmukaista yhteistyötä on tehtävä myös yksityisen sektorin – yrittäjien – kanssa. Jotta yhteinen tavoite ja toiminta onnistuisivat, tarvitaan uudenlaisia työkaluja, uudenlaista toimintaa, uudenlaista ajattelutapaa. Tarvitaan toimijaa, joka tuntee asiakkaiden yksilölliset tilanteet ja työllisyyspalveluiden rakenteet sekä huomioi myös elinkeinoelämän tarpeet ja mahdollisuudet. On löydettävä keinot aidosti asiakaslähtöisen toiminnan sekä työllisyysenhoidon ja elinkeinoelämän yhteen saattamiseksi, vuoropuhelun mahdollistamiseksi ja aidon rakenteellisen yhteistyön kehittymiseksi.

Vuonna 2010 Sovatek-säätiö perusti *Töihin!*-palvelun, jonka perustehtävä on kehittää ja toteuttaa säätiön työllisyyttä edistävää yritys yhteistyötä. Aikoinaan yritys yhteistyö oli työpajakentällä harvinaista, mutta nykyisin sitä odotetaan yhä enemmän ja enemmän. Työvalmennukselta odotetaan tehokkuutta ja tuloksellisuutta, odotetaan työllistymisiä avoimille työmarkkinoille. Viesti on selkeä – työllisyysenhoidon toimijoilta ei odoteta niinkään palveluja vaan mitattavissa olevaa tulosta. Mutta pystytäänkö saamaan tulosta ilman palveluja?

Töihin!-palvelun yritys yhteistyön kulmakivi on vahva ja luotettava asiakassuhde paikallisten työnantajien kanssa. Yhteistyön tuloksellisuutta edesauttaa se, että *Töihin!*-palvelulla on selkeä ja toimiva palvelupaketti ja oma brändi. Vahva ja tunnettu brändi on lupaus palvelun laadusta ja toimivuudesta. Brändimäisen ajattelun käyttöön ottaminen on vahvistanut yritys yhteistyön kehittymistä, sillä sen avulla pystytään yrittäjien kanssa puhumaan samaa kieltä. Positiivisen brändin vahvistamisen avainsanat ovat laatu ja työnantajille tarjottavat selkeät ja tavoitteelliset työllistämistä edistävät palvelut.

Töihin!-palvelun asiakastyötä tehdään sosiaalipedagogisella periaatteella, jossa rohkaistaan ihmistä ottamaan ohjat omiin käsiinsä. Jokaisen oikeus työhön tarkoittaa oikeuden lisäksi vastuuta tehdä työtä työllistymisensä eteen. Asioita ei tehdä työnhakijan puolesta, vaan tavoitteena on vahvistaa ihmistä pärjäämään ja onnistumaan itse. *Töihin!*-palvelu on onnistunut tällä periaatteella saamaan työnhakijoille takaisin uskon omiin vahvuuksiinsa ja kykyihinsä.

Käytännössä *Töihin!*-palvelu on ns. seinätön työpaja¹, jossa sopimukset tehdään ja valmennusprosessi toteutetaan suoraan yrityksissä. *Töihin!*-palvelun asiakkaita ovat sekä työnhakijat että työnantajat: työhönvalmentajan asiakkaita ovat työnhakijat ja yrityskoordinaattorin asiakkaita työnantajat. Vapaaehtoisuuteen perustuva valmennusprosessi edistyy rinnakkain kummankin asiakasryhmän kanssa. Yrityskoordinaattori käy yrityksissä kertomassa *Töihin!*-palvelun toiminnasta, yrittäjille tarjottavasta tuesta ja valmennusprosessista yrityksessä sekä kartoittaa tekemättömän työn mahdollisuuksia, joita asiakkaiden työvalmennuksessa voitaisiin toteuttaa. Työhönvalmentaja puolestaan tukee asiakasta yrityksessä tapahtuvan valmennusprosessin aloittamisessa ja selvittää, mitkä ovat asiakkaan tavoitteet – omien voimavarojen vahvistaminen, osaamisen kartuttaminen ja uuden oppiminen vai työllistyminen. Valmennuksen avulla myös työnantajalla on aina tiedossa, millä tavoitteilla asiakas yritykseen tulee. Sen pohjalta määritellään yhdessä myös työtehtävät.

Valmennus yrityksessä aloitetaan yleensä kuukauden kestäväällä työkokeilusopimuksella. *Töihin!*-palvelu on avuksi sopimuksen kirjoittamisessa ja selvittää ennakkoon asiakkaan mahdolliset tukimuodot. Joskus työhönvalmentaja on mukana ensimmäisenä työpäivänä ja varmistaa, että valmennuksen käynnistyminen sujuu mutkattomasti. Ennen kuukauden loppumista sovitaan yhtei-

¹ Ks. esim. Hedemäki, Outi (toim.) (2013): *Seinätön valmennus työpajalla*. Helsinki: Valtakunnallinen työpajayhdistys. https://www.tpy.fi/site/assets/files/1372/tpy_sein_t_nvalmennus.pdf

nen valmennuspalaveri, jossa ovat mukana asiakas, työnantaja ja *Töihin!*-palvelun edustaja. Palaverissa käydään läpi esimerkiksi, mitä tehtäviä asiakas on tehnyt, miten hän on niistä suoriutunut ja millainen on ollut hänen työmotivaationsa. Jos kaikki on edennyt odotetusti, keskustellaan mahdollisesta jatkosta: onko asiakkaan työstä ollut sen verran lisäarvoa, että työnantaja on valmis hänet palkkaamaan, vai olisiko esimerkiksi lisäkuukausi työkokeilua vielä tarkoituksenmukaista. Jos palkkaamiseen tarvitaan palkkatukea, *Töihin!*-palvelu tukee hakemuksen kirjoittamisessa ja byrokratian hoitamisessa. Jos asiakkaalla on osaamisessaan vajeita mutta kiinnostusta osaamisensa kehittämiseen, voidaan keskustella myös oppisopimuskoulutuksen käynnistämisestä. Näin yrittäjän kynnys palkata työntekijä on mahdollisimman matala.

Töihin!-palvelun yrityksistä hankkimat paikat eivät ole valmiita avoimia työpaikkoja vaan nimenomaan valmennuspaikkoja – työpaikkoja, joihin kuuluu sekä valmentautujalle että työnantajalle tarjottavat valmennuspalvelut. Niistä kyllä voi syntyä työpaikkoja, jos asiakkaan työstä on yritykselle selvää lisäarvoa. *Töihin!*-palvelun avulla parhaiten on onnistunut työpaikkojen synnyttäminen pien- ja mikroyrityksiin. *Töihin!*-palvelu toteuttaa työllisyydenhoitoa sosiaalisten näkökohtien lisäksi myös paikallista elinkeinoelämää hyödyttävänä toimintana. Se onnistuu, kun palveluissa osataan huomioida ja ottaa oikealla tavalla yhteistyöhön mukaan paikalliset pienyrittäjät ja työnantajat. Tarvitaan toimija, joka tuntee asiakkaiden ja työllisyydenhoidon tavoitteet sekä ymmärtää myös elinkeinoelämän realiteetit.

Töihin!-palvelun tulokset puhuvat puolestaan. Vuosina 2010–2016 tätä mallia käyttäen on solmittu avoimille työmarkkinoille yhteensä noin tuhat työsopimusta. Suurin osa näistä on aloitettu valmennuksen ja palkkatukityön kautta, ja monissa on käytetty oppisopimuskoulutusta. Vuonna 2016 *Töihin!*-palvelu toimi kolmen hengen voimin, ja silloin avoimille työmarkkinoille tehtiin kaikkiaan 87 työsopimusta ja 67 työkokeilusopimusta. Uskallan sanoa, että malli vain toimii!

Työllisyydenhoidossa puhutaan useasti työllistymisen esteistä ja niiden poistamisesta. Tällöin selvitetään, mistä syistä ihminen ei työllisty ja millaista tukea hän tarvitsee. Tämän rinnalla on kuitenkin tärkeää kirkastaa ja vahvistaa ihmisen vahvuuksia ja ydinosaamista, sillä jokaisessa ihmisessä on osaamista, josta on työnhaussa ja työn tekemisessä hyötyä. On vain osattava nähdä se. Kun ihmisen tietotaitoa pystytään oikealla tavalla hyödyntämään, sekä yksilö itse että yhteiskunta hyötyvät.

Tänä päivänä *kiire* alkaa olla sanavarastomme yksi käytetyimmistä sanoista. Joissakin se saa aikaan myötätuntoa, joitakin se suututtaa ja joku uupuu sanan kuullessaan täysin. *Töihin!*-palvelulle sana *kiire* on hunajaa korville. Missä kiire – siellä eniten tekemätöntä työtä ja asiakkaille mahdollisuuksia synnyttää itselleen työpaikka. Joskus tekemättömästä työstä voi syntyä jopa ikioma liikeidea. Työtä hakevien joukossa on erittäin taitavia osaajia, potentiaalisia yrittäjiäkin. Kun on ihminen, joka osaa ja haluaa tehdä jotakin, ja hänen tekemisestään on työnantajalle hyötyä, voidaan olla melko varmoja siitä, että työpaikka on syntynyt. On aina muistettava, että yritykselle lisäarvo ei välttämättä tarkoita palkkatukea tai kuntalisää eikä muutakaan euromäärällistä lisuketta, vaan nimenomaan työllä luotavaa lisäarvoa. Se kannattaa muistaa jokaisen, joka pääsee millä tahansa sopimuksella tekemään työtä.

Jokaisella ihmisellä on oikeus työntekoon. Jokaisella on oikeus kuulua työyhteisöön, saada työn kautta onnistumisen kokemuksia ja tuntea, että omasta työpanoksesta on hyötyä. Oikeus työhön on Suomessa ollut yksi perusoikeuksista jo vuodesta 1919. Jokainen aikuinen haluaa ansaita elantonsa ja toimeentulonsa ensisijaisesti omalla työllänsä. Mutta entä sitten, kun työtä ei löydy? Haluan nähdä, että kun ihmisellä on oikeus työntekoon, hänellä on samalla myös vastuu työn hakemisesta. Tätä vastuun ottamista ja työnhaun tukemista ei voi vähätellä. Se on työllisyydenhoitoa parhaimmillaan.

Kolmas sektori elää tällä hetkellä suurta muutoksen aikaa. Melkein päivittäin olemme joutuneet perustelemaan työmme tär-

keyttä työllisyyden hoidossa. Rahaa ei riitä eikä maksajaa löydy palvelujen ostamiseksi ja toiminnan ylläpitämiseksi. Vuosia sydämellä tehty arvokas työ on vaarassa kuihtua käsiin. Monesti, kun tilanne on tuntunut toivottamalta, turvaudun sloganiiin: ”Älä mieti, onnistuuko se vai ei, mietitään yhdessä, MITEN se onnistuu!” Auttaisiko tämä ajatus tässäkin tilanteessa? Olisiko nyt työpajakentällä mahdollisuus uuteen alkuun? Mitä jos käytetään hyödyksi laajaa työpajaverkostoa, asiakastason ja työllisyydenhoidon asiantuntemusta sekä paikallista verkostotyötä ja aletaan rakenteellisesti toimia työllisyydenhoitoa ja elinkeinoelämää yhdistävänä toimijana? Viedään työpajojen valmennus suoraan yrityksiin ja tarjotaan työnhakijoille tuettu mahdollisuus näyttää osaamistansa työnantajille.

On selvää, ettei mikään menetelmä tai toimija yksin ole ratkaisu tämän päivän työttömyydelle, mutta yhdessä voidaan saada aikaan uudenlaista toimintaa ja ajattelutapaa työllisyydenhoidon kentälle. Meidän on pystyttävä rakentamaan työnantajien kanssa sellainen vuorovaikutus, joka helpottaa yrittäjän arkea ja edistää uusien työpaikkojen syntymistä. Yksi keino on se, että palvelua ei hoideta pelkästään toimistoista käsin vaan jalkaudutaan sinne, missä työpaikat ovat – yrityksiin.

Työnhakijakenttä on laaja, ihmisiä on monenlaisia ja tarpeita vielä enemmän. Tavanomaisen työpajatoiminnan ohella tarvitaan seinätöntä työpajatoimintaa ja *Töihin!*-palvelun tyyppistä toimintaa. Meiltä odotetaan uusia keinoja ja innovatiivisia avauksia, joiden avulla työnantajayhteistyö tehostuu ja avoimille työmarkkinoille työllistymisiä syntyy enemmän. Työllistyminen on oman osaamisen myymistä: osaamista myydään ja sitä ostetaan. Meidän kannattaa entistä enemmän panostaa työttömien osaamisen kirkastamiseen, vahvistamiseen ja sen markkinoimiseen – ihmisten osaamisen markkinoimiseen.

Lopuksi

Kiitos on pieni sana. Niin pieni, että liian usein se tahtoo unohtua. Tällä pienellä sanalla on kuitenkin iso merkitys ja suuri voima. Kiitoksesta alkaa luottamus, yhteistyö, kehitys ja onnistuminen. Kiitos kaikille, jotka olette tehneet arvokasta työtä työllisyyden eteen! Uskon vahvasti, että työpajatoimintaa tarvitaan jatkossakin. Millaisenaan – siihen vaikuttaminen on meidän omissa käsissämme!

VALMENTAUTUJIENTEN KOKEMUKSIA TYÖPAJATOIMINNASTA

”Työpajat antavat tarvittavaa onnistumisen kokemusta ja itsetunnon pönkitystä”

Olen ollut kuntouttavassa työtoiminnassa nuorten työpajalla nyt reilun kolme kuukautta. Ensimmäisen kolmen kuukauden pajajakson jälkeen lähdin kuntouttavaan työkokeiluun päiväkotiin, sillä olen lastenhoitaja. En kuitenkaan jaksanut sitä työtä vielä, niinpä palasin työpajoille. Olen pitänyt työstä työpajoilla kovasti, sillä haasteita on ollut sopivasti ja työtä on voinut tehdä oman jaksamisen mukaan.

Työpajat antavat tarvittavaa onnistumisen kokemusta ja itsetunnon pönkitystä, sillä koin epäonnistuneeni, kun en jaksanutkaan oman alan työtäni vielä. Työpajatoiminta antaa myös rytmiä ja rutiineja päivään, olin nimittäin työttömänä ennen pajajaksoa ja vapaa-aikaa tuntui olevan liikaa – nyt on aamulla paikka, mihin lähteä.

Työpajoilla ohjaajat ohjaavat positiivisella otteella ja neuvovat ja avustavat sopivan verran: eivät tungettelevasti, mutta eivät myöskään liian vähän. Olen työskennellyt nyt kolmella eri pajalla: puhvettipajalla ruokaa tehden, kädentaito- ja sisustusajalla sekä puutyöpajalla. Näistä olen saanut monipuolisesti erilaisia kokemuksia ja ilon tunnetta onnistuessani. Työpajoilla minua on tuettu kuntoutumisessani ja koen tulleet kuunnelluksi. Mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhän on sopivasti. Olen todella kiitollinen mahdollisuudesta saada työskennellä työpajoilla.

”Koin että minusta ja kuntoutumisestani todella välitettiin”

Muutin nykyiseen asuinalueeseen marraskuussa. Jo ennen muuttoa oli selvää, että haluaisin jatkaa kuntouttavassa työtoiminnassa, jonka olin aiemmassa asuinpaikassani alkusyksystä aloittanut. Se tuki toipumistani ja koin sen voivan kiinnittää minut paremmin tulevaan asuinpaikkakuntaani. Sain hienon startin outoon ympäristöön muuttamiselleni, kun sain A-klinikan, terveydenhuollon, sosiaalitoimen sekä työvoimatoimiston toimimaan yhdessä ja tukemaan tavoitettani välttämättömälle elämänmuutokselleni.

Minut pidettiin hienosti asioiden etenemisen tasalla. Haastatteluun menin ensin yhdelle työpajalle, ja ilokseni sain samalle päivälle myös ajan toiselle työpajalle. En tiennyt missä se sijaitsi, ja valmentaja sanoi hakevansa minut, kun ensimmäinen haastatteluni päättyisi. En oikein tiennyt mitä odottaa, mutta kun näin tuon ihmisen, tiesin heti, että olisin hyvissä käsissä. Astuin pieleen autoon, jolla kiisimme läpi kaupungin kauniin keskustan ja tulimme työpajalle. Siellä keskustelimme. Kerroin hänelle terapiastani ja siitä, että olin ollut kolme vuotta raittiina sekä tulevaisuuden toiveistani. Ymmärsimme melko pian, että juuri tämä kuntouttavan työtoiminnan työpaja oli minulle sopiva siinä elämänvaiheessani. Sovimme yhdestä päivästä viikossa, jolla siellä aloittaisin. Kun lähdin sieltä kotiin, olin todella onnellinen. Tuolla yksilövalmentajalla oli niin voimauttava vaikutus mieleeni. Vaa-

kakupissani painoivat mahdollisuus liikuntaan ja erilaisiin mielen hyvinvointia vahvistaviin harjoituksiin. Suunnitteilla oli kuulemani mukaan myös kuntosalikokeilu. Se kaikki kuulosti niin uskomattoman mahtavalta, että en tiennyt olinko pudonnut taivaaseen.

Kun lopettaa juomisen, jää elämään suuri tyhjiö, jonka täyttäminen mielekkäällä tekemisellä on tärkeää. Monissa kaupungeissa harrastettu kuntoutujien hyväksikäyttö on todella passivoiva tekijä ja aiheuttaa suurta vastustusta. Silloin ei mitään hyvää pääse syntymään. Addiktille rentoutuminen ja kunnon ylläpito ovat tärkeitä. Koska kyse on tunne-elämän sairaudesta, ovat mieleen rauhoittavasti vaikuttavat tekijät todella tärkeitä.

Ensimmäinen päiväni työpajalla vilahti ohi yhdessä hujauksessa ja kotiin viemisiksi minulle jäi ihan loistava olo. Koin että minusta ja kuntoutumisestani todella välitettiin ja pyrkimyksilleni paremman huomiseni puolesta laitettiin arvoa. Kun tarvitsin, sain puhua valmentajan kanssa ja tulinkin jakaneeksi hänelle aika kattavasti elämäntilanteeni ja tarinani. Hän jaksoi aina kannustaa, kun oli huono hetki. Hän jaksoi kuunnella ja keksi kanssani keinoja, joilla viedä eteenpäin ideoitani itseni työllistämisestä kuntoutumiseni edetessä. Pohdimme mahdollisuuksiani hakeutua kursseille. Rentoutumistuokiot todella veivät fyysistä ja henkistä hyvinvointiani eteenpäin. Kuntosaliharjoittelu personal trainerin kanssa, mihin minulla ei olisi todellakaan itsekseni olisi ollut minikäänlaista mahdollisuutta, kruunasi nuo päivät. Puhumattakaan työpajalla saamistani sosiaalisista kontakteista.

Tätä kirjoittaessani olen vielä mukana kuntouttavassa työtoiminnassa työpajalla ja kuntoutumiseni jatkuu. Tällä hetkellä en vain tiedä, mitkä ovat tulevaisuuden jatkosuunnitelmat tai mihin suuntaudun. Minulle henkilökohtaisesti tuo työpaja ja sen alkuaikojen toiminnot henkilöityvät valmentajani henkilökohtaiseen panokseen ja ihmisistä välittämiseen. Tuki oli se tärkein elementti, jota siellä tarjottiin. Tukea ja toivoa matkalla eteenpäin, ei paikoillaan pysymiseen ja passivoimiseen. Se kai on se tärkein elementti kuntoutumisessa. Luoda määränpää ja auttaa tulevaisuuden ovien auki repäisyssä.

"Pieni muutos minun arkeeni oli kasvanut suureksi muutokseksi minussa"

Aloitin nuorten työpajalla syksyllä 2014. On outoa pohtia itseäni tuolloin. Kaikki tuntui oudolta ja pelottavalta. Olin arka ja pelokaskin. Miltähän vaikutin ulospäin? Taidan luokitella tämän asioihin, joita en halua tietää. Osaisin kyllä kuvailla itseäni, mutta en halua. Se minä, joka astui työpajalle, tuntuu niin kaukaiselta. En tiedä näkyykö muutos ulospäin. Mutta minä tunnen sen. Jokaisessa päivässä ja jokaisessa ratkaisussa.

Nyt takaisin syksyyn. Hiljalleen pajalla käyminen ujuttautui arkeeni. Kaikki ihmisten äänet, murteet, askeleet, koneiden rapinat, lattialle helisevät helmet ja naurut. Myös linja-autolla kulkeminen tuli tutuksi. Arkeni värittyi aivan uusilla asioilla.

Uusi muutos työpajalla aloittamisen jälkeen tuli, kun pajat muuttivat nykyiseen osoitteeseen. Jos siinä ei olisi ollut muutosta tarpeeksi, kohdalle osui sopiva asunto, johon itse muutin. Jälki- viisaana huuttaisin itselleni sinne lokakuun tienoille jotain omasta jaksamisesta sekä suunnitelmallisuudesta. Tässä vaiheessa on syytä kertoa, että aivoni rakastivat (huomaa imperfekti!) rutiineja, muuttumattomuutta ja tasaisuutta, ennen pajajaksoa. Jossain vaiheessa, pajalla aloittamisen ja tämän hetken välissä asia oli muuttunut. Olin muuttumassa spontaanimmaksi, iloisemmaksi ja energisemmäksi.

Kaksi isoa muuttoa vei voimia, väsytti, ja mietin, että oliko tämä sittenkään niin järkevää? Kuitenkin samalla mieleeni hiipi onnellisuus ja tyytyväisyys. Jaksoin muutot ja muutokset. Sopeuduin pikaisesti ja paremmin kuin koskaan aikaisemmin.

Olin piileskellyt oman pääni sisällä aivan liian kauan. Pajalaiset saivat minut havahtumaan muuhun maailmaan, muihin ihmisiin. Sekä omaan nauruuni. En tiedä muista, mutta olin ikävöinyt omaa nauruani.

Pieni muutos minun arkeeni oli kasvanut suureksi muutokseksi minussa. Paremmassa jaksamisessa, haaveissa ja uskalluksessa toteuttaa haaveita sekä ottaa riskejä. Tiesin, että minulla on tukiverkko, ei vain kotonani, vaan myös pajalla.

On tuntunut hämmäntävältä, miten paljon kannustusta olen saanut täysin vierailta ihmisiltä täällä. On vaikea summata sitä tunnetta, mikä minulla on. Sitä, mitä haluan sanoa. Miten voisin kasata aivoistani tiedostoon sen tunteen, kun oma arki tuntuu luksukselta? Mistä se on ujuttautunut minuun? Jos tietäisin, kertoisin sen kaikille. Sen verran tiedän, että pajan sisältämä läsnäolo, ihmiset, ymmärrys, kuunteleminen ja tuki, ovat suuressa osassa sitä.

”Toivon ja uskon olevani valmis työmarkkinoille”

Olen 47-vuotias nainen. Työhistoriani on siivoustyötä. Olen suorittanut taloushallinnon ammattitutkinnon yli kymmenen vuotta sitten. Alan töitä en ole tehnyt muutamaa työharjoittelua enempää.

Olen kärsinyt vuosia masennuksesta, joka sitten vuosien varrella muuttui ahdistukseksi ja paniikkihäiriöksi. Ajoittain en uskaltanut lähteä kotoani mihinkään, edes kauppaan. Siinä vaiheessa myös alkoholi tuli lääkkeeksi pelkoihin ja ahdistukseen. Se oli ainoa keino olla ”rohkea”.

”Urani” työpajalla alkoi syksyllä 2015. Jossain rohkeuden puuskassa otin yhteyttä seinättömän pajan työhönvalmentajaan. Tunsin hänet entuudestaan, muuten en olisi uskaltanut soittaa-kaan. Ensitapaamisemme tulos oli, että haen sairaslomaa, koska en ollut työkykyinen. Hänen avullaan sitten aloitin sairasloman jälkeen kuntouttavassa työtoiminnassa. Aluksi työtehtäväni olivat linja-autoaseman siivousta ja kahvin keittäminen muutamana päivänä viikossa. Työpaikassani lähimmät työtoverit olivat tietoisia paniikkihäiriöstäni ja minulla oli lupa mennä rauhoittumaan kohtauksen iskiessä. Kuntoni kohennuttua työpäiviä lisättiin. Aloin jopa odottaa töihin menoa, pelkäämisen sijasta.

Kuntouttavassa työtoiminnassa olin yhteensä 7 kk. Kuukauden mittaisen työkokeilun jälkeen sain palkkatuen. Samalla työtehtävät muuttuivat täysin. Aloin pikkuhiljaa tehdä kaupunkimme työpajojen juoksevia paperitöitä. Niitä teen edelleenkin. Palkkatuki jatkuu tämän vuoden loppuun.

Nautin todella paljon työstäni ja työyhteisö on fantastinen! Fyysinen työpisteeni on nuorten työpajan yhteydessä. Toimistotöiden lisäksi olen paljon tekemisissä nuorten kanssa esimerkiksi opastamalla heitä erilaisissa tilanteissa. Siinä elämäkokemuksestani on paljon hyötyä. Myös kiitoksen saaminen valmentajilta kohentaa oloa kummasti. Olen ollut töissä jopa messuilla, eikä tehnyt tiukkaakaan ☺.

Nykyään sairauteni ilmoittelee itsestään harvoin. Jo se, että olen voinut puhua siitä avoimesti töissä, on auttanut paljon.

Uskon että olen tässä pisteessä tällä hetkellä sen vuoksi, että olen saanut aloittaa kaiken hissukseen ympäristössä, jossa on kärsivällisiä, ymmärtäviäisiä ja kannustavia ihmisiä. Myös pitkä työpajakso on ollut ehdoton edellytys! Liian lyhyellä yrittämisellä ei saada tukevaa pohjaa tulevaisuuteen. Toki minua pelottaa mitä tapahtuu vuodenvaihteen jälkeen, kun palkkatuki loppuu, mutta se ei enää lamaannuta. Toivon ja uskon olevani valmis työmarkkinoille, ja toivottavasti työtä löytyy.

Eräs sananparsa on minulle hyvä muistutus, jos asiat alkavat kaatua niskaan: *Anna minulle tyyneyttä hyväksyä asiat joita en voi muuttaa. Rohkeutta muuttaa mitkä voin. Ja viisautta erottaa nämä toisistaan.*

”Nyt hän on löytänyt polkunsä alun ja hän on valmis jatkamaan matkaansa”

On aivan tavallinen nuori nainen, noin 20-vuotias, joka rakastaa taidetta, käsillä tekemistä sekä luovaa ideointia. Hän on valmis-
tunut vaatetusompelijaksi peruskoulun jälkeen ja jäi sen jälkeen
työttömäksi. Kotiin jääminen sekä rytmitön viikkojärjestys toivat
synkkiä pilviä mukanaan, kunnes hänelle ehdotettiin ottamista
yhteyttä nuorisotoimen etsivän nuorisotyöntekijöihin, minkä hän
tekikin.

Etsivien avulla hän sai keskusteltua tulevaisuudesta, siitä
mitä halusi ja mihin hänellä oli mahdollisuuksia. Hänet ohjattiin
nuorten työpajalle, jossa hän on ollut nyt kohta vuoden ajan kun-
toutuavassa työtoiminnassa, kahdesta kolmeen päivää viikossa,
oman jaksamuksensa ja elämäntilanteidensa mukaan.

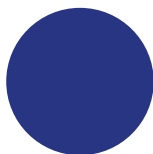
Hän on päässyt kokeilemaan ja oppimaan uusia asioita, kehit-
tämään vanhojakin taitoja, saanut ystäviä – niin ohjaajista kuin
muista pajalaisistakin.

Ohjaajat ovat aina auttaneet mielellään tulevaisuuden suun-
nittelussa, työn hakemisessa sekä monissa muissa, niin suurem-
missa kuin pienemmissäkin asioissa. Pajalla on rento ja kannusta-
va tunnelma, eikä siellä kenenkään tarvitse stressata olevansa jo-
takuta muuta huonompi, potea huonoa omaatuntoa epäonnistu-
misista taikka pelätä puhua ajatuksistaan tai tunteistaan ääneen.
Pajalle kuka tahansa otetaan lämpimästi vastaan.

Nuorisotoimen kautta tämä nuori aikuinen on saanut itselleen tukiverkoston, joukon ihmisiä joihin luottaa ja joilta kysyä apua sitä tarvitessaan. Ei ole väärää, huonoa taikka noloa kysymystä, aina ei pysty eikä tarvitsekaan olla mestari kaikessa. Pajatoiminta, etsivät ja uusi innostus asioihin on tuonut innokkaan pajalaisen elämään kaivattua rytmitystä ja sisältöä arkeen, minkä voimin jaksaa odottaa viikonloppua ja nauttia pienistä levon hetkistä.

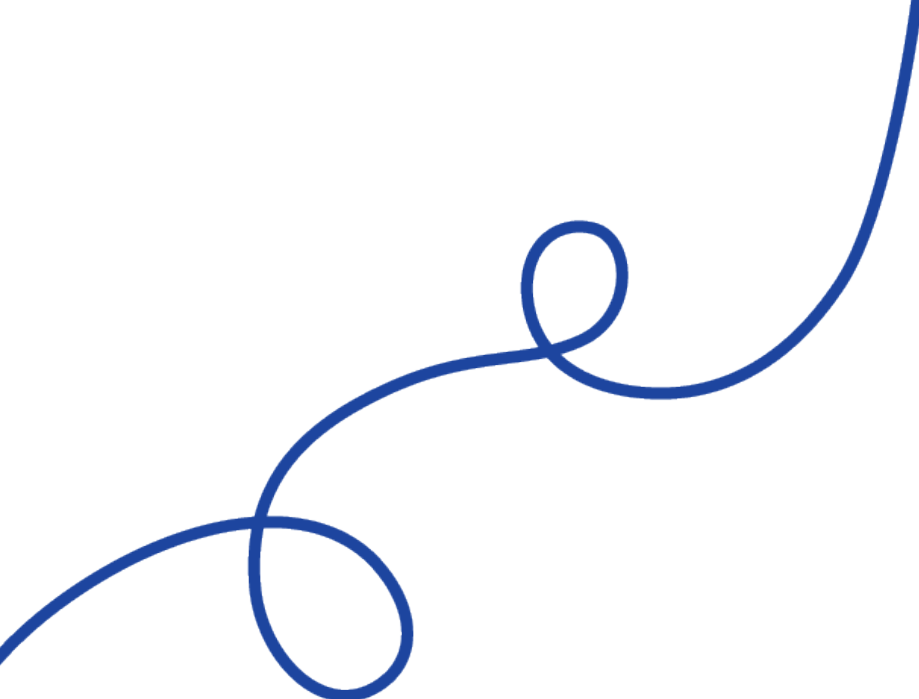
Ohjaajat laittavat pajalaiset miettimään itseään, työnhakua sekä koulutuspaikkoja monelta kannalta, mikä avaa näkemyksiä sekä auttaa ymmärtämään asioita paremmin, mistä on ollut suuri apu nuorukaisellemme. Hän on löytänyt uusia mielenkiintoisia aloja, jopa jatkokoulutuspaikan, aikuiskoulutuksen puolella käytävän myyjän perustutkinnon, jonka avulla hän voisi saavuttaa unelmansa päästä vaatetusliikkeen myyjäksi. Tulevaisuus näyttää suunnitellulta ja valoisammalta kuin pitkiin aikoihin.

Siinä missä nuorukaisemme ennen oli eksyksissä ja tietämättömille poluille lähteä, nyt hän on löytänyt polkunsä alun ja hän on valmis jatkamaan matkaansa kohti tuntematonta, kohti unelmiaan ja omaa tasapainoista elämäänsä, turvanaan ne ihmiset, jotka ovat aina valmiina auttamaan, missä tahansa asiassa, kunhan heitä uskaltaa nykäistä hihasta.

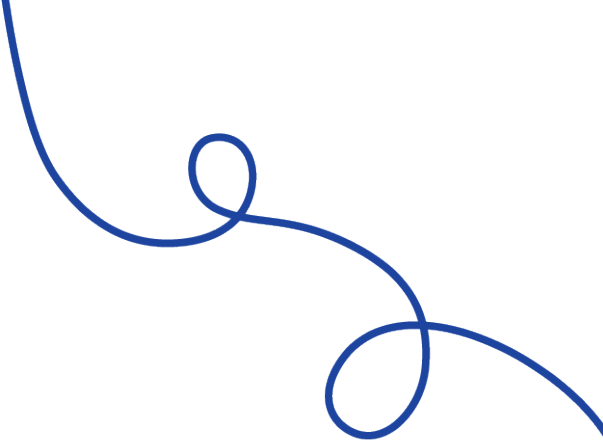
Tämän julkaisun viimeisessä, **Lopuksi – työpajatoiminnan tulevaisuuden näkymiä** -luvussa nostetaan esille työpajakenttää koskettavia ajankohtaisia uudistuksia, luodaan kuvaa tulevaisuuden työpajatoiminnasta ja avataan TPY:n tekemää vaikuttamistyötä.

Mari Ahonen-Walkerin artikkelissa kuvataan TPY:n tekemää työpajatoiminnan sisällöllistä kehittämistyötä ja toiminnan yhteiskunnallisiin edellytyksiin suuntautuvaa vaikuttamistyötä korostamalla sekä työpajakentän keskinäisen yhteistyön merkitystä että TPY:n ja sen jäsenten välistä vahvaa vuorovaikutusta. Artikkelissa myös jäsennetään työpajatoiminnan roolia niin valmentautujien tukijoina ja polkujen rakentajina kuin järjestelmään liittyvien epäkohtien esille nostajana. Artikkelissa todetaan, että vireillä olevissa mitavissa uudistuksissa työpajojen toimintaa tai niiden kohde-ryhmiä ei vielä ole tunnistettu riittävällä tasolla. Yhteiselle vaikuttamistyölle on siis entistä enemmän tarvetta!

4

***Lopuksi –
työpajatoiminnan
tulevaisuuden näkymiä***

Rinnalla kulkemista ja rakenteisiin vaikuttamista

MARI AHONEN-WALKER, Valtakunnallinen työpajayhdistys

Työpajatoiminnan avulla on voitu vuosikymmenien aikana tukea ja auttaa lukuisia nuoria ja aikuisia löytämään oma suuntansa. Työpajoilla on työn tekemisen ja arjen taitojen vahvistamisen ohella mahdollistettu oman elämäntilanteen pohtiminen, etsiminen ja uudelleensuuntaaminen tarjoamalla käyttöön työpajaperinteen mukaiset ”aikuinen ja aikaa”. Yksilöllistä kasvua ja kehitystä tukemalla on vahvistettu valmentautujien osallisuutta ja saatettu heitä kullekin soveltuville jatkopoluille.

Tuloksekkaan polunrakentamisen ohella työpajatoiminta on ollut merkittävää järjestelmän kipukohtien ja puutteiden esiin nostamisessa. Esimerkiksi 2000-luvun puolivälissä työpajoilla havahduttiin kasvavaan nuorten virtaan, joka hakeutui toimintaan viranomaisverkoston ulkopuolelta, nuorten oman puskaradion ohjaamana. Nopeasti ymmärrettiin, että palvelujärjestelmässä on monia aukkopaiikkoja, joiden läpi peruskoulunsa päättäneet nuoret putoavat, ja vain osa heistä kykenee tai osaa itse hakeutua takaisin tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Tästä havainnosta

kehittyi nopeasti työpajojen etsivä työparitoiminta, joka nykyään tunnetaan valtakunnallisesti etsivänä nuorisotyönä. Muita työpajoilla toteutettavia toimintoja, jotka kehittävät eri yhteiskunnallisten sektoreiden välistä yhteistyötä ja kurovat yhteen sektoreiden väliin jääviä kuiluja, voidaan mainita useita. Esimerkiksi yhdessä oppilaitosten kanssa kehitettyjen oppimisympäristöjen ja osaamisen tunnistamisen sekä tuetun oppisopimuksen avulla on voitu ratkoa koulutukseen hakeutumiseen ja koulutuksen keskeyttämiseen sekä avoimille työmarkkinoille siirtymisen haasteita. Vastaavasti starttivalmennusta, työpajojen sosiaalisen kuntoutuksen palvelua tuottamalla on voitu tarjota paikallisesta palvelujärjestelmästä usein puuttuva ensivaiheen pala matalan kynnyksen toiminnallista ja kuntoutuksellista ohjauspalvelua tarvitseville.

Yli kolmikymmenvuotisen taipaleensa aikana työpajatoiminta on osoittanut joustavuutensa – se on yhteiskunnallisesta tilanteesta riippumatta kyennyt mukautumaan rakenteiden ja lainsäädännön muutoksiin, monipuolistumaan, laajenemaan ja uudistumaan. Toiminta on muuttunut alkuaikojen nuorten hätäaputyöllistämisestä monimuotoiseksi valmennukseksi, joka edistää sekä toimintaan osallistuvien nuorten ja aikuisten hyvää arkea ja elämää että heidän yksilöllisiä koulutus- ja työuriaan.

TPY on viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ollut työpajojen rinnalla kehittämässä työpajoilla tehtävää valmennusta. Samalla se on pyrkinyt vaikuttamaan monin tavoin toiminnan yhteiskunnallisiin edellytyksiin – toiminnan saamaan rahoitukseen ja rakenteeseen sekä palveluita ohjaavaan sääntelyyn eli niihin resursseihin, jotka määrittelevät, millaisia mahdollisuuksia työpajojen arjessa on lopulta toimia. Kentällä on vuosien aikana saavutettu paljon yksittäisten työpajojen ja alan ammattilaisten ahkeruudella ja sitkeydellä. Huomattavasti tätä laajempiin ja koko toimintaa hyödyttäviin käytäntöihin ja innovaatioihin on päästy kentän keskinäisellä yhteistyöllä, joka ilmenee niin paikallisten toimijoiden vertaiskehittämisessä kuin TPY:n ja sen jäsenten aktiivisessa ja konkreettisessa yhteistyössä.

Yhteistyötä on hyvä jatkaa ja edelleen tiivistää. Paraikaa suomalaisen yhteiskunnan rakenteita ja lainsäädäntöä reivataan monelta suunnalta erilaisten uudistusten avulla. Käynnissä on massiivinen hallinnon uudelleenjärjestely, joka siirtää muun muassa sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä työllisyyspalveluiden järjestämisen maakuntiin, ja vastaavasti näiden palveluiden rahoituksen valtion tiukempaan ohjaukseen ja kontrolliin. Samalla kuntien tehtäviksi määrittyy entistä vahvemmin kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen elinympäristön kehittämisen sekä osaamisen ja kulttuurin, elinvoiman ja paikallisen identiteetin vahvistamisen avulla. Kuntien tehtäväkenttään kuuluvat tulevaisuudessakin työpajatoiminnan näkökulmista keskeiset koulutus- ja nuorisopalvelut sekä elinkeinopolitiikka.

Käynnissä oleva kehittäminen ei rajaudu pelkästään hallintorakenteen muutoksiin, vaan sen lisäksi myös toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä ja viranomaisohjeistusta sekä palvelukarttaa uudistetaan laajasti. Maakuntatasolla työpajatoimintaan vaikuttavia muutoksia tuovat kuntoutuksen kokonaisuudistus, julkisiksi rekrytointi- ja osaamispalveluiksi muuttuvat julkiset työvoima- ja yrityspalvelut sekä sosiaalihuoltolain mukaisten palveluiden muutokset. Myös kuntakentän toiminnassa ja lainsäädännössä tapahtuu muutoksia. Koulutusta uudistetaan kaikilla asteilla, ja näistä työpajatoiminnan näkökulmasta merkittävimpänä näytetään ammatillisen koulutuksen reformi, jonka toimeenpano on juuri käynnistetty. Monien muiden rakenteellisten ja lainsäädännöllisten uudistusten lisäksi myös työpajatoiminnan henkistä kotia, kuntiin sijoittuvaa nuorisotyötä koskeva lainsäädäntö on juuri astunut voimaan, ja jatkossa se raamittaa nuorten työpajatoimintaa ja säätelee sen järjestämistä aiempaa vahvemmin.

Vireillä olevissa uudistuksissa erilaiset palvelukatveet ja -puutteet eivät tulevaisuudessa välttämättä asemoidu yhteiskunnallisten sektoreiden väliin kuten aiemmin, vaan todennäköisesti niille pinnoille, joissa järjestelmän eri tasot kohtaavat. Työpajatoiminta on yksi käytännön esimerkki palvelusta, jossa toiminta or-

ganisoituu pitkälti kuntatasolla, mutta sen palveluita nykyisellään määrittävät ja ohjaavat toimenpiteet siirtyvät jatkossa maakuntien järjestämistä vastuulle. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että mittavissa uudistuksissa työpajojen toimintaa tai niiden kohderyhmiä ei ole tunnustettu riittävällä tasolla eikä uudistusten mahdollisia yhteisvaikutuksia tai osin ristiriitaisia tavoitteita ole juurikaan huomioitu, saati sitten arvioitu. Suurena huolena on, että entiset sektoreiden väliin jääneet palveluiden aukot siirtyvät hallinnon tasojen väliseksi kuiluiksi. On tietenkin huomattava, että samalla kun vanhat tavat toimia voivat osoittautua haasteellisiksi, tilanne tarjoaa monia mahdollisuuksia myös kokonaan uudentilaisille palveluille ja toiminnan kohderyhmille.

Työpajoilla tiedetään, että ihmisillä on vaikeuksia kiinnittyä irrallisiin palveluihin. Se johtaa helposti palveluiden keskeytymisiin, toisiaan seuraaviin aktivointitoimenpiteisiin ja tehottomiksi näyttäytyviin palveluprosesseihin. Käytännön työssä on syntynyt ymmärrys, että palvelujärjestelmässämme tarvitaan kokonaisuudessaan ohjauksellisen ja kokonaisvaltaisen työotteen vahvistamista: ajan antamista sekä dialogisen ja kohtaavan tuen tarjoamista sitä tarvitseville. Monet edellä kuvatut uudistukset ovat ristiriidassa tämän kohtaamista korostavan näkemyksen kanssa: palveluita pyritään digitalisoimaan mahdollisimman pitkälle ja muun muassa työttömille suunnatut palvelut toteutuvat tulevaisuudessa pitkälti verkossa. Digitaaliset palvelut voivat osaltaan lisätä saavutettavuutta, kun ne kykenevät ylittämään maantieteellisiä esteitä, mutta toisaalta ne voivat helposti myös pudottaa kasvottomina ulkopuolelle. Palveluiden kasvava digitalisaatio on varmaa, mutta se, kuinka taataan erilaisten ryhmien osallisuus niissä, vaatii jatkossa paljon huomiota.

TPY tekee jatkuvasti vaikuttamistyötä sekä työpajatoimintaa raamittavien rakenteiden ja sääntelyn kehittämiseksi että toimintaan osallistuvien aseman parantamiseksi. TPY tuo omalla työllään näkyviin sektoroituneen järjestelmän ja lainsäädännön ristiriitoja, jotka aiheuttavat haasteita sekä työpajatoiminnalle että

siihen osallistuville valmentautujille. Vaikuttamistyön kantavana periaatteena on myös jatkossa nostaa esiin työtä, joka joustavana ja yksilöllisenä sekä erilaisia hallinnollisia rajoja ylittävänä palveluna tarjoaa ratkaisuja erilaisiin palvelukatveisiin ja palveluiden ulkopuolelle putoamiseen. Päättäjille myös muistutetaan, että rakenteiden ohella valmentautujien elämään vaikuttavat erilaiset kulttuuriset ja sosiaaliset odotukset sekä käsitykset itsestä ja omista mahdollisuuksista – ja erityisesti viimeksi mainittuihin työpajatoiminnalla voidaan myös vaikuttaa.

Työpajatoimintaa on tarkasteltu viime vuosina lähinnä työllistymisen edellytyksiä vahvistavasta näkökulmasta, ja vaikka se on sekä kansantaloudellisesti että inhimillisesti keskeinen ja tärkeä osa-alue, se ei ole – eikä saa olla tulevaisuudessakaan – ainoa suunta, josta työpajatoiminnan työtä, tuloksellisuutta ja vaikutuksia arvioidaan. TPY korostaa vaikuttamistyössään myös muita työpajojen tehtäviä ja rooleja. Työpajatoiminnalla on työllistymisedellytysten vahvistamisen lisäksi merkittävä rooli koulutuksellisten valintojen suuntaamisessa sekä kuntoutuksellisten palvelujen kentillä ja erityistä osaamista sosiaalisessa vahvistamisessa.

On aivan ilmeistä, että käynnissä oleva yhteiskunnan rakenteiden uudistaminen ravistelee myös mitä suurimmassa määrin työpajatoimintaa ja sen tarjoamia palveluita. Ilmeisten haasteiden lisäksi muutos tarjoaa myös monia mahdollisuuksia, joihin työpaja-ammattilaisten kannattaa tarttua tiukasti kiinni. Parasta on tehdä työtä yhdessä – paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Suomessa toimivassa yhteensä yli 250 työpajassa on voimaa ja osaamista, joka on käännettävissä sekä rakenteiden kehittämisen että valmentautujien saaman palvelun hyväksi. TPY tarjoaa tälle yhteistyölle oivan alustan. Muutos tehdään yhdessä!

TPY 29

